

๗๐ พรรษา รัตนราชสุดา

สานสายธารแห่งการพัฒนา

๗๐ พรรษา
รัตนราชสุดา

สานสายธารแห่งการพัฒนา





“...เราต้องการให้ทุกคนมีความมั่นคง มีความเป็นสุข อยู่ดีกินดี
มีโอกาสในชีวิตที่จะได้รับความรู้แล้วก็ฝึกฝนความสามารถ
สามารถที่จะสร้างความก้าวหน้าให้แก่ตัวเองได้ให้เท่าเทียมกันทุกคน
อันนี้จะเป็นเป้าหมายอย่างหนึ่งได้...”



พระราชดำรัสในโอกาสที่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ เข้าเฝ้าฯ
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร
วันพฤหัสบดี ที่ ๒๗ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๓

คำนำ

เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมายุ ๗๐ พรรษา พุทธศักราช ๒๕๖๘ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ได้จัดทำหนังสือ “๗๐ พรรษา รัตนราชสุดา สานสายธารแห่งการพัฒนา” เพื่อรวบรวมและถ่ายทอดสาระสำคัญของการทรงงานด้านการพัฒนาที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงริเริ่ม สืบสาน และขยายผลโครงการพัฒนาในหลายด้านอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรมต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ งานพัฒนาดังกล่าวครอบคลุมทั้งด้านการศึกษา โภชนาการ สาธารณสุข การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริมอาชีพ ตลอดจนการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อขยายโอกาสให้แก่ประชาชน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการยกระดับคุณภาพชีวิตและเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

การทรงงานด้านการพัฒนาได้ยึดหลักความเข้าใจบริบทของพื้นที่ การรับฟังปัญหาอย่างรอบด้าน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน โครงการต่าง ๆ จึงมิได้มุ่งเพียงแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า หากแต่เน้นการวางรากฐานและสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องเพื่อผลในระยะยาว การส่งเสริมให้โรงเรียนสามารถผลิตอาหารกลางวันได้เอง การพัฒนาระบบน้ำสะอาดในพื้นที่ทุรกันดาร การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้และศูนย์พัฒนาต่าง ๆ รวมถึงการสนับสนุนอาชีพที่เหมาะสมกับภูมิสังคม ล้วนสะท้อนแนวทางการพัฒนาที่คำนึงถึงความยั่งยืนมากกว่าความสำเร็จระยะสั้น

หนังสือเล่มนี้ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านกรอบแนวคิด **“สร้างชีวิต สร้างรากฐาน สร้างสาน สร้างชัยชนะการพัฒนาและสร้างสุข”** ซึ่งเป็นภาพรวมของผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการทรงงานอย่างต่อเนื่อง

การ **“สร้างชีวิต”** คือการเปิดโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาทักษะชีวิตให้เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในพื้นที่ทุรกันดาร ได้มีสุขภาพที่ดีและมีโอกาสกำหนดอนาคตของตนเอง

การ **“สร้างรากฐาน”** คือการเสริมความมั่นคงด้านอาหาร น้ำ อาชีพ และทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้ชุมชนมีพื้นฐานรองรับการเติบโตอย่างมั่นคง

การ **“สร้างสาน”** คือการประสานความร่วมมือของหน่วยงานและประชาชนในพื้นที่ ให้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของการพัฒนา

การ **“สร้างชัยชนะการพัฒนาและสร้างสุข”** คือผลลัพธ์ปลายทางที่ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองและชุมชน และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างสมดุลกับสิ่งแวดล้อม

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การดำเนินงานได้ขยายผลจากโครงการนำร่องในบางพื้นที่ไปสู่การประยุกต์ใช้ในวงกว้าง หลายโครงการได้พัฒนาเป็นต้นแบบที่หน่วยงานต่าง ๆ นำไปปรับใช้ต่อยอด ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ ผลสำเร็จสะท้อนผ่านคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนที่ดีขึ้น อัตราการเจ็บป่วยที่ลดลง โอกาสทางการศึกษาที่เพิ่มขึ้น รายได้ของเกษตรกรที่มั่นคงขึ้น และความเข้มแข็งของชุมชนที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้เป็นผลจากการทรงงานที่ดำเนินมาอย่างสม่ำเสมอและมีทิศทางชัดเจน

สำหรับสำนักงาน กปร. การสนองพระราชดำริด้านการพัฒนาเป็นภารกิจหลักที่ดำเนินมาอย่างใกล้ชิด หนังสือเล่มนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อบันทึกแนวคิด วิธีการทำงาน และผลสัมฤทธิ์ของโครงการต่าง ๆ ที่เกิดจากการทรงงานตลอดระยะเวลาหลายทศวรรษ และเพื่อเผยแพร่เป็นข้อมูลอ้างอิงแก่ผู้สนใจศึกษางานพัฒนาเชิงพื้นที่ที่เน้นความเข้าใจ การมีส่วนร่วม และความยั่งยืน ตลอดจนเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้ปฏิบัติงานและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ร่วมกันสืบสานงานพัฒนาให้ก้าวหน้าอย่างมั่นคงต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
(สำนักงาน กปร.)

สารบัญ

๔ คำนำ

๘ พระราชประวัติ

๒๐ ทรงสืบสาน รังสรรค์ งานพัฒนา

๒๒ ✧ หลักการทรงงาน เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

๒๔ ✧ สร้างชีวิต สร้างรากฐาน สร้างสาน สร้างชัยชนะการพัฒนา และสร้างสุข

๒๘ พระราชปณิธานแห่งการพัฒนาสู่ประโยชน์สุข

๓๐ ทรงสร้างชีวิต...ด้วยพระเมตตา ทรงมอบการศึกษา พัฒนาเด็กและเยาวชน

๓๐ ✧ โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร

๓๕ ✧ โครงการโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (โรงเรียน ตชด.)

๕๘ ✧ โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพระราชดำริ (กพด.)

๖๑ ✧ มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

๖๕ ทรงเสริมรากแก้วแห่งการพัฒนา ทรงสร้างรากฐาน...แห่งความยั่งยืน

๖๕ ✧ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๘๓ ✧ ด้านการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน

๙๒ ✧ ด้านการสร้างงาน สร้างอาชีพ

๑๐๙ ✧ ด้านโครงการพัฒนาในต่างประเทศ

๑๒๙ ทรงสร้างสาน...งานพัฒนา ต่อยอด ๖ ศูนย์ศึกษา ๑๙ ศูนย์สาขา ๒๒๑ ศูนย์เรียนรู้

๑๓๓ ✧ ๑. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑๓๘ ✧ ๒. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส

๑๔๒ ✧ ๓. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

๑๔๕ ✧ ๔. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

๑๕๐ ✧ ๕. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

๑๕๔ ✧ ๖. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

๑๖๒ ทรงสร้างชัยชนะการพัฒนา...ทรงพัฒนาให้เกิดประโยชน์สุข

๑๖๓ ✧ มูลนิธิชัยพัฒนา ชัยชนะที่งอกงามจากพระวิริยอุตสาหะ

๑๖๔ ✧ พระราชกรณียกิจด้านการพัฒนา เพื่อ “ความสงบ ความเจริญ และความอยู่ดีกินดี”
- โครงการศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ
- โครงการทหารพันธุ์ดี
- ช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์

๑๘๐ ทรงสร้างสุข...เพื่อความผาสุกของประชาชน

๑๘๑ ✧ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล
กรรมการและที่ปรึกษาพิเศษอาวุโสมูลนิธิชัยพัฒนา และที่ปรึกษาสำนักงาน กปร. เลขาธิการ กปร. คนที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๒๔ - ๒๕๔๒)

๑๘๘ ✧ นางสุพร ตรีนรินทร์
เลขาธิการ กปร. คนที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ปัจจุบัน)

๑๙๔ คำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติฯ

๑๙๖ บรรณานุกรม

พระราชประวัติ



“ข้าพเจ้าขอตั้งความปรารถนาต่อที่ประชุมนี้
ที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สมกับตำแหน่งและฐานะโดยเต็มกำลัง สติปัญญา และความสามารถ
เพื่อให้สำเร็จประโยชน์สุขอันไพบูลย์
และความเจริญวัฒนาแก่ประเทศชาติ และประชาราษฎร์ทั้งมวล”

พระราชดำรัสต่อที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์และสมาชิกในราชตระกูลทุกมหาสาขา
เนื่องในโอกาสที่ทรงได้รับสถาปนาพระอิสริยศักดิ์ขึ้นเป็น
“สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี”
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๐

พระราชประวัติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพีรยพัฒน รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี

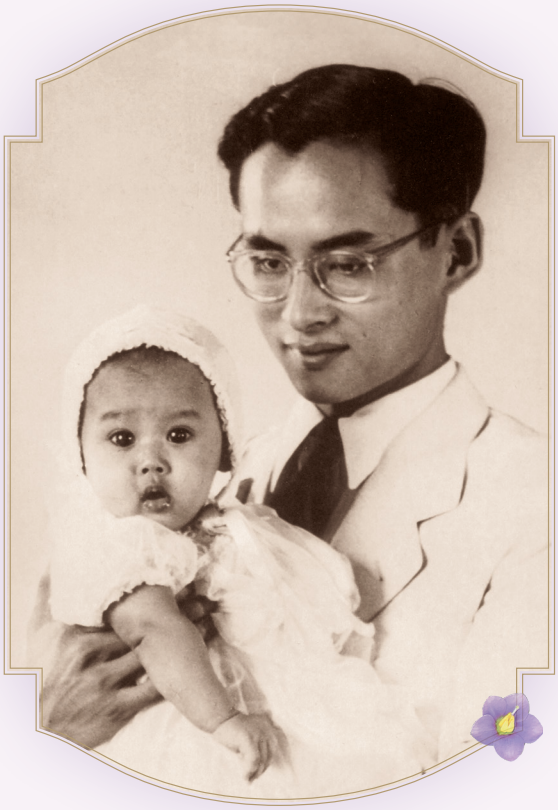

๒ เมษายน ๒๔๙๘

- เสด็จพระราชสมภพ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ได้รับพระราชทานพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ และมีพระนามที่ข้าราชบริพารเรียกกันทั่วไปว่า **“ทูลกระหม่อมน้อย”**
- ทรงเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์ที่ ๓ ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง



๒ ตุลาคม ๒๕๐๑

ขณะมีพระชนมายุ ๓ พรรษา ทรงเริ่มการศึกษาระดับอนุบาลที่**โรงเรียนจิตรลดา** ในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต

พ.ศ. ๒๕๐๑

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์แห่งประเทศไทย (ชื่อขณะนั้น) ทูลเกล้าฯ ขอพระราชทานพระนามาภิไธยเพื่อนำมาตั้งชื่อนกหายากชนิดใหม่ที่ค้นพบเป็นครั้งแรกของโลก ณ บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ มีชื่อภาษาไทยว่า **“นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร”** และมีชื่อวิทยาศาสตร์คือ *Pseudochelidon sirintarae* ทั้งนี้ การตั้งชื่อตามพระนามาภิไธยเป็นการถวายพระเกียรติ เนื่องจากทรงศึกษาและสนพระราชหฤทัยเรื่องธรรมชาติวิทยาอยู่เนืองนิตย์



พ.ศ. ๒๕๑๕

ในปีการศึกษา ๒๕๑๕ ทรงสอบวัดผลระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แผนกศิลปะ ได้คะแนนรวมร้อยละ ๘๙.๓๐ เป็นอันดับที่ ๑ ของประเทศอีกครั้ง

๑ ธันวาคม ๒๕๑๑

ทรงได้รับพระราชทานรางวัลเรียนดีจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร ด้วย**ทรงสอบได้คะแนนรวมเป็นอันดับที่ ๑** คือร้อยละ ๙๖.๖๐ ในการสอบวัดผลร่วมกับนักเรียนทั่วประเทศ ระหว่างทรงศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ ปีการศึกษา ๒๕๑๐

พ.ศ. ๒๕๑๖

ทรงเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา **คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยทรงสอบข้อเขียนและสอบสัมภาษณ์ได้อันดับที่ ๔** จากจำนวนผู้สอบเข้าคณะอักษรศาสตร์กว่า ๒๐๐ คน และขณะทรงเป็นนิสิต ทรงสมัครเป็นสมาชิกชมรมดนตรีไทยและชมรมวรรณศิลป์ของสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยโปรดทรงซอด้วงเป็นพิเศษ แม้จะทรงเครื่องดนตรีได้หลายชนิด



๑๕ กรกฎาคม ๒๕๒๐

ทรงเข้ารับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ด้วยคะแนนเฉลี่ยสะสม ๓.๙๘ ทั้งยัง**ทรงได้รับรางวัลเหรียญทอง ในฐานะที่ทรงเรียนได้ที่ ๑ ตลอดหลักสูตร** นับเป็นสมเด็จเจ้าฟ้าบัณฑิตพระองค์แรกที่ทรงจบการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศ







- ไม่เพียงแต่ทรงมีพระปรีชาสามารถด้านวิชาต่าง ๆ พระองค์ยังโปรดการอ่านหนังสือและการทรงพระอักษรมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ทรงเริ่มพระราชนิพนธ์ตั้งแต่พระชนมายุเพียง ๑๒ พรรษา และทรงมีหอสมุดส่วนพระองค์ที่จัดเก็บหนังสือหลายประเภท ทั้งที่ทรงเลือกซื้อด้วยพระองค์เองและที่มีผู้ทูลเกล้าฯ ถวาย
- ทรงพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วและร้อยกรองไว้เป็นจำนวนมาก มีทั้งประเภทบทความเรื่องสั้น ความเรียง คำนำ บทกวี บทเพลง เรื่องแปล และสารคดี ที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป เช่น แก้วจอมแก่น แก้วจอมซน ในร่มเงาวังสระปทุม รวมทั้งพระราชนิพนธ์ซึ่งเปรียบเสมือนบันทึกการเดินทางอย่างชุดเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศ ซึ่งรายได้จากการจำหน่ายได้นำไปเป็นทุนการศึกษาที่มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดามอบให้แก่นักเรียนและนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์มาโดยตลอด
- นอกจากพระนาม “สิรินธร” ยังทรงใช้นามปากกาอีก ๔ พระนาม ได้แก่ ก้อนหินก้อนกรวด แว่นแก้ว หนูน้อย และบันดาล





๕ ธันวาคม ๒๕๒๐



ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยศักดิ์ **สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา ฯ ขึ้นเป็น** สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นสมเด็จเจ้าฟ้าหญิงพระองค์แรกที่ทรงดำรงฐานันดรศักดิ์ **“สยามบรมราชกุมารี”**

ทรงเป็นกรมพระ หรือสมเด็จพระ พระองค์ที่ ๑๔ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ซึ่งไม่ปรากฏว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดเคยสถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า เป็นสมเด็จพระมาก่อน พระเกียรติยศที่สูงยิ่งนี้นำความปลื้มปีติมาสู่ชาวไทยโดยทั่วหน้า

๒๘ ธันวาคม ๒๕๒๐

มีพระราชดำรัสในงานอุทยานสโมสร ณ ตึกไทยคู่ฟ้า ทำเนียบรัฐบาล ซึ่งคณะรัฐบาลจัดขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสที่ทรงได้รับการสถาปนาพระอิสริยศักดิ์ ความตอนหนึ่งว่า **“...ข้าพเจ้าขอตั้งความปรารถนาต่อที่ประชุมนี้ ที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สมกับตำแหน่งและฐานะโดยเต็มกำลัง สติปัญญา และความสามารถ เพื่อให้สำเร็จประโยชน์สุขอันไพบูลย์ และความเจริญวัฒนาแก่ประเทศชาติ และประชาราษฎร์ทั้งมวล...”**

๑๓ ธันวาคม ๒๕๒๐

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ทรงดำรงตำแหน่ง **“อุปนายิกาผู้อำนวยการสภากาชาดไทย”**

๑๑ ตุลาคม ๒๕๒๒

ทรงเข้ารับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก) มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยทรงทำวิทยานิพนธ์เรื่อง **“จารึกเขาพนมรุ้ง”**

พ.ศ. ๒๕๒๓

มีพระราชดำริในการดำเนินงานโครงการอาหารเพื่อเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งต่อมาใช้ชื่อว่า **“โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน”** นอกจากนี้ ยังมีโครงการตามพระราชดำริ ฯ เกิดขึ้นอีกมากมาย เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ



๒๖ ธันวาคม ๒๕๒๓

ทรงเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ประจำกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา **โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า** ในช่วงแรกทรงสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยและสังคมวิทยา กระทั่งเมื่อมีการตั้งกองวิชาประวัติศาสตร์ในปี ๒๕๓๐ จึงมีพระราชภารกิจเพิ่มขึ้นคือทรงดำรงตำแหน่งหัวหน้ากอง (ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการกองในปี ๒๕๓๒ พร้อมกับกองอื่น ๆ)

๘ มิถุนายน ๒๕๒๔

ทรงเข้ารับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาบาลี-สันสกฤต) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยทรงทำวิทยานิพนธ์เรื่อง **“ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท”**



พ.ศ. ๒๕๒๘

รัฐบาลมีมติประกาศให้วันที่ ๒ เมษายนของทุกปีเป็น “วันอนุรักษ์มรดกไทย” เพื่อเทิดพระเกียรติในฐานะทรงเป็น **“องค์เอกอัครราชูปถัมภกมรดกวัฒนธรรมของไทย”** ด้วยทรงมีพระราชกรณียกิจในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในสาขาต่าง ๆ เช่น นาฏศิลป์ ดนตรีไทย ภาษาไทย วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ งานช่างไทย ตลอดจนงานด้านอื่นที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาไทย





ตุลาคม ๒๕๒๙

ทรงสำเร็จการศึกษาได้รับพระราชทานปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดย**ทรงทำปริญญานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย”** ทรงเป็นสมเด็จเจ้าฟ้าพระองค์แรกที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

พ.ศ. ๒๕๓๑

- ทรงดำรงตำแหน่ง**องค์ประธานกรรมการมูลนิธิชัยพัฒนา** จนถึงปัจจุบัน
- มีพระราชดำริเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาด้านการศึกษา เริ่มดำเนินการ **“โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี”** เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนในถิ่นทุรกันดารมีโอกาสศึกษาต่อสูงขึ้นตามความรู้ความสามารถ ควบคู่กับโครงการฝึกอาชีพ โดยเน้นที่ความเหมาะสมกับท้องถิ่น
- มีพระราชประสงค์ให้จัดทำโครงการฝึกอาชีพให้แก่ศิษย์เก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ไม่อาจศึกษาต่อ โดยเน้นการฝึกอาชีพที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้จริงและเหมาะสมกับท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งในระยะเริ่มแรกให้จัดทำในโรงเรียนทดลองก่อนภาคละ ๑ โรง





พ.ศ. ๒๕๓๓



มีพระราชดำริให้ดำเนินงาน**โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน** เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการขาดสารไอโอดีนให้กับนักเรียนและชุมชนในพื้นที่ทุรกันดาร ซึ่งขณะนั้นเกิดการระบาดมากกว่า ๕๐ จังหวัดทั่วประเทศ

พ.ศ. ๒๕๓๓

เสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) อย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของรัฐบาล และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินให้แก่โรงเรียนวัฒนธรรมชนเผ่าเด็กกำพร้า (หลัก ๖๗) เพื่อก่อสร้างอาคารเรือนนอนสำหรับเด็กนักเรียน และ**พระราชทานชื่อว่า “หอพักสิรินธร”**

พ.ศ. ๒๕๓๔

เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมโรงเรียนวัฒนธรรมชนเผ่าเด็กกำพร้า (หลัก ๖๗) เป็นครั้งแรก และพระราชทานแนวทางการดำเนินงานโครงการเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้นักเรียนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (ปัจจุบันโรงเรียนเปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนวัฒนธรรมป้องกันความสงบ)

พ.ศ. ๒๕๓๕

เนื่องในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๓ รอบ รัฐบาลในขณะนั้นได้จัดตั้ง **“กองทุนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร” (กพด.)** น้อมเกล้าฯ ถวาย เพื่อทรงใช้ดอกผลในการทรงงานพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทุนทรัพย์เริ่มต้น ๑๓ ล้านบาท

พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๓๖

มีพระราชดำริให้อนุรักษ์พืชพรรณของประเทศและดำเนินการเป็นธนาคารพืชพรรณ **โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** จึงเริ่มดำเนินการ โดยจัดตั้งธนาคารพืชพรรณขึ้นในปี ๒๕๓๖ สำหรับเก็บรักษาพันธุกรรมพืชที่เป็นเมล็ดและเนื้อเยื่อ



พ.ศ. ๒๕๓๘

- มีพระราชดำริให้ดำเนินโครงการส่งเสริมอาชีพ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลมีอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว พึ่งตนเองได้ ช่วยยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดย “กลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดาร” จัดตั้งขึ้นครั้งแรก ณ หมู่บ้านนายาว ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา กระทั่งครอบคลุมทุกภาคของไทยในปัจจุบัน
- มีพระราชดำริให้ดำเนิน**โครงการอุทยานธรรมชาติวิทยาฯ** ที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ด้วยมีพระราชประสงค์เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านธรรมชาติวิทยาสำหรับเด็กและเยาวชน และประชาชน จะได้เกิดความรัก ความหวงแหน และร่วมกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ต่อไป
- ทรงริเริ่มให้จัดทำโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือผู้ด้อยโอกาส ๔ กลุ่ม ได้แก่ เด็กนักเรียนในชนบท ผู้พิการ เด็กเจ็บป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล ผู้ต้องขังและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (ปี ๒๕๕๘ จดทะเบียนจัดตั้งเป็น **“มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี”**)

พ.ศ. ๒๕๓๙

- มีพระราชดำริให้ดำเนินโครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร
- ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ของ**เครือข่ายหญ้าแฝกนานาชาติ** (The Vetiver Network International) อันเป็นศูนย์กลางของข้อมูลด้านหญ้าแฝกระดับโลก

พ.ศ. ๒๕๕๒

มีพระราชดำริให้จัดตั้ง**ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ** อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อเป็นที่ระลึกในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ (ต่อมาได้ขยายการดำเนินงานในจังหวัดสระบุรีและจังหวัดสุรินทร์)

พ.ศ. ๒๕๔๒

มีพระราชดำริให้จัดตั้ง**ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา** เพื่อเป็นศูนย์กลางพัฒนาประชาชนบนพื้นที่สูงแบบครบวงจรในพื้นที่อำเภอบ่อเกลือและอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน



วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโครงการ “ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ” คือการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักสะสมสำรองไว้ เพื่อพระราชทานแก่ราษฎรทั่วไปและราษฎรในพื้นที่ประสบภัยพิบัติ เป็นการเตรียมพร้อมรับสถานการณ์ที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ล่วงหน้า ตัวอย่างกิจกรรมหลักของศูนย์ฯ อาทิ การผลิตเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน จัดทำโครงการ “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง” “ซอยนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน” “รวมกันสู้ อยู่อย่างพร้อม” “โครงการปลูกผักปลอดภัยภายใต้มาตรฐาน GAP” โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์พระราชทาน “เพื่อนช่วยเพื่อน” และร้านจันกะผัก จำหน่ายพืชผักไร้สารพิษที่ปลูกภายในศูนย์ฯ

พ.ศ. ๒๕๕๓

มีพระราชดำริให้ดำเนิน**โครงการศูนย์พัฒนาพันธุ์สัตว์พระราชทานด่านซ้าย** อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

พ.ศ. ๒๕๕๔

มีพระราชดำริให้ดำเนิน**โครงการครูป่าไม้** เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้แก่เด็กและเยาวชน

พ.ศ. ๒๕๕๖

- มีพระราชดำริให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ผลิตเมล็ดพืชพันธุ์ดี เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร
- มีพระราชดำริให้ดำเนิน**โครงการสร้างป่า สร้างรายได้** เพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารที่ถูกทำลาย โดยให้ประชาชนร่วมฟื้นฟูป่า เป็นผู้รักษาป่า และอยู่กับป่าอย่างกลมกลืนแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พ.ศ. ๒๕๕๗

เสด็จฯ ไปทรงเปิด**โครงการศูนย์พัฒนาและบริการกสิกรรม-ป่าไม้ หนองเต่า แขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว** ซึ่งเป็นโครงการจัดตั้งศูนย์สาธิตกิจกรรมการเกษตรและถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่เกษตรกรชาวลาว



พ.ศ. ๒๕๕๙

มีพระราชดำริให้มูลนิธิชัยพัฒนา ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ และกองทัพภาคที่ ๓ ร่วมกันดำเนินการฝึกกำลังพลของกองทัพ ให้มีความรู้ในการปลูกผักปลอดภัย โดยใช้พื้นที่ภายในหน่วย เมื่อทหารปลดประจำการจะได้นำประสบการณ์ไปใช้และเผยแพร่แก่คนในชุมชน ซึ่งเป็นที่มาของ**โครงการทหารพันธุ์ดี**

พ.ศ. ๒๕๖๑

- มีพระราชดำริให้ดำเนิน**โครงการน้ำดื่มสะอาดในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน** ด้วยทรงห่วงใยด้านสุขภาพอนามัยของเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร



- มีพระราชดำริให้นำพันธุ์ไก่จากโครงการศูนย์พัฒนาปศุสัตว์ตามพระราชดำริ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มาขยายพันธุ์ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ จังหวัดนราธิวาส เพื่อนำไปส่งเสริมและขยายผลให้แก่เกษตรกรที่สนใจต่อไป

๔ พฤษภาคม ๒๕๖๒

ในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พุทธศักราช ๒๕๖๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เฉลิมพระนามาภิไธยตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า **“สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาเจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพีรยพัฒน รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี”**

พ.ศ. ๒๕๖๓

- เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมและติดตามการดำเนินงานโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นครั้งที่ ๑,๐๐๐ ณ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบรรจบพันบ้านปากลา อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
- มีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ผลิตและส่งเสริมพันธุ์สัตว์พระราชทานปากพนัง ณ ศูนย์อำนวยการและประสานการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

พ.ศ. ๒๕๖๕

ทรงติดตามผลการดำเนินงานศูนย์สาขาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯ ของเลขาธิการ กปร.

ส.ค.ส. พระราชทาน เนื่องในโอกาสขึ้นปีใหม่
สายใยแห่งความห่วงใยอันลึกซึ้งที่เชื่อมโยงพระองค์กับประชาชน

ตลอดระยะเวลาแห่งการทรงงาน สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเปี่ยมด้วยพระเมตตาและความห่วงใยต่อประชาชนชาวไทยเสมอมา และในวาระสำคัญแห่งการเปลี่ยนผ่านปีเก่าสู่ปีใหม่ หนึ่งในสิ่งที่ประชาชนต่างรอคอยด้วยความปลื้มปีติคือ **“สารพระราชทานและภาพ ส.ค.ส. พระราชทาน”** ซึ่งได้ทรงพระราชนิพนธ์และทรงออกแบบด้วยพระองค์เองในทุก ๆ ปี

ถ้อยอักษรและภาพลายเส้นใน ส.ค.ส. พระราชทานเหล่านี้ มิได้เป็นเพียงการอวยพรปีใหม่ตามธรรมเนียมเท่านั้น หากยังสะท้อนถึงพระราชดำริอันลึกซึ้ง แนวคิดแห่งการพัฒนาและความปรารถนาดีที่ทรงมีต่อประชาชนชาวไทย เป็นดั่งพลังใจอันบริสุทธิ์ที่แผ่ไพศาลไปทั่วแผ่นดิน เป็นขวัญและกำลังใจให้ทุกคนก้าวเดินต่อไปด้วยความหวัง ตั้งมั่นในความดีงาม และร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม



ทรงสืบสาน รังสรรค์ งานพัฒนา



"...เหตุที่ชอบการพัฒนาช่วยเหลือประชาชนนั้น เห็นจะเป็นเพราะความเคยชิน ตั้งแต่เกิดมาจำความได้ก็เห็นทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงคิดหาวิธีต่าง ๆ ที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น ได้ตามเสด็จเห็นความทุกข์ยากลำบากของพี่น้องเพื่อนร่วมชาติก็คิดว่าช่วยอะไรได้ควรช่วย ไม่ควรนิ่งดูดาย เมื่อโตขึ้นพอมีแรงทำอะไรได้ก็ทำไปอย่างอัตโนมัติ โดยทำตามพระราชกระแส หรือทำตามแนวพระราชดำริ การช่วยเหลือประชาชนเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ต้องทำประจำอยู่แล้ว..."

ความตอนหนึ่งจากบทสัมภาษณ์พระราชทานแก่เจ้าหน้าที่สำนักงาน กปร.
ในวารสารเศรษฐกิจและสังคม ฉบับพิเศษ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๘

พระราชกรณียกิจน้อยใหญ่นานัปการที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงอุทิศกำลังพระวรกาย เวลา และพระวิริยอุตสาหะ โดยไม่ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย เพื่อความอยู่ดีกินดีและความผาสุกของราษฎรบนผืนแผ่นดินไทย

การทรงงานทุกประการที่ทรงปฏิบัติตลอดมา ล้วนเป็นไปเพื่อ **“การให้”** โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน โดยเฉพาะพระราชกรณียกิจสำคัญยิ่งอย่าง **“งานพัฒนา”** ที่ทรงทำควบคู่กับ **“งานวิชาการ”** มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้ทรงเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ได้โดยเสด็จสมเด็จพระบรมชนกนาถและสมเด็จพระบรมราชชนนี ไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎรที่มีความเป็นอยู่ยากลำบากในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลด้วยพระองค์เอง ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ โดยทรงมีหน้าที่ซักถาม รับฟัง และสังเกตปัญหาของชาวบ้าน เพื่อพระราชทานความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการศึกษา สาธารณสุข หรือการพัฒนาอื่น ๆ ด้วยมีพระราชปณิธานหรือความตั้งใจมั่นที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และสร้างความเจริญให้แก่ประเทศไทยอย่างมั่นคงและยั่งยืน ดังพระราชนิพนธ์บทความเรื่อง “โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน” ในหนังสือ “๔๐ ปี โรงเรียน ตชด.” เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๙ ความตอนหนึ่งว่า

“...การที่ได้รู้ได้เห็นอย่างกว้างขวางเช่นนี้ ทำให้ข้าพเจ้าตั้งความหวังไว้ว่า เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่จะต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ได้...”

จวบจนวันนี้ แม้กาลเวลาจะล่วงเลยมาเกือบ ๕ ทศวรรษแล้ว แต่พระราชปณิธานในการทรงงานพัฒนาเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ทุกข์ยากมิเคยแปรเปลี่ยน **“เจ้าฟ้านักพัฒนา”** พระองค์นี้ยังทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจทุกด้านอย่างต่อเนื่องโดยมิได้หยุดพัก ด้วยพระวิสัยทัศน์อันกว้างไกล มีพระเมตตาต่อคนทุกชนชั้น และความใส่พระทัยในทุกมิติของการพัฒนาอย่างแท้จริง

หลักการทรงงาน เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

การดำเนินงานด้านการพัฒนาของพระองค์มิได้มุ่งเพียงการพัฒนาในเชิงกายภาพเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงการพัฒนาทางปัญญา จิตใจ และสังคมอย่างสมดุล ซึ่งสอดคล้องกับหลัก **“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”** และแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นหลักคิดสำคัญในการพัฒนาประเทศในโลกยุคปัจจุบัน

บทความพระราชทานเรื่อง “เรียนรู้การทรงงานสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ” จากหนังสือสัจธรรมแห่งแนวพระราชดำริสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน[๑] มีเนื้อหาตอนหนึ่ง ความว่า

“...ข้าพเจ้าได้ยึดหลักการดำเนินงาน ซึ่งได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ดังนี้

---

[๑] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๖)

๑. การพึ่งพาตนเอง *โดยเน้นให้ทุกคนได้ช่วยเหลือตนเองก่อนเป็นอันดับแรก เช่น การให้เมล็ดพันธุ์พืชผัก พันธุ์สัตว์ เพื่อผลิตอาหารไว้บริโภคเอง แทนที่จะให้อาหารโดยตรง สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ต่อไป เป็นต้น*

๒. การมีส่วนร่วม *เน้นให้ผู้ที่จะได้รับผลประโยชน์จากการทำโครงการได้มีส่วนในการช่วยคิดช่วยทำ อาทิ การที่ผู้ปกครองและเด็กต้องร่วมกันวางแผนและทำการผลิตทางการเกษตร จัดเวรในการประกอบอาหารกลางวัน ซึ่งมีผลทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ได้เรียนรู้และเข้าใจในกิจกรรมที่ทำอยู่*

๓. การพัฒนาแบบองค์รวมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ *โดยเน้นการพัฒนาในทุก ๆ ด้านไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้กลุ่มเป้าหมายจะต้องได้รับความรู้จากกิจกรรมที่ทำ และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตต่อไปได้ อาทิ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหาร มีการดำเนินกิจกรรมให้ความรู้ด้านเกษตรกรรม และกลุ่มเป้าหมายได้ปฏิบัติจริงทั้งการปลูกและประกอบอาหาร*

๔. การพัฒนาระบบประสานงานความร่วมมือจากทุกส่วน *ในการช่วยเหลือจากภาครัฐบาลและภาคเอกชน ทั้งในและต่างประเทศ มีการจัดทำแผนงานหลักของโครงการทุก ๆ ระยะ ๕ ปี เพื่อให้ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องได้ใช้เป็นแนวทางทำให้งานต่าง ๆ มีความก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ*

๕. การพัฒนาผู้ปฏิบัติงานให้มีความรู้และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน *โดยมีการอบรมการประชุมสัมมนา การศึกษาดูงาน เพื่อให้ความรู้และเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้ปฏิบัติงานโครงการเป็นประจำ รวมทั้งมีการประเมินและรายงานผลการดำเนินงานเป็นระยะ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานทราบถึงความก้าวหน้าของโครงการและสามารถนำไปปรับปรุงการดำเนินงานได้*

๖. การยึดหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น *กิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ จะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้...”*

จากแนวพระราชดำริที่ทรงเน้นการช่วยเหลือราษฎรอย่างยั่งยืน มากกว่าการบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า และทรงให้ความสำคัญกับ **“คน”** ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนา เปรียบเหมือนการปลูกต้นไม้ที่ต้องดูแลทั้งดิน น้ำ และแสง เพื่อให้เติบโตแข็งแรง เช่นเดียวกับการพัฒนาคน จึงทรงประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ร่วมกับหลักการทรงงาน ๖ ประการดังกล่าว ดำเนินโครงการพัฒนาด้านต่าง ๆ ที่สอดคล้องและนำไปสู่การพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมใน ๕ มิติ ได้แก่ การสร้างชีวิต สร้างรากฐาน สร้างสาน สร้างชัยชนะการพัฒนา และสร้างสุข

✧ สร้างชีวิต สร้างรากฐาน สร้างสาน สร้างชัยชนะการพัฒนา และสร้างสุข

นับตั้งแต่งานพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ทรงริเริ่มเมื่อปี ๒๕๒๓ การทรงงานด้านการพัฒนาของพระองค์มิได้หยุดเพียงเท่านั้น วันนี้โครงการตามพระราชดำริอีกมากมายที่ก่อเกิดด้วยพระมหากรุณา พระวิสัยทัศน์และพระราชดำริอันกว้างไกล ได้ขยายผลครอบคลุมและเชื่อมโยงในทุกมิติของการพัฒนาชาติ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนชาวไทยทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างงาน สร้างอาชีพ เรื่อยไปจนถึงโครงการพัฒนาในต่างประเทศ ซึ่งทั้งหมดนี้อาจสรุปได้เป็น ๕ มิติสำคัญ ได้แก่

๑. สร้างชีวิต: มอบโอกาสและพัฒนาคน





ทรงส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารได้รับโภชนาการที่ดีและมีสุขภาพแข็งแรง ผ่านโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน อาทิ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการคุณภาพน้ำดื่มในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อีกทั้งยังทรงมุ่งเน้นการสร้างโอกาสทางการศึกษา ควบคู่กับการพัฒนาทักษะชีวิตที่เหมาะสมกับศักยภาพและบริบทของแต่ละพื้นที่ เช่น โครงการบัณฑิตคืนถิ่น และโครงการครูทายาท ส่งผลให้เด็กที่เคยไร้โอกาสได้ลุกขึ้นมามีชีวิตใหม่ มีความหวัง และสามารถกำหนดอนาคตของตนเองได้ ดังพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสที่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ เข้าเฝ้าฯ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา เมื่อวันอังคารที่ ๒๖ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๘ ความตอนหนึ่งว่า

> *“...งานที่ทำนั้นถ้าเรียกโดยสรุปตามภาษาสมัยใหม่ เขาเรียกว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แต่ที่จริงก็คือให้คนทั้งหลายได้มีโอกาสเจริญเติบโต มีชีวิตที่มีสุขภาพแข็งแรง ทั้งร่างกายและจิตใจ ได้รับการศึกษา ฝึกอบรมสั่งสอน เพื่อให้มีความรู้และพัฒนาความสามารถ ทั้งคุณงามความดีที่จะปฏิบัติงานเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง ต่อญาติพี่น้อง ครอบครัว และต่อสังคม ตลอดจนถึงประเทศชาติ หรือทั้งโลก ถือว่านี่คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์...”*

สิ่งนี้อาจสะท้อนได้ว่า ทรงมองเห็น **“คน”** เป็นหัวใจของการพัฒนา มากกว่าวัตถุหรือสิ่งปลูกสร้าง

๒. สร้างรากฐาน: พัฒนาสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีพ



เนื่องจากการพัฒนาจำเป็นต้องมี **“รากฐาน”** ที่มั่นคง และจะเกิดขึ้นได้โดยสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อมนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุล จึงมีพระราชดำริให้ดำเนินโครงการเกี่ยวกับการ **“อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”** เพื่อให้ประชาชนเกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ สามารถอยู่ร่วมกับป่าและมีรายได้เสริมจากการปลูกพืชโดยไม่ทำลายป่าไม้ ขณะเดียวกัน ทรงเน้นย้ำเรื่องการ **“ส่งเสริมอาชีพ”** เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ทุรกันดารมีอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และพึ่งพาตนเองได้ ดังจะเห็นได้จากผลสำเร็จของโครงการสร้างป่าสร้างรายได้ โครงการดอกไม้เมืองหนาวฯ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา และศูนย์ภูฟ้าพัฒนาฯ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน เป็นต้น



ไม่เพียงเท่านี้ พระมหากรุณาธิคุณยังแผ่ไพศาลไปถึงประเทศเพื่อนบ้าน ทรงแบ่งปันองค์ความรู้ด้านการพัฒนาที่ทรงสั่งสมไว้ ให้แต่ละประเทศน้อมนำไปประยุกต์ใช้ตามบริบทของตน อันเป็นรากฐานแห่งความมั่นคงสันติสุขของภูมิภาคโดยส่วนรวม และยังคงส่องสว่างเป็นแนวทางในการพัฒนาสืบไปในอนาคต

๓. สร้างสาน: เชื่อมความร่วมมือและต่อยอดโครงการฯ



จากประสบการณ์ที่ได้ทรงเรียนรู้วิธีการทำงานและการแก้ปัญหาในพื้นที่ ประกอบกับพระวิริยอุตสาหะในการแสวงหาวิชาความรู้อยู่เป็นนิจ และน้ำพระราชหฤทัยที่ทรงห่วงใยประชาชนโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง จึงทรงได้รับการไว้วางพระราชหฤทัยจากสมเด็จพระบรมชนกนาถและสมเด็จพระบรมราชชนนี มอบหมายพระราชกรณียกิจให้ทรงปฏิบัติสืบต่อมา โดยเฉพาะงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทั้ง ๖ แห่ง ซึ่งตั้งอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ

ภาพคุ้นตาที่ประทับในหัวใจของพสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดหลายทศวรรษ จึงเป็นภาพเจ้าฟ้านักพัฒนาทรงตามรอยเบื้องพระยุคลบาท ทรงมุ่งมั่นรับพระราชภาระในการสนองพระราชกรณียกิจอย่างจริงจัง เป็นคุณูปการแก่ประเทศชาติและอาณาประชาราษฎร์ ดังพระราชนิพนธ์บทกวี **“เดินตามรอยเท้าพ่อ”** เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๙ ที่ทรงแปลจากบทกวีภาษาฝรั่งเศส **“Les pas de mon père”** ความว่า

“...พ่อจ๋า...เราจะถึงจุดหมายปลายทางไหม ?
ลูกเอ๋ย...ในโลกนี้ไม่มีที่ไหนดอกที่มีความรื่นรมย์และความสบายสำหรับเจ้า
ทางของเรามิได้ปูด้วยดอกไม้สวย ๆ จงไปเถิด แม้ว่ามันจะเป็นสิ่งที่บีบคั้นหัวใจเจ้า
พ่อเห็นแล้วว่า หนามตำเนื้ออ่อนอ่อนของเจ้า เลือดของเจ้าเปรียบดั่งทับทิมบนใบหญ้าใกล้น้ำ
น้ำตาของเจ้าที่ไหลต้องพุ่มไม้สีเขียว เปรียบดั่งเพชรบนมรกตที่แสดงความงามเต็มที่
เพื่อมนุษยชาติ จงอย่าละความกล้า เพื่อเผชิญกับความทุกข์ให้อดทนและสุขุม
และจงมีความสุขที่ได้ยึดอุดมการณ์ที่มีค่า ไปเถิด...ถ้าเจ้าต้องการเดินตามรอยเท้าพ่อ...”

๔. สร้างชัยชนะการพัฒนา: สืบสานพระราชปณิธาน

หนึ่งในพระราชกรณียกิจสำคัญซึ่งสมเด็จพระบรมชนกนาถไว้วางพระราชหฤทัยให้ทรงปฏิบัติสืบต่อมา ก็คืองาน **“มูลนิธิชัยพัฒนา”** มูลนิธิที่ก่อตั้งจากพระราชประสงค์เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อความผาสุก สงบ และความเจริญมั่นคงของประเทศชาติและประชาชน ซึ่งในงาน “๓๐ ปี ชัยชนะแห่งการพัฒนา” เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๖๒ ในฐานะองค์นายกกิตติมศักดิ์และองค์ประธานกรรมการมูลนิธิชัยพัฒนา มีรับสั่งเกี่ยวกับมูลนิธิชัยพัฒนา ความตอนหนึ่งว่า

“...พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ไม่ได้ทรงสั่งเสียอะไรมากมาย มีเพียงเรื่องเดียวที่ทรงสั่งเสียคือ ต้องดำเนินการมูลนิธิชัยพัฒนาให้ตลอดรอดฝั่ง ไม่ว่าพระองค์จะอยู่หรือไม่ ก็เป็นเรื่องที่ต้องช่วยกัน...”



๕. สร้างสุข: ให้ประชาชนมีความสุขทั้งกายและใจ





หัวใจสำคัญของการพัฒนาคือการ **“สร้างสุข”** ให้ประชาชน พระราชดำริทั้งปวงจึงมิได้มุ่งเน้นการสร้างความเจริญทางกายภาพหรือเศรษฐกิจเท่านั้น ทรงคำนึงถึงความสุขทางใจ ความภาคภูมิใจในตนเอง และความรักอันเหนียวแน่นในถิ่นฐานอันเป็นรากเหง้า

โครงการต่าง ๆ ในพระราชดำริได้แปรเปลี่ยนความทุกข์ยากของประชาชนให้กลายเป็นความสุขที่ยั่งยืน ความสุขนี้เกิดจากความพอมีพอกิน จากรอยยิ้มของเกษตรกรที่เห็นผลผลิตงอกงาม จากความสงบสุขของชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และจากลูกหลานในพื้นที่ห่างไกลที่มีสุขภาพดี ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ **“ความสุขที่ยั่งยืน”** เหล่านี้หยั่งรากลึกและมีความหมายลึกซึ้งเกินกว่าชื่อเรียกของโครงการหรือสถานที่ใด เป็นความสุขที่มิได้หยุดอยู่กับรุ่นใดรุ่นหนึ่ง แต่ถ่ายทอดสืบต่อไปยังคนรุ่นหลังและผูกพันประชาชนกับแผ่นดินไว้อย่างมั่นคง

เป็นที่ประจักษ์ชัดโดยทั่วไปแล้วว่า งานพัฒนาที่ทรงริเริ่มและดำเนินการด้วยพระวิริยอุตสาหะ ยังประโยชน์ให้กับการพัฒนาประเทศชาติอย่างอเนกอนันต์นั้น เป็นผลจากพระเมตตาและการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ซึ่งพระองค์มิได้เพียง **“ให้”** แต่ยังทรง **“สร้าง”** คือสร้างชีวิตที่มีความหมาย สร้างรากฐานที่มั่นคง สร้างสานความร่วมมือ สร้างชัยชนะการพัฒนา และสร้างสุขอย่างยั่งยืนให้กับผืนแผ่นดินไทย

มากไปกว่านั้น ยังทรงเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานพัฒนา เพื่อให้ยืนหยัดบนหนทางแห่งความดีงามด้วยหัวใจที่มุ่งมั่นเพื่อส่วนรวม ดังที่ได้พระราชทานลายพระหัตถ์ให้กำลังใจแก่เจ้าหน้าที่มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง เมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖ ความว่า

“ได้ทำงานช่วยคนอื่นถือว่าเป็นเกียรติ ทำให้เรามีความสุข”

พระราชปณิธานแห่งการพัฒนา
สู่ประโยชน์สุข



“...เราใช้เกณฑ์ว่า สิ่งใดที่เราพอจะช่วยเหลือเขาได้โดยไม่สร้างความเดือดร้อนกับคนอื่น
เราก็ช่วยรายที่ต้องช่วยก่อน คือรายที่มีปัญหาเรื่องสุขภาพ เพราะมองเห็นได้พอสมควร
ถ้าพอมีประสบการณ์ก็จะทราบว่าคนไหนเจ็บป่วย เรื่องนี้เสแสร้งได้ยาก การที่ได้รู้ได้เห็นอย่างกว้างขวางเช่นนี้
ทำให้ข้าพเจ้าตั้งความหวังไว้ว่า เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่จะต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ได้...”

พระราชนิพนธ์ไว้ในบทความเรื่อง “โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน”
พระราชทานเพื่อลงพิมพ์ในหนังสือ “๔๐ ปี โรงเรียน ตชด.”
เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๙

ทรงสร้างชีวิต...ด้วยพระเมตตา ทรงมอบการศึกษา พัฒนาเด็กและเยาวชน

จากงานพัฒนาเด็กและเยาวชนผ่านโครงการอาหารกลางวัน ผักสวนครัว ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงริเริ่มเมื่อปี ๒๕๒๓ จากวันนั้นจนถึงวันนี้ รูปแบบงานพัฒนาได้เติบโตกลายเป็นการพัฒนาเด็กและเยาวชนแบบองค์รวม กล่าวคือ เด็กและเยาวชนได้พัฒนาศักยภาพของตัวเองอย่างสมดุลในทุกด้าน ทั้งด้านอาหาร โภชนาการ สุขภาพอนามัย การศึกษา การงานอาชีพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่เดิมที่กลุ่มเป้าหมายมีเพียงทารกในครรภ์มารดา เด็กเล็ก เด็กในวัยเรียน และเด็กวัยรุ่นในระดับมัธยมศึกษา การดำเนินงานยังได้ขยายผลครอบคลุมสู่ชุมชนอีกด้วย

พระราชกรณียกิจนานัปการที่ทรงบำเพ็ญล้วนสอดคล้องและเชื่อมโยงกันนี้ มิเพียงจุดประกายแห่งความหวังยกระดับความอยู่ดีกินดีมีสุข และสร้างชีวิตที่ดีขึ้นให้แก่ประชาชนในถิ่นทุรกันดารเท่านั้น หากยังทำให้เด็กและเยาวชนไทยได้เติบโตอย่างมีคุณภาพ มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนและประเทศชาติไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

✧ โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร

พระองค์ทรงตระหนักถึงภัยคุกคามจากภาวะทุพโภชนาการในแม่และเด็กไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล ปี ๒๕๓๙ จึงมีพระราชดำริให้ดำเนิน**โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร** ดังพระราชดำรัสในการบรรยาย ๖๐ ปี องค์การยูเนสโก Including the Excluded: Building on UNESCO's First 60 Years วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๘ ความตอนหนึ่งว่า

> *"...ศาสตราจารย์ของข้าพเจ้าท่านหนึ่ง กล่าวว่า การทำงานกับเด็กวัยเรียนและเด็กก่อนวัยเรียนนั้นยังไม่เพียงพอ เพราะว่าสมองของคนเราจะเจริญเติบโตและพัฒนาอย่างเต็มที่ก่อนที่จะถึงวัยดังกล่าว เราควรพยายามทำงานกับกลุ่มเด็กที่เล็กกว่านั้นอีก และจะดียิ่งขึ้นถ้าเราสามารถให้การดูแลช่วยเหลือหญิงตั้งครรภ์และหญิงให้นมบุตร..."*

ศาสตราจารย์ นายแพทย์เนวิน สกริมชอว์ (Professor Dr. Nevin Scrimshaw) คือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการถวายคำแนะนำเกี่ยวกับงานโภชนาการในชุมชน โดยชี้ให้เห็นว่าการดูแลเพียงแค่เด็กอนุบาลยังไม่เพียงพอ เด็กจะมีภาวะโภชนาการและสุขภาพอนามัยที่ดีได้นั้น ต้องเริ่มต้นตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา นั่นคือแม่จะต้องมีภาวะโภชนาการและสุขภาพอนามัยที่ดีด้วย ซึ่งทรงนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและประชาชนในพื้นที่ทุรกันดารของไทย ดังข้อความจากหนังสือพระราชนิพนธ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เกี่ยวกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ความตอนหนึ่งว่า

“...ที่ทำโครงการแม่และเด็กนี้ เพื่อป้องกันโรคต่าง ๆ เพื่อให้เด็กแข็งแรงมาตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา หรือว่าโรคอื่น ๆ ที่พบมาก คือ เรื่องของเลือดจาง ก็อาจอาศัยผ่านนักเรียนและเข้าถึงครอบครัว พวกครูก็ไปช่วยดู แนะนำสุขศึกษา แนะนำเพิ่มเติมพวกวิตามินหรือยาบำรุงให้ดีขึ้น พวกเรื่องโลหิตจาง ก็อาจจะให้เพิ่มเหล็กโดยที่ร่วมมือกับทางสาธารณสุขอย่างนี้เป็นต้น...”



ทั้งนี้ ภาวะทุพโภชนาการในแม่และเด็กไทยมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย อาทิ ปัญหาทางเศรษฐกิจ การมีข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขพื้นฐาน และการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโภชนาการในหญิงมีครรภ์และในทารกแรกเกิด วัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการ จึงเน้นที่การส่งเสริมให้หญิงมีครรภ์หญิงให้นมบุตร และทารกแรกเกิดจนถึงอายุ ๓ ปีที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารได้รับบริการที่เหมาะสม รวมทั้งได้รับความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ เพื่อช่วยให้หญิงมีครรภ์มีภาวะโภชนาการและสุขภาพอนามัยที่ดี เด็กแรกเกิดรอด เจริญเติบโตและมีพัฒนาการได้เต็มศักยภาพ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากกรมอนามัยที่ชี้ว่า โภชนาการในช่วง ๑,๐๐๐ วันแรกของชีวิต มีความสำคัญมากถึงร้อยละ ๘๐ ต่อการกำหนดภาวะสุขภาพไปตลอดชีวิต ในขณะที่ปัจจัยด้านพันธุกรรมที่ได้รับจากพ่อแม่มีส่วนเพียงร้อยละ ๒๐ เท่านั้น

ทว่าด้วยความแตกต่างของพื้นที่และศักยภาพในการเข้าถึงสถานบริการสาธารณสุข การดำเนินงานจึงแบ่งเป้าหมายออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑

ประเภท ๑

สถานศึกษาที่อยู่ห่างจากสถานบริการสาธารณสุขเกินกว่า ๑๐ กิโลเมตรขึ้นไป และไม่สามารถเดินทางถึงด้วยรถยนต์ในบางฤดู เช่น ฤดูฝน ครูอนามัยจะได้รับการพัฒนาศักยภาพให้สามารถให้บริการเบื้องต้นและทำคลอดในกรณีฉุกเฉินได้อย่างปลอดภัย โดยจะอบรมร่วมกับหมอตำแยในพื้นที่



๒

ประเภท ๒



สถานศึกษาที่อยู่ห่างจากสถานบริการสาธารณสุข ๕ - ๑๐ กิโลเมตร และสามารถเดินทางสะดวกทุกฤดูกาล ครูอนามัยจะทำหน้าที่ช่วยกระตุ้นเตือนให้หญิงตั้งครรภ์ไปรับบริการที่สถานบริการสาธารณสุข รวมทั้งให้ความรู้ในการดูแลตัวเอง

๓

ประเภท ๓



สถานศึกษาที่อยู่ห่างจากสถานบริการสาธารณสุขไม่เกิน ๕ กิโลเมตร และสามารถเดินทางสะดวกทุกฤดูกาล แม่และเด็กสามารถเข้ารับบริการที่สถานบริการสาธารณสุข

ทุกพื้นที่จะประกอบด้วยกิจกรรมหลักคือ ส่งเสริมการผลิตอาหารในครัวเรือนและชุมชน เพื่อให้แม่และเด็กได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและปริมาณที่เพียงพอ พร้อมทั้งให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง ไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ในเรื่องวิธีการเลี้ยงดูเด็ก นอกจากนี้ ยังได้จัดตั้ง**ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ**ที่ได้มาตรฐานเพื่อสนับสนุนอาหารกลางวันและอาหารเสริมในเด็ก จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กเจริญเติบโตและมีพัฒนาการที่สมวัย ได้รับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ระบบการศึกษาและการอยู่ในสังคม รวมถึงยังได้พัฒนาหลักสูตร **“อนามัยแม่และเด็ก”** ซึ่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับแม่และเด็กให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนและผู้เรียนในแต่ละช่วงวัยอีกด้วย



ปี ๒๕๓๕ ศาสตราจารย์ นายแพทย์เนวิน สกริมชอว์ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
ให้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการรางวัลนานาชาติ มูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหิดล





ทรงตระหนักว่าการดูแลสุขภาวะสตรีก่อนและหลังครรภ์
คือรากฐานสำคัญของสุขภาพและแนวโน้มการเกิดโรคในอนาคต

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร

ปี ๒๕๖๗

- **หญิงตั้งครรภ์ ๒,๑๔๖ คน และเด็กแรกเกิด ๓ ปี ๙,๙๑๗ คน** อยู่ในความรับผิดชอบของโรงเรียน ตชด.



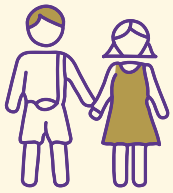

มีพัฒนาการสมวัย

- **เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการสมวัย ร้อยละ ๘๙.๕๙ มีความฉลาดทางอารมณ์ ร้อยละ ๙๕.๕๓**



๙๕.๕๓%



- **ผลประเมินจริยธรรมอยู่ในระดับดี**
  - ชั้น ป.๖ ร้อยละ ๙๔.๐๓
  - ชั้น ม.๓ ร้อยละ ๙๘.๖๔
  - ชั้น ม.๖ ร้อยละ ๑๐๐



แหล่งข้อมูล: รายงานการดำเนินงานโครงการ กพด. ในโรงเรียน ตชด. และกรมอนามัย



นางสาวพัฒนี เปรมปรีด์
คุณแม่ตั้งครรภ์ หมู่ ๙ ตำบลหาดขาม อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

"ก่อนหน้านี้ไม่ค่อยมีความรู้เรื่องโภชนาการของหญิงตั้งครรภ์ ก็จะมีพี่ ๆ คอยเตือนเรื่องนัดหมอ แนะนำเรื่องยาและอาหารการกิน โดยเฉพาะเรื่องระดับน้ำตาลในเลือดที่ต้องระวัง หลังจากตรวจเบาหวานแล้วเราก็จะคอยถามด้วยว่าอะไรควรกินไม่ควรกิน พี่ ๆ จะให้ความรู้เพิ่มเติมจากสมุดสีชมพูค่ะ"

✧ โครงการโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (โรงเรียน ตชด.)

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงให้ความสำคัญและสนับสนุนด้านการศึกษามาตลอดพระชนม์ชีพ และได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมหน่วยตำรวจตระเวนชายแดนอยู่เสมอ โครงการโรงเรียน ตชด. แห่งแรกคือ **“โรงเรียน ตชด. บำรุงที่ ๑”** (เดิมเรียกว่า “โรงเรียนชาวเขาและประชาชนแดนไกลคมนาคมของตำรวจตระเวนชายแดน”) บ้านดอนมหาวัน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ซึ่งกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต ๕ ค่ายดารารัศมี อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๔๙๙ เพื่อให้เยาวชนในถิ่นทุรกันดารห่างไกลได้มีโอกาสเรียนรู้ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย



ต่อมาในปี ๒๕๐๗ จึงทรงรับโครงการโรงเรียน ตชด. ไว้ในพระอุปถัมภ์ และพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ รวมทั้งเงินที่มีผู้ทูลเกล้าฯ ถวายโดยเสด็จพระราชกุศลแก่กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อสร้างโรงเรียน ตชด. ทั่วทุกภาคของประเทศ ทั้งยังเสด็จฯ ไปทรงเปิดดำเนินการโรงเรียน ตชด. ทุกแห่งด้วย เมื่อทรงเจริญพระชนมายุมากขึ้น หรือแม้ขณะทรงพระประชวร ก็มิได้ทรงทอดทิ้งพระราชกรณียกิจ ด้วยทรงห่วงใยและผูกพัน จึงทรงฝากฝังให้สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงช่วยดูแลแทน ดังพระราชดำรัสพระราชทานแก่ตำรวจตระเวนชายแดน ณ โรงเรียน ตชด. บ้านไอร์บือแต อำเภอจะแนะ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔ ความตอนหนึ่งว่า

> *“...ก่อนเดินทางมานี่ ได้ไปเยี่ยมสมเด็จย่ามา สมเด็จย่าทรงมีพระอาการดีขึ้นมากแล้ว ได้ทูลสมเด็จย่าว่า วันพรุ่งนี้จะไปนราธิวาส จะไม่ได้มาเยี่ยมสมเด็จย่าหลายวัน สมเด็จย่ารับสั่งฝากว่า ย่าแก่แล้ว ไปไหนไม่ค่อยไหว ถ้าไปที่ไหนขอให้เยี่ยม ตชด. แทนย่าด้วย...”*

ดังนั้นจึงทรงเป็นองค์อุปถัมภ์โรงเรียน ตชด. ต่อจาก **“สมเด็จย่า”** ทั้งยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับ **“มูลนิธิโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน”** ไว้ในพระราชูปถัมภ์ ตั้งแต่วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๔ เป็นต้นมา



วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖ เสด็จฯ ไปทรงงาน ณ โรงเรียน ตชด. บ้านท่ากุ่ม จังหวัดตราด
นับเป็นการเสด็จฯ โรงเรียน ตชด. ครบ ๑,๑๑๑ ครั้ง ในรอบ ๔๐ ปี
นับแต่ครั้งแรกเมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๖ ณ โรงเรียน ตชด. นเรศวรห้วยผึ้ง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์



- นับตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง มีการจัดตั้ง โรงเรียน ตชด. ทั่วประเทศ รวม ๗๖๓ แห่ง แต่ภายหลังได้ยุบเลิกหรือโอนให้หน่วยงานด้านการศึกษาอื่น ๆ ปัจจุบัน (ข้อมูลปีการศึกษา ๒๕๖๗) มีจำนวน **โรงเรียน ตชด. ทั้งหมด ๒๒๒ แห่ง** ที่ดำเนินโครงการมาอย่างต่อเนื่อง แบ่งเป็น

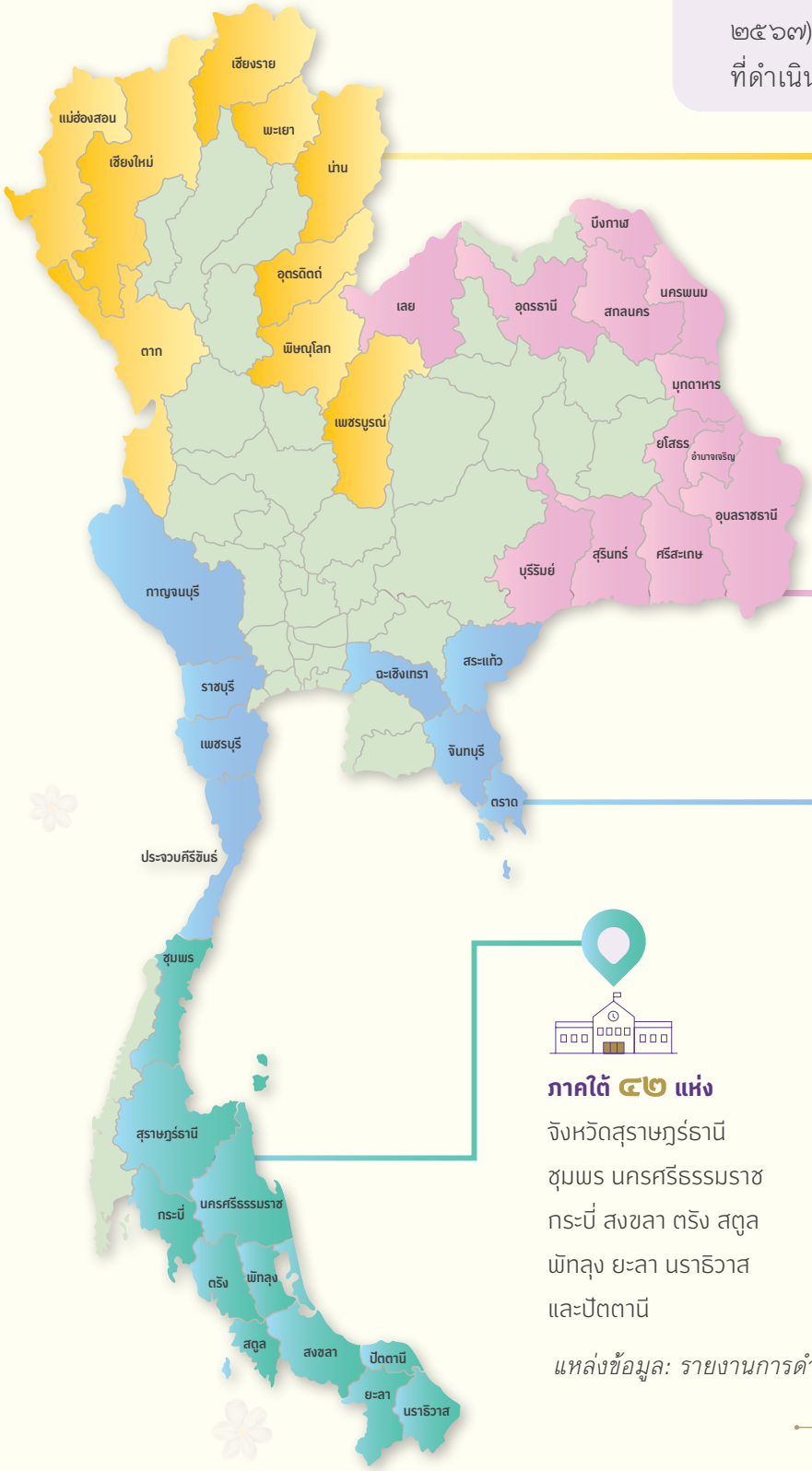

ภาคเหนือ ๘๑ แห่ง

จังหวัดอุตรดิตถ์ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ เชียงราย พะเยา น่าน เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และตาก

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๕๓ แห่ง

จังหวัดสุรินทร์ นครพนม บุรีรัมย์ สกลนคร อุบลราชธานี มุกดาหาร ยโสธร เลย อำนาจเจริญ อุดรธานี ศรีสะเกษ และบึงกาฬ

ภาคกลาง ๔๖ แห่ง

จังหวัดจันทบุรี ตราด สระแก้ว ฉะเชิงเทรา กาญจนบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และเพชรบุรี

ภาคใต้ ๔๒ แห่ง

จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชุมพร นครศรีธรรมราช กระบี่ สงขลา ตรัง สตูล พัทลุง ยะลา นราธิวาส และปัตตานี

แหล่งข้อมูล: รายงานการดำเนินงานโครงการ กพด. ในโรงเรียน ตชด. ปี ๒๕๖๘

กว่า ๔ ทศวรรษที่ทรงอุทิศพระวรกายในการประกอบพระราชกรณียกิจ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนในโรงเรียน ตชด. ปรากฏเป็นรูปธรรมผ่านกิจกรรมและโครงการสำคัญมากมาย อาทิ

- **ทรงส่งเสริมคุณภาพการศึกษา พัฒนาด้านการเรียนการสอน**

พระองค์ทรงเล็งเห็นว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือพื้นฐานสำคัญที่สุดในการพัฒนาคน เด็กทุกคนควรได้รับโอกาสความเสมอภาคทางการศึกษาและเรียนให้สูงที่สุดตามศักยภาพ ซึ่งโรงเรียน ตชด. ทั้ง ๒๒๒ แห่ง ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศในวันนี้ มิได้มีบทบาทสำคัญเพียงแค่การเป็นสถานศึกษา แต่ยังเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความมั่นคงยั่งยืนให้แก่ชุมชน



ทรงให้ความสำคัญกับ “ครูผู้สอน” ด้วยเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **“ครู ตชด.”** ซึ่งไม่ได้มีอาชีพครูโดยตรง ทรงส่งเสริมให้ได้ศึกษาต่อในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพครู ปริญญาตรี โท และเอก ตลอดจนเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ ตามพระราชดำริ เพื่อให้ทำหน้าที่ครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังทรงติดตามการดำเนินงานของโรงเรียนและโครงการตามพระราชดำริอย่างใกล้ชิด ทรงกำหนดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของพื้นที่ที่มีความหลากหลาย และพระราชทานคำแนะนำแก่ครู ตชด. เสมอมา ทั้งในเรื่องเทคนิคการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน รวมถึงกิจกรรมห้องสมุด กิจกรรมสอนเสริมจากบทเรียน และอื่น ๆ ซึ่งส่งผลให้ผลการทดสอบทางการศึกษาขั้นพื้นฐานมีผลคะแนนดีขึ้น

ในหนังสือพระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เกี่ยวกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จัดพิมพ์โดยสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๕๑ ทรงเล่าถึงการดำเนินงานส่งเสริมด้านคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ตชด. ความตอนหนึ่งว่า...



"...ในปัจจุบันนี้ นโยบายการศึกษาของไทย คือ ให้นักเรียนมีโอกาสเรียนจบมัธยมปลาย หรืออย่างน้อยมัธยมต้น ข้าพเจ้าพยายามส่งเสริมให้นักเรียนเรียนสูงที่สุด อยากให้ทุกคนเรียนต่อชั้นมัธยม แต่ว่าในการปฏิบัติจริงบางทีก็ทำไม่ได้เนื่องจากนักเรียนมีปัญหาสุขภาพ สติปัญญาไม่ดี ไม่สนใจการเรียน ต้องทำงานเลี้ยงชีพ หรือช่วยครอบครัว โยกย้ายที่อยู่อาศัย ฯลฯ นักเรียนที่เรียนในโรงเรียนสามัญไม่ได้ ครูจะแนะนำให้เรียน กศน. ..."

แนวทางการพัฒนาการศึกษาของพระองค์ มิได้มุ่งเน้นแค่การเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนทักษะด้านใดด้านหนึ่ง หากยังทรงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมพัฒนาการด้านความคิด จริยธรรม และคุณธรรมควบคู่กันไป เพื่อสร้างพลเมืองที่สมบูรณ์ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ และความดีงาม อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

"...เสียงเด็ก ๆ ทักทายเสียงชัดเจน สวัสดีครับ สวัสดีค่ะ สร้างความสดชื่นให้แก่ข้าพเจ้า เด็กเหล่านี้จะต้องมีอนาคตที่ก้าวหน้าพร้อมที่จะเลี้ยงตนเอง เป็นที่พึ่งของครอบครัว สร้างชุมชน นำพาประเทศให้ก้าวหน้าสู่อนาคตอย่างมั่นคง และพร้อมจะร่วมมือกับชุมชนระหว่างประเทศ..."

ความตอนหนึ่งจากหนังสือพระราชนิพนธ์ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ๖๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๙)



ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (โรงเรียน ตชด.)

ปี ๒๕๖๖

- **ขยายผลพัฒนาสู่ชุมชน** ๒๐,๑๔๙ ครัวเรือน
- **ประชาชนเข้ามาใช้บริการ** ๓,๗๘๔ ครั้ง ผู้เข้าร่วมทั้งหมด ๓๘,๘๔๔ คน

ครอบคลุม ๓ ด้านหลัก



เกษตรกรรม
๑๘,๐๗๑ คน



สุขภาพและสิ่งแวดล้อม
๑๒,๐๔๘ คน



การจัดการบัญชีครัวเรือน
๘,๗๒๕ คน

ปี ๒๕๖๗

- **โรงเรียน ตชด. ทั่วประเทศ ๒๒๒ แห่ง**
- **นักเรียนรวม ๒๖,๓๔๗ คน**
  ระดับอนุบาล ๖,๕๑๕ คน
  ประถมศึกษา ๑๘,๖๙๑ คน
  มัธยมศึกษา ๑,๑๔๑ คน



แหล่งข้อมูล: รายงานการดำเนินงานโครงการ กพด. ในโรงเรียน ตชด.

ด้านการเรียนการสอน

ปีการศึกษา ๒๕๖๗

- **ทดสอบ O-NET**
  ชั้น ป.๖ โรงเรียน ตชด. เข้าสอบ ๒๒๐ โรงเรียน



แหล่งข้อมูล: รายงานการดำเนินงานโครงการ กพด. ในโรงเรียน ตชด. และ www.psproject.org

• ทรงส่งเสริมการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

จากประสบการณ์เมื่อครั้งเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมประชาชนในพื้นที่ทุรกันดาร ทรงพบเห็นปัญหาภาวะทุพโภชนาการของเด็กและเยาวชนอยู่บ่อยครั้ง เด็ก ๆ มีร่างกายซูบผอม อาหารการกินไม่สมบูรณ์ เนื่องจากครอบครัวไม่สามารถผลิตอาหารได้เพียงพอกับความต้องการ และไม่สามารถเข้าถึงอาหารแหล่งอื่นได้

ปี ๒๕๒๓ จึงมีพระราชดำริให้ทดลองทำ **“โครงการอาหารกลางวัน ผักสวนครัว”** เป็นครั้งแรกในโรงเรียน ตชด. ๓ แห่ง ให้ครูและนักเรียนช่วยกันปลูกพืชในพื้นที่โรงเรียน และนำผลผลิตทางการเกษตรที่ได้มาทำเป็นอาหารกลางวันรับประทาน เริ่มจาก ๑ มื้อต่อสัปดาห์ เพิ่มเป็น ๒ มื้อต่อสัปดาห์ จนสามารถนำผลผลิตทางการเกษตรที่สด สะอาด และปลอดภัย มาประกอบอาหารกลางวันทุกวัน ซึ่งนอกจากจะช่วยให้เด็ก ๆ มีโภชนาการและสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้นแล้ว ผลพลอยได้ที่สำคัญคือ เด็กนักเรียนยังได้รับความรู้และทักษะที่สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตต่อไปได้ ดังพระราชดำรัสเมื่อครั้งเสด็จฯ ไปในการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ กองบังคับการกองร้อยที่ ๕ ตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส วันที่ ๒๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๔ ความตอนหนึ่งว่า

> *“...ต้องการช่วยให้นักเรียนในโรงเรียนมีสุขภาพอนามัยบริบูรณ์แข็งแรง รับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะและถูกตามส่วนประกอบที่จะบำรุงร่างกาย...อยากให้เป็นพืชผักหรืออุปกรณ์ แล้วให้นักเรียนมาทำการเกษตร ซึ่งเป็นวิธีที่อ้อมและยากขึ้น มาอีกทางหนึ่ง อาหารที่จะให้รับประทานนั้น เป็นอาหารที่ได้มาจากผลิตผลของนักเรียนผู้รับประทานเอง ซึ่งอาจจะได้ผลช้า แต่ก็เป็นวิธีหนึ่งซึ่งจะได้รับอาหาร และคิดว่าจะได้รับประโยชน์เป็นผลพลอยได้ที่สำคัญ คือ ความรู้ทางด้านการเกษตรและด้านโภชนาการ ซึ่งจะเป็นวิชาติดตัวไปจนนักเรียนเหล่านั้นเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ และได้ประกอบอาชีพทางด้านการเกษตรกรรม วิชาการใหม่ ๆ เหล่านั้น อาจจะนำมาช่วยในการครองชีพได้มากทีเดียว...”*

จากโครงการนำร่องใน ๓ โรงเรียน สู่การขยายโครงการไปยังโรงเรียน ตชด. ทั่วประเทศในปี ๒๕๒๔ และเนื่องจากมีการเลี้ยงสัตว์ อาทิ เป็ด ไก่ สุกร โค ปลา และปลูกผักสวนครัว ในปี ๒๕๒๕ จึงเรียกชื่อใหม่ว่า **“โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน”** ต่อมาโครงการฯ ได้ขยายไปสู่โรงเรียนที่อยู่ห่างไกลและทุรกันดารทั่วประเทศ จึงได้ปรับเป็น **“โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร”** ซึ่งรวมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันให้เป็นหนึ่งกิจกรรมหลักด้วย





ทรงให้ความสำคัญกับการปลูกฝังทัศนคติและทักษะเกษตรกรรมแก่เยาวชน เพื่อสร้างรากฐานความมั่นคงทางอาหาร และการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับชาติ



พระราชทานแนวพระราชดำริในการเชื่อมโยงโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันสู่ ๕ กลุ่มสาระการเรียนรู้หลัก เพื่อเสริมสร้างทักษะทางวิชาการและทักษะชีวิตจากการลงมือปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรม



กิจกรรมเรียนรู้บูรณาการ “เกษตรเพื่ออาหารกลางวัน” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ - ๖
ครอบคลุมด้านการเพาะปลูก ประมง การแปรรูปและถนอมอาหาร การจัดการดิน ปุ๋ย และโภชนาการอาหารกลางวัน



นับแต่ปี ๒๕๖๔ เป็นต้นมา ทรงให้จัดกิจกรรมเขียนบันทึกโครงการเกษตรฯ
เพื่อฝึกทักษะการคิด และพัฒนาการอ่าน - เขียนภาษาไทยของเยาวชน

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ



โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

- **โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริกว่า ๘๐๐ แห่ง ดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน**
- **เป็นจุดเริ่มต้นที่ฝึกให้เด็กรักอาชีพเกษตรกรรม เป็นต้นแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชน**



๘๐๐ แห่ง
ดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

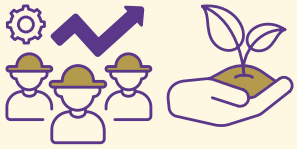

เด็กรักอาชีพเกษตรกรรม
เสริมสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชน

ปีการศึกษา ๒๕๖๗

- **โรงเรียน ตชด. มีผักเพียงพอ ร้อยละ ๙๓.๒๔** (๒๐๗ โรงเรียน)
  มีผลไม้เพียงพอ ร้อยละ ๘๑.๐๘ (๑๘๐ โรงเรียน)

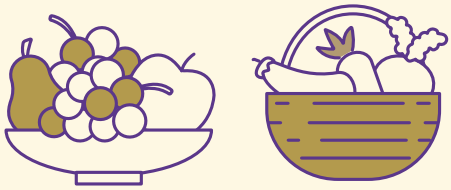



- **ผลการประเมินวิชาเกษตรชั้น ป.๖ โรงเรียน ๒๑๔ แห่ง มีคะแนนเฉลี่ยผ่านเกณฑ์ในระดับดี** (ร้อยละ ๙๗.๒๗)

แหล่งข้อมูล: รายงานการดำเนินงานโครงการ กพด. ในโรงเรียน ตชด. และ www.psproject.org

ส.ต.ท.หญิง จามจุรี มาเยอะ / ครู (ปท.๑)
ครู โรงเรียน ตชด. บ้านย่านซื่อ ตำบลหาดขาม อำเภอกุยบุรี
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์



"ในวิชาการงานอาชีพ เราจะให้เด็กลงแปลงผักเพื่อเรียนรู้การปลูกผักจริง เด็กจะได้ซึมซับวิธีปลูกอย่างละเอียดทุกขั้นตอน ผักที่ปลูกได้เราก็จะจำหน่ายผ่านสหกรณ์ และส่งโรงอาหารให้เด็กประกอบอาหารค่ะ"

ด.ช.สุทธิภัทร เที่ยงงอน นักเรียน โรงเรียน ตชด. บ้านย่านซื่อ



"ทุกวันนี้หนูได้รับประทานอาหารที่สะอาดและปลอดภัยจากสารเคมี โดยปลูกเองทำเอง ได้ดื่มนมทุกวัน หนูอยากตอบแทนพระองค์ด้วยการเป็นเด็กดี เชื่อฟังคุณครู เชื่อฟังพ่อแม่"

• ทรงห่วงใยปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการดำรงชีวิต

โรงเรียน ตชด. และชุมชนโดยรอบหลายแห่ง ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อทำการเกษตรและสำหรับอุปโภคบริโภค ทรงเห็นถึงความทุกข์ร้อนและความจำเป็นของการมีแหล่งน้ำที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตและการเรียนรู้ของนักเรียนและชุมชนในพื้นที่ห่างไกล จึงพระราชทานพระราชดำริให้กรมชลประทานพิจารณาจัดหาน้ำเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยทรงเล่าไว้ในหนังสือพระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เกี่ยวกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จัดพิมพ์โดยสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อเดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๑ ทรงเล่าถึงการดำเนินงานส่งเสริมด้านคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ตชด. ความตอนหนึ่งว่า...

> *"...การที่จะทำการเกษตรได้นั้น ต้องมีน้ำ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน น้ำกิน น้ำใช้ และน้ำในการเกษตรมาจากน้ำฝนที่เก็บไว้ ประปาภูเขา น้ำในลำธาร น้ำในบ่อ และน้ำบาดาล การขุดน้ำบาดาลบางครั้งก็ไม่พบน้ำปริมาณที่เพียงพอหรือคุณภาพดี อย่างไรก็ตาม โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ได้รับความช่วยเหลือจากทั้งเอกชนและหน่วยราชการเสมอมา (เช่นในการขุดบ่อดินและบ่อบาดาล)..."*

หลายทศวรรษที่ผ่านมา กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำบาดาล สำนักงาน กปร. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมสนองพระราชดำริดำเนินการจัดหาน้ำสนับสนุน โรงเรียน ตชด. ทั่วประเทศ โดยการขุดเจาะบ่อบาดาล ขุดลอกสระเก็บน้ำเพื่อขยายความจุในการเก็บกักน้ำ ปรับปรุงระบบกระจายน้ำเพื่อการเกษตรของโรงเรียน ก่อสร้างถังเก็บน้ำและระบบกรองน้ำ ก่อสร้างอาคารโรงเก็บเครื่องกรองน้ำเพื่อผลิตน้ำดื่ม ติดตั้งรางน้ำฝนและถังเก็บน้ำฝนของอาคารเรียน ตรวจสอบคุณภาพน้ำดิบและจุดจ่ายน้ำ เป็นต้น พร้อมกันนี้ ยังได้เสริมสร้างการรับรู้ให้นักเรียนและชาวบ้าน ตระหนักถึงประโยชน์ของน้ำ ใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า และมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาแหล่งน้ำในชุมชนของตนเองด้วย

ผลจากการดำเนินงานด้านการพัฒนาแหล่งน้ำอย่างต่อเนื่อง ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคภายในโรงเรียนบรรเทาลงตามวัตถุประสงค์ นักเรียนและครูมีแหล่งน้ำสนับสนุนกิจกรรมเพาะปลูกในแปลงเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงมีแหล่งน้ำสำหรับทำการเกษตร มีแหล่งน้ำเสริมสำหรับการอุปโภคอย่างเพียงพอตลอดทั้งปี และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วยพระเมตตา

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

การจัดหาน้ำอุปโภคและทำการเกษตรในโรงเรียนและชุมชน

ปีการศึกษา ๒๕๖๗

- **ประชาชนหมู่ ๔ บ้านทุ่งมะเซอย่อ ตำบลบ้องตี้ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๕๑๗ ครัวเรือน ๑,๔๖๔ คน มีน้ำใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตรเพียงพอตลอดทั้งปี** จากการขุดสระเก็บน้ำและจัดทำอาคารรับน้ำพร้อมท่อลอด

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร.



ประชาชนบ้านทุ่งมะเซอย่อ
๕๑๗ ครัวเรือน
๑,๔๖๔ คน
มีน้ำใช้

- **“น้ำดื่มสะอาด” เพื่อปวงประชา พระเมตตาที่ทรงมีต่อพื้นที่ห่างไกล**

ไม่มีทุกข์ร้อนใดของประชาชนที่ไม่อยู่ในสายพระเนตรพระกรรณ เช่นเดียวกับปัญหาน้ำดื่มที่ไม่สะอาดและไม่ผ่านเกณฑ์คุณภาพน้ำบริโภคของกรมอนามัย ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของเด็ก เยาวชน และบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียน ดังจะเห็นได้จากแนวพระราชดำริตอนหนึ่งเมื่อคราวเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมโรงเรียน ตชด. บ้านเทพภูเงิน อำเภอน้ำโสม จังหวัดอุดรธานี เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๑ ทรงพบว่ามีปัญหาการปนเปื้อนยากำจัดศัตรูพืชจากสวนยางพาราในอ่างเก็บน้ำของโรงเรียน ทำให้ต้องซื้อน้ำดื่ม

> *“...ให้สำนักงาน กปร. ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำรวจ ตรวจสอบวิเคราะห์คุณภาพน้ำเพื่อการบริโภคในแหล่งน้ำของกรมชลประทานที่สนับสนุนกิจกรรมการใช้น้ำของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในแต่ละภูมิภาคของประเทศ รวมทั้งให้พิจารณาศึกษาวิเคราะห์ต้นทุนของการจัดหาเครื่องผลิตน้ำดื่ม เปรียบเทียบกับการซื้อน้ำดื่มบรรจุขวดของครูและนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านเทพภูเงิน...”*

โครงการจัดการน้ำดื่มสะอาดในโรงเรียน ตชด. เกิดขึ้นจากความห่วงใยที่ทรงมีต่อสุขภาพและโภชนาการของเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร การจะบรรลุให้มีน้ำบริโภคที่สะอาดปลอดภัยนั้น จะต้องดูแลตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ จนไปถึงปลายน้ำ ทรงเน้นว่า แม้แหล่งน้ำในพื้นที่ห่างไกลจะมีอยู่หลากหลาย เช่น ประปาภูเขา น้ำฝน หรือบาดาล แต่หลายแห่งยังปนเปื้อนแร่ธาตุหรือจุลินทรีย์ จึงมีพระราชดำริให้จัดหาเครื่องกรองหรือระบบกรองที่เหมาะสม เช่น Reverse Osmosis (RO)[๒] รวมทั้งให้ส่งเสริมการดูแลรักษาระบบน้ำโดยชุมชนและโรงเรียนเอง เพื่อให้โครงการมีความยั่งยืน

ช่วงปี ๒๕๖๑ - ๒๕๖๒ มีพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดการน้ำดื่มสะอาดในโรงเรียน ตชด. อีกหลายครา เช่นเมื่อครั้งเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมโรงเรียน ตชด. วัดสุธาสินี อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๖๒ มีพระราชกระแสรับสั่งมอบหมายให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนให้มีการจัดการคุณภาพน้ำดื่มอย่างเพียงพอ รวมถึงให้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในการดูแลบำรุงรักษาอุปกรณ์ที่ใช้ในการปรับปรุงคุณภาพน้ำอย่างถูกต้องเหมาะสม อาทิ จัดหาถังกรองน้ำขนาดใหญ่เพื่อกรองสีและกลิ่น จัดฝึกอบรมและจัดทำคู่มือการดูแลบำรุงรักษาอ่างเก็บน้ำ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้และใช้ประโยชน์ได้ยาวนาน รวมทั้งคู่มือการใช้และบำรุงรักษาเครื่องกรองน้ำของโรงเรียน ให้ครูและนักเรียนสามารถดูแลรักษาได้



นอกจากนี้ ยังได้พระราชทานคำแนะนำอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น เรื่องการใช้รางเก็บน้ำฝนจากอาคารเรียนเพื่อเป็นแหล่งน้ำสำรอง การกรองน้ำอย่างง่ายแบบ ๓ โอ่ง ก่อนนำเข้าสู่ระบบกรองแบบละเอียด เพื่อให้ครู นักเรียน และประชาชนใกล้เคียงมีน้ำสะอาดสำหรับอุปโภคบริโภคเพียงพอตลอดทั้งปี

---

[๒] ระบบกรองน้ำ Reverse Osmosis (RO) คือระบบที่ใช้แรงดันน้ำดันให้น้ำผ่านเยื่อกรองเมมเบรนที่มีรูขนาดเล็กมาก เพื่อกำจัดสิ่งปนเปื้อน แบคทีเรีย ไวรัส และไอออนต่าง ๆ ทำให้ได้น้ำบริสุทธิ์สูง

หลักการดำเนินงาน ๔ ประการ โครงการจัดการน้ำดื่มสะอาดในโรงเรียน ตชด.

๑. จัดหาแหล่งน้ำที่เหมาะสม เช่น น้ำจากภูเขา บาดาล น้ำฝน หรือแหล่งผิวดิน

๒. พัฒนาระบบผลิตน้ำสะอาด เช่น ระบบกรอง คลอรีน เครื่องกรอง RO หรือระบบกรองแบบ ๓ โอ่ง

๓. ตรวจสอบคุณภาพน้ำ ตามเกณฑ์ของกรมอนามัย เช่น pH, ฟลูออไรด์, โคลิฟอร์ม

๔. เสริมสร้างความรู้และการมีส่วนร่วม ให้ครู นักเรียน และชุมชนมีความรู้ในการดูแลรักษา





มีพระราชดำริให้ดูแลเรื่องน้ำดื่มสะอาด พร้อมตรวจสอบภาชนะและอุปกรณ์ระบบน้ำให้ได้มาตรฐาน เพื่อสุขอนามัยและความปลอดภัยของเด็กและเยาวชน

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

โครงการจัดการน้ำดื่มสะอาดในโรงเรียน ตชด.

ปีการศึกษา ๒๕๖๗

- **เก็บตัวอย่างน้ำบริโภคจากจุดบริการน้ำดื่มของนักเรียน ๒๖๙ แห่ง** (ร้อยละ ๒๙.๘๒) **จำนวน ๒๗๒ ตัวอย่าง ผ่านมาตรฐาน ๑๑๒ ตัวอย่าง** (ร้อยละ ๔๑.๑๘)





- **นักเรียนและครูมีน้ำดื่มสะอาดอย่างเพียงพอ**
- **ชุมชนโดยรอบมีส่วนร่วมและได้ใช้ประโยชน์จากระบบน้ำของโรงเรียน**
- **เสริมสร้างศักยภาพโรงเรียนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เรื่องการดูแลแหล่งน้ำ**









แหล่งข้อมูล: ศูนย์ติดตามผลการปฏิบัติงาน กรมอนามัย ปีงบประมาณ ๒๕๖๗ และสำนักงาน กปร.

ด.ต. อำนาจ สืบสุทธา / ผบ.หมู่ กก.ตชด.๑๔
ครูใหญ่ โรงเรียน ตชด.บ้านย่านซื่อ ตำบลหาดขาม อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์



"หนึ่งในปัญหาสำคัญของโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลคือ เรื่องน้ำดื่มสะอาด แต่พอมีโครงการฯ ตามพระราชดำริ กรมทรัพยากรน้ำบาดาลก็ได้เข้ามาขุดเจาะบ่อน้ำบาดาล ติดตั้งระบบกรองน้ำบาดาล มีกรมอนามัยเข้ามาตรวจสอบคุณภาพน้ำ และเชิญครูเข้าอบรมเรื่องการดูแลรักษาระบบและตรวจวัดคุณภาพน้ำ โดยได้รับงบประมาณจากสำนักงาน กปร. ชาวบ้านเองก็ดีใจไปด้วย เพราะโรงเรียนเป็นศูนย์กลางให้ชุมชน ได้ใช้น้ำที่มีเครื่องกรองน้ำที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน สามารถดื่มได้เลย"

ด.ช.สุทธิภัทร เที่ยงงอน นักเรียน โรงเรียน ตชด. บ้านย่านซื่อ



"เราจะแบ่งเวรกันทำความสะอาด ที่โรงอาหารจะมีจุดบริการน้ำดื่มซึ่งผ่านเกณฑ์คุณภาพน้ำบริโภคของกรมอนามัย พอได้ดื่มน้ำสะอาด ปลอดภัย ไม่มีกลิ่นและตะกอนเหมือนเมื่อก่อน สุขภาพร่างกายก็ดีขึ้น และนอกจากมีใช้ในโรงเรียนแล้ว ที่บ้านก็ยังมีน้ำสะอาดใช้ด้วย"

• ทุนพระราชทานเพื่อการศึกษา แสงสว่างแห่งพระเมตตาทั่วถิ่นไทย

เด็กนักเรียนโดยทั่วไปในโรงเรียน ตชด. เมื่อจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ ๖ ซึ่งเป็นระดับสูงสุดของโรงเรียนในถิ่นทุรกันดารในสมัยนั้น ส่วนมากไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อ เนื่องจากครอบครัวมีฐานะยากจน ประกอบกับมีสภาพความเป็นอยู่ที่ลำบากห่างไกลความเจริญ ด้วยเหตุนี้ ปี ๒๕๓๑ พระองค์จึงเริ่มพระราชทานความช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่เด็กนักเรียน ผ่าน**ทุนการศึกษาพระราชทาน**ในโครงการบัณฑิตคืนถิ่น และโครงการคุรุทายาท เพื่อให้พวกเขาเหล่านั้นมีโอกาสได้ศึกษาต่อตามความเหมาะสมของระดับสติปัญญาและความสามารถ ดังพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๕ ความตอนหนึ่งว่า

> *"...พยายามที่จะให้นักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนของเราได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นกว่าระดับประถมศึกษา ซึ่งเราคิดกันมาแต่ก่อนว่าเป็นระดับที่พอสมควรและเบ็ดเสร็จในตัว ในเมื่อสังคมเปลี่ยนไปแค่นี้จะพอหรือไม่ อันนี้ก็เป็นเรื่องที่ควรจะคิด อย่างน้อยส่วนหนึ่งที่พอทำได้ในทรัพยากรที่มีอยู่ หมายความว่าเท่าที่จะพอมีเงิน มีทอง มีทุนอยู่ ก็จะช่วยให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ตามกำลังความสามารถ..."*

“โครงการบัณฑิตคืนถิ่น” พัฒนาคน พัฒนาถิ่น พัฒนาชาติ

ด้วยพระราชประสงค์ที่จะเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่นักเรียนจากถิ่นทุรกันดาร พระองค์จึงพระราชทานทุนให้ได้ศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา พร้อมความมุ่งหวังให้บัณฑิตเหล่านี้หวนกลับไปเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาบ้านเกิดตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของสมเด็จพระบรมชนกนาถ

บัณฑิตคืนถิ่นจำนวนมากในวันนี้ ได้กลับไปเป็นครู แพทย์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ข้าราชการ และผู้นำชุมชน คอยถ่ายทอดความรู้และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ท้องถิ่นที่ตนรัก พลังแห่งความสำนึกรักบ้านเกิดและความผูกพันต่อชุมชน จึงมิใช่เพียงการเปลี่ยนชีวิตของผู้รับทุน แต่ยังเป็นการสร้างโอกาสใหม่ให้แก่คนรอบข้าง และช่วยวางรากฐานการพัฒนาประเทศอย่างมั่นคงยิ่งขึ้น

“โครงการคุรุทายาท” ผลิตครู โรงเรียน ตชด.

โครงการนี้จัดตั้งขึ้นด้วยพระราชหฤทัยอันเปี่ยมด้วยความห่วงใยต่อโรงเรียนและนักเรียน โรงเรียน ตชด. เปิดโอกาสให้ศิษย์เก่าที่เคยได้รับโอกาสทางการศึกษากลับมาสนองงานตามพระราชดำริ นำความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมาพัฒนาทั้งโรงเรียนและชุมชนบ้านเกิด อีกทั้งยังช่วยบรรเทาปัญหาการขาดแคลนครูได้อย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบัน คุรุทายาทหลายรุ่นได้เติบโตเป็นครู นักพัฒนา และผู้นำท้องถิ่น คอยถ่ายทอดความรู้แก่ศิษย์รุ่นน้อง ให้ก้าวสู่การศึกษาที่สูงขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิม พลังแห่งการกลับคืนถิ่นนี้มิใช่เพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่คือการสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีรากฐานมั่นคง พร้อมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นและขับเคลื่อนประเทศชาติต่อไป



ครู ตชด. จำนวนมากแม้จบปริญญาตรี แต่เลือกปฏิบัติงานในอัตราวุฒิ ม.๖
เพื่อกลับมาพัฒนาบ้านเกิดตามรอยพระบาท ด้วยมีพระองค์เป็นแรงบันดาลใจและพลังแห่งการอุทิศตน





ทรงตระหนักว่าการศึกษาคือรากฐานการพัฒนาชาติ
จึงทรงมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนใฝ่เรียนรู้และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

ทุนการศึกษาพระราชทาน

ปีการศึกษา ๒๕๖๗

- **นักเรียน ๒๒๓ คน เข้าเป็นนักเรียนในพระราชานุเคราะห์**
- **นักเรียนในพระราชานุเคราะห์จบชั้น ม.๓ ๑๕๒ คน** : ศึกษาต่อ ม.๔ ๑๓๘ คน ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ๘ คน รวม ๑๔๖ คน (ร้อยละ ๙๔.๘๔)
- **นักเรียนในพระราชานุเคราะห์จบชั้น ม.๖ หรือเทียบเท่า ๑๒๕ คน** : ศึกษาต่อระดับวิชาชีพ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ๘ คน ระดับอุดมศึกษา ๙๘ คน รวม ๑๐๖ คน (ร้อยละ ๘๔.๘)
- **บุตรครูโรงเรียน ตชด. ได้รับพระราชทานทุนการศึกษา ๕๐ คน**

เข้าเป็นนักเรียนในพระราชานุเคราะห์
๒๒๓ คน

นักเรียนในพระราชานุเคราะห์
จบชั้น ม.๓ **๑๕๒ คน**
จบชั้น ม.๖ **๑๒๕ คน**

บุตรครูโรงเรียน ตชด.
ได้รับพระราชทานทุนการศึกษา
๕๐ คน

แหล่งข้อมูล: รายงานการดำเนินงานโครงการ กพด. ในโรงเรียน ตชด. และ www.psproject.org

ด.ต.หญิง พลับพลึง ไหลเรี่ย / ผบ.หมู่ กก.ตชด.๑๔
ครู โรงเรียน ตชด. บ้านย่านซื่อ ตำบลหาดขาม อำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
โครงการบัณฑิตคืนถิ่น รุ่นที่ ๒ และครูคุรุทายาทรุ่นที่ ๗



"หนูได้รับทุนตั้งแต่ ม.๑ จนจบปริญญาตรี รวมเป็นเงินประมาณ ๒๖๕,๐๐๐ บาท จึงมีความตั้งใจว่าต้องทดแทนบุญคุณและแบ่งเบาภาระของพระองค์ให้ได้ ทุนเปลี่ยนชีวิตทั้งหนูและครอบครัว ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้ที่มั่นคงแน่นอน หนูเคยรับเสด็จมามากกว่า ๑๐ ครั้ง เกือบทุกครั้งพระองค์จะมีรับสั่งให้ช่วยกันดูแลเรื่องการศึกษาของน้อง ๆ ยิ่งทำให้หนูมุ่งมั่นที่จะกลับมาเป็นครู ตชด. เมื่อก่อนเราเป็นผู้รับ แต่ตอนนี้ถึงเวลาที่เราต้องเป็นผู้ให้แล้ว"

- **จากโครงการศูนย์พัฒนาพันธุ์สัตว์พระราชทานด่านซ้าย สู่ห้องเรียน "ไก่ไข่" ในโรงเรียน ตชด.**



เมื่อครั้งเสด็จฯ ไปยังศูนย์พัฒนาปศุสัตว์ตามพระราชดำริ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ในปี ๒๕๕๓ และได้พระราชทานแนวพระราชดำริให้ศูนย์ฯ เป็นศูนย์กลางการผลิตและขยายพันธุ์สัตว์ที่เหมาะสมกับแต่ละสภาพพื้นที่ เพื่อช่วยเหลือโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเฉพาะโครงการในถิ่นทุรกันดาร ให้ประชาชนสามารถเลี้ยงสัตว์ใช้เป็นอาหารเพื่อให้มีอาหารโปรตีนที่เพียงพอและยกระดับคุณภาพชีวิต ต่อมาในปี ๒๕๕๘ มีพระราชดำริให้ขยายพันธุ์ไก่ไข่ไปสู่โรงเรียนและครอบครัวนักเรียนในพื้นที่ห่างไกล โดยเน้นให้โรงเรียนและชุมชนสามารถเพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์ได้เอง พร้อมทั้งมีการฝึกอบรมเกษตรกรและครูผู้สอน เพื่อสร้างองค์ความรู้และทักษะที่ต่อยอดได้จริง นอกจากนี้ ยังได้ผลิตพันธุ์เป็ดไข่สนับสนุนแก่พื้นที่ที่มีความต้องการให้มากขึ้น

มูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงาน กปร. และกรมปศุสัตว์ จึงบูรณาการความร่วมมือ ผลิตไก่ไข่และเป็ดไข่พระราชทาน จัดหาอาคารโรงเรือนและอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น โรงเรือนเลี้ยงไก่ โรงฟักไข่ โรงเลี้ยงเป็ด โรงเก็บอาหารและเก็บพัสดุ เครื่องกำเนิดไฟฟ้า เครื่องสับหญ้า และอื่น ๆ รวมถึงสนับสนุนการฝึกอบรมการจัดการฟาร์มและการดูแลสุขภาพสัตว์อย่างต่อเนื่อง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ โรงเรียนมีแหล่งอาหารโปรตีนราคาถูกและเพียงพอ เด็กนักเรียนมีสุขภาพแข็งแรงขึ้นและได้เรียนรู้ทักษะอาชีพการเกษตร ครูสามารถนำกิจกรรมไปบูรณาการกับการเรียนการสอน ส่วนชุมชนก็มีรายได้หมุนเวียนจากการจำหน่ายไข่ไก่และพันธุ์สัตว์

ด้วยพระราชดำริและการสนับสนุนอย่างรอบด้าน โครงการไก่ไข่พระราชทานจึงไม่เพียงแก้ปัญหาการขาดแคลนอาหาร แต่ยังเป็น **“ห้องเรียนชีวิต”** ที่สร้างทั้งสุขภาพ ความรู้ และรายได้ เพื่อความเข้มแข็งของโรงเรียนและชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน













ผลผลิตไก่ไข่ใช้ประกอบอาหารกลางวัน และจำหน่ายแก่ผู้ปกครองผ่านระบบสหกรณ์โรงเรียนในราคาย่อมเยา

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

ไก่ไข่พระราชทาน

ปีการศึกษา ๒๕๖๗

- **กรมปศุสัตว์ผลิตพ่อแม่พันธุ์ไก่ไข่ ๒๒๐ ตัว**

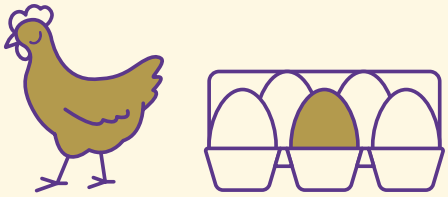



ไก่ไข่ อายุ ๒๐ สัปดาห์ ๔,๐๐๐ ตัว

ขยายผลสู่ โรงเรียน ตชด. ๑๗ แห่ง ๘๕๐ ตัว

สู่ชุมชน ๔๐ คน

- **ช่วยสร้างโภชนาการที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน**
- **บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน เกษตรกรในพื้นที่โครงการ มีทักษะและความรู้ในการเลี้ยงปศุสัตว์**
- **เกิดการเรียนรู้จัดการอาชีพเกษตรเชิงธุรกิจ**
- **ชุมชนได้รับประโยชน์จากการมีไข่ไก่บริโภคในราคาย่อมเยา**



แหล่งข้อมูล: รายงานผลการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในเขตพื้นที่ภาคใต้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗

ด.ต. พีรพงษ์ แต้มแก้ว
ครูใหญ่ ศูนย์การเรียน ตชด. บ้านห้วยตง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

"โรงเรียนอยู่ในถิ่นห่างไกล ไม่สามารถเดินทางออกไปซื้ออาหารได้ ขณะเดียวกันในชุมชนก็มีประชากรมาก ทำให้อาหารไม่เพียงพอ เด็กจึงมีภาวะผอมเพราะขาดสารอาหาร แต่หลังจากมีโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โรงเรียนได้เลี้ยงไก่ไข่และยังได้รับพระราชทานไก่ไข่จากโครงการศูนย์พัฒนาพันธุ์สัตว์พระราชทานอีก ๒ รุ่น รุ่นละ ๕๐ ตัว เด็ก ๆ จึงมีไข่บริโภคเป็นอาหารกลางวัน นอกจากนี้ เมื่อไก่มีอายุครบ ๘ เดือนถึง ๑ ปี โรงเรียนจะจำหน่ายสู่ชุมชนเพื่อให้นำไปเลี้ยงและบริโภค สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและครอบครัวต่อไป"

ด.ญ.ทิพกา เพ็ชรทราย
นักเรียน ศูนย์การเรียน ตชด. บ้านห้วยตง

"รู้สึกดีใจมากที่พระองค์ทรงให้ความช่วยเหลือ โครงการเลี้ยงไก่ทำให้พวกเราได้กินอาหารครบ ๕ หมู่ ตามหลักโภชนาการ มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง และยังได้นำความรู้จากกิจกรรมไปขยายสู่ชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีอาหารรับประทานและสามารถสร้างอาชีพได้ หนูจะตอบแทนพระองค์ด้วยการตั้งใจเรียนหนังสือ มีอาชีพการงานที่ดีและเป็นคนดีของสังคมค่ะ"

นายศุภวัฒน์ อินทร์พรหม
ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๗ บ้านห้วยตง

"ก่อนมี โรงเรียน ตชด. การเดินทางลำบากมาก จึงไม่ค่อยมีโอกาสออกไปหาซื้อผักซื้อไข่ที่ตลาด แต่พอมีโรงเรียน ตชด. มีไข่ไก่ เราก็ไม่ต้องไปซื้อไกลแล้ว ซื้อในโรงเรียนได้ ปลาดุกก็เหมือนกัน พอเหลือจากที่เด็กทำกินในโรงเรียน เขาก็จะนำปลาดุกที่จับได้มาขายให้คนในหมู่บ้าน การมีโรงเรียน ตชด. ไม่เพียงแต่ทำให้ถนนหนทางเจริญขึ้น แต่ชาวบ้านยังมีสุขภาพแข็งแรง มีอาชีพมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พระองค์ทรงเป็นความหวังของชาวบ้าน พวกเราต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้"

"ไก่ไข่พระราชทาน" แนวพระราชดำริที่พระราชทานมีความหมายที่มากกว่าการเลี้ยงไก่ แต่เบื้องลึกคือการสร้างสุขภาพ อาชีพ และความมั่นคงของชุมชน

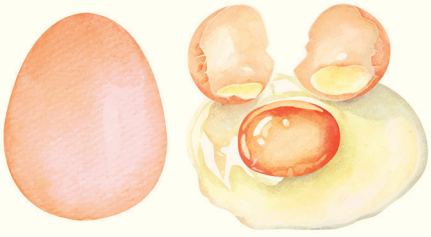

✧ โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพระราชดำริ (กพด.)

การดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพระราชดำริ มุ่งใช้ “สถานศึกษา” เป็นศูนย์กลางหรือเป็นฐานหลักของการพัฒนาด้วยเหตุผลหลายประการ ได้แก่ เป็นแหล่งรวมเด็กและเยาวชน ทำให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังมีครูเป็นกำลังสำคัญในการถ่ายทอดทักษะ ความรู้ และปลูกฝังการเรียนรู้สู่ชุมชนโดยรอบ ปัจจุบัน (ปีการศึกษา ๒๕๖๘) มีสถานศึกษาที่ดำเนินงานโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพระราชดำริ รวมทั้งสิ้น ๙๐๖ แห่ง ครอบคลุมหลากหลายสังกัด รวมแล้วเป็นโครงข่ายการพัฒนาที่เข้าถึงเด็กและเยาวชนทั่วประเทศอย่างแท้จริง ดังนี้

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน **ในสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ๒๒๒ แห่ง**

โรงเรียนและห้องเรียนสาขา **ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๒๔๐ แห่ง**

ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” และศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยมอแกน อุทยานแห่งชาติ หมู่เกาะสุรินทร์ **ในสังกัดกรมส่งเสริมการเรียนรู้ ๒๘๒ แห่ง**

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สถาบันปอเนาะ และโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา **ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ๒๐ แห่ง**



โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา **ในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ๗๔ แห่ง**

โรงเรียนในสังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร ๒๙ แห่ง

โรงเรียนและศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ **ในสังกัดกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ๓๙ แห่ง**

๙๐๖ แห่ง

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. โครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สิงหาคม ๒๕๖๘



ในโลกยุคใหม่ที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พระองค์จึงมีพระราชกระแสอยู่เนืองนิตย์ว่า งานพัฒนาจึงเป็นภารกิจที่ไม่หยุดนิ่ง ต้องปรับตัวและเตรียมพร้อมรับมือกับโจทย์ปัญหาใหม่ ๆ ที่ท้าทายอยู่เสมอ ดังนั้น นอกจากการจัดการศึกษาและพัฒนาทักษะชีวิตแล้ว ยังมีการบูรณาการโปรแกรมพัฒนาพ่อแม่ผู้ปกครอง เช่น “The Thai Triple-P” คือ การนำโปรแกรมฝึกทักษะการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยไทย “The Thai Preschool Parenting Program” มาใช้ในพื้นที่โครงการ กพด. เพื่อส่งเสริมทักษะการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ช่วยให้เด็กอายุ ๒ - ๖ ปี มีพัฒนาการสมวัย มีความฉลาดทางอารมณ์ และพร้อมต่อการเรียนรู้

เพื่อให้งานพัฒนาเดินหน้าไปอย่างมีทิศทางเดียวกัน จึงได้มีการจัดทำ “แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ” โดยเริ่มใช้ครั้งแรกในปี ๒๕๓๕ และปรับเป็นแผนระยะยาว ๑๐ ปี ตั้งแต่ฉบับที่ ๔ เป็นต้นมา ปัจจุบันดำเนินงานตามแผนฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๙) ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ดังพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสที่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ เข้าเฝ้าฯ ณ อาคารชัยพัฒนา สวนจิตรลดา วันที่ ๒๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑ ความตอนหนึ่งว่า

"...ในช่วงปีที่ผ่านมา จะเห็นว่ามีงานต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เพราะว่าในช่วง ๑๓ ปีที่ผ่านมานั้น เหตุการณ์บ้านเมืองและเหตุการณ์ของโลกก็ได้เปลี่ยนแปลงไปมากกว่าเดิม มีการติดต่อในวงที่กว้างขึ้น มีผู้ที่มาช่วยโครงการมากขึ้น ทั้งในทางด้านกำลังแรงและกำลังทรัพย์ จึงเกิดมีความจำเป็นที่จะต้องจัดเรื่องการปฏิบัติงานให้เป็นแผนการที่ทุก ๆ คน และทุก ๆ ฝ่ายจะได้ปฏิบัติไปในแนวที่ใกล้เคียงกันอย่างมากกว่าเก่า ซึ่งก็ได้มีการเขียนเป็นแผนการและได้นำมาปรึกษากันในที่ประชุมโครงการแล้ว ทุก ๆ ท่านที่ได้เข้าประชุมสัมมนาก็คงจะได้รับฟัง ได้แสดงความคิดเห็นและแก้ไขไปบ้างแล้ว เป็นธรรมดาของการเขียนแผนการที่จะต้องเขียนไว้อย่างกลาง ๆ และกว้างที่สุด พอที่จะให้มีแนวทางที่จะดัดแปลง ปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของท้องที่ที่คุณครูแต่ละท่านหรือเจ้าหน้าที่แต่ละคนได้รับผิดชอบ ก็ขอให้ยึดถืออันนี้ คือไม่จำเป็นที่จะต้องเดินตามแบบที่เขียนไว้ตลอดเวลา ให้มีการปรับปรุงตามสมควรได้ แต่ว่ามีส่วนไหนที่เห็นควรจะปรับปรุงหรือแก้ไข หรือที่เขียนมายังเห็นว่าจะปฏิบัติได้ยากในช่วงเวลาอันใกล้ข้างหน้า ก็ให้แจ้งไปที่หน่วยกลางก็จะได้ปรึกษากัน และจะได้มีแนวทางอื่น ๆ ที่จะปฏิบัติการ ถือว่าเป็นการช่วยกัน..."

ประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจะเห็นได้จากเด็กและเยาวชนในพื้นที่ทุรกันดารได้รับโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด และประเทศไทยมีบุคลากรรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพกลับไปพัฒนาท้องถิ่นของตน สร้างรากฐานที่มั่นคงและยั่งยืนให้กับสังคมโดยรวม



ทรงมุ่งหวังให้เยาวชนได้รับโภชนาการอาหารครบถ้วน มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง สามารถศึกษาเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่

✧ มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

“...วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา ที่จริงเป็นเครื่องมือสำคัญทั้งในเมืองและในชนบท รวมทั้งพื้นที่ทุรกันดารห่างไกล...”

ความตอนหนึ่งจากหนังสือสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงบรรยายเรื่อง “เสริมสร้างศักยภาพเด็กด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สร้างรากฐานของการพัฒนาชนบทอย่างยั่งยืน” ณ งานสัมมนาความสัมพันธ์ไทย - จีน ครั้งที่ ๑๐ เมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๕๖

โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เกิดจากแนวพระราชดำริเมื่อปี ๒๕๓๘ เพราะทรงเล็งเห็นว่า วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนและสังคม จึงริเริ่มโครงการเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสใน ๔ กลุ่ม ได้แก่ ๑) เด็กนักเรียนในชนบท ๒) ผู้พิการ ๓) เด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง และ ๔) ผู้ต้องขังและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน พร้อมทรงติดตามผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดตลอดกว่า ๓๐ ปี โดยมีคณะกรรมการโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) เป็นหน่วยดำเนินการ





ทรงใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อขยายโอกาสการเรียนรู้แก่ผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่ม สอดคล้องกับปฏิญญา "การศึกษาเพื่อปวงชน" (Education for All) ของยูเนสโก

ต่อมาในปี ๒๕๕๘ ได้ขยายเป็น "มูลนิธิ" เพื่อดำเนินงานอย่างเป็นทางการ โดยใช้องค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศสร้างโอกาสทางการศึกษาและคุณภาพชีวิต เช่น การจัดโครงการ ICT[๓] เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับชุมชนชายขอบ สนับสนุนการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนชนบทและโรงเรียนศาสนากลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม และกลุ่มโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม รวมถึงช่วยเหลือเด็กนักเรียนชนเผ่าในโรงเรียนวัฒนธรรมป้องกันความสงบ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)

ผลสำเร็จที่เห็นได้ชัด คือ เด็กและเยาวชนจำนวนมากเข้าถึงการศึกษา ได้เรียนรู้ทักษะเทคโนโลยีที่ทันสมัย ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาชีวิต ขณะที่โรงเรียนในชนบทมีเครื่องมือและโอกาสทางวิชาการทัดเทียมกับเมืองใหญ่ นับเป็นพระราชกรณียกิจที่ทำให้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นพลังสร้างความเสมอภาคและความยั่งยืนแก่สังคมไทย

---

[๓] โครงการ ICT (Information and Communication Technology) คือ โครงการที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (เช่น คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา สาธารณสุข และการบริหารงานภาครัฐ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดช่องว่างทางดิจิทัล

ตัวอย่างผลสำเร็จของมูลนิธิ

มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ

ปี ๒๕๔๕ - ๒๕๖๕

- มูลนิธิฯ ช่วยเหลือการศึกษาผู้พิการ รวม ๒๔ คน





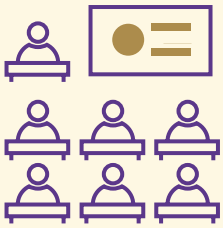

- เยาวชนระดับอุดมศึกษาและนักวิจัยรุ่นใหม่ ได้เข้าร่วมงานประชุมกับผู้ได้รับรางวัลโนเบล ณ เมืองลินเดา ประเทศเยอรมนี ปีละ ๖ คน ในงานมีผู้ได้รับรางวัลโนเบลเข้าร่วม ๕๐ คน และนักศึกษา-นักวิจัยระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอกจากทั่วโลก ๕๐๐ คน

ปี ๒๕๕๒ - ๒๕๖๕

- มีผู้ได้รับทุน ๙๖ คน



ปีการศึกษา ๒๕๖๗



- นักเรียนโครงการ กพด. ในโรงเรียน ตชด. มีทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในระดับดีขึ้น



๘๒.๔๑%

ชั้น ป.๖



๙๔.๒๐%

ชั้น ม.๓



๑๐๐%

ชั้น ม.๖

แหล่งข้อมูล: รายงานการดำเนินงานโครงการ กพด. ในโรงเรียน ตชด. และมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ

ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช ธัชยพงษ์
กรรมการและเลขาธิการ
มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

"ช่วงจัดตั้งโครงการฯ เมื่อปี ๒๕๓๘ ยังไม่มีโทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ตก็เพิ่งมาถึงเมืองไทย พระองค์มีพระราชดำริว่าเมื่ออินเทอร์เน็ตมาถึงแล้ว คนที่มีโอกาสได้ใช้อาจมีแค่คนในเมืองอีกหรือไม่ จึงโปรดเกล้าฯ ให้นำเทคโนโลยีสารสนเทศไปพัฒนาชีวิตของผู้ด้อยโอกาส ๔ กลุ่ม ไม่เพียงเท่านี้ ยังทรงนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้าไปช่วยเหลือในโอกาสต่าง ๆ เช่น ช่วยเหลือเยาวชนประเทศเพื่อนบ้าน เปิดโอกาสให้เยาวชนไทยได้ไปศึกษาในมหาวิทยาลัยนานาชาติ เข้าร่วมในโครงการความสัมพันธ์ไทย - เซิร์น และการประชุมผู้ได้รับรางวัลโนเบล ณ เมืองลินเดา ซึ่งในเมืองไทยยังไม่เคยมีมาก่อน ทรงเป็นแบบอย่างและทรงมีส่วนผลักดันให้เกิดนักคิด นักพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในประเทศ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส"



จากคอมพิวเตอร์พระราชทานสู่การต่อยอดทักษะการเขียนโปรแกรม
โดยนักเรียนที่ชนะโครงการ "KidBright: Coding at School" จะได้รับทุนศึกษาต่อระดับปริญญาตรี
ณ มหาวิทยาลัยชั้นนำ เพื่อเติบโตเป็นกำลังสำคัญของชาติต่อไป

โครงการตามพระราชดำริที่ทรงริเริ่มในถิ่นทุรกันดาร ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพดูแลแม่และเด็ก การสร้างโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน การจัดหาน้ำสะอาด การพระราชทานทุนการศึกษา หรือการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาสนับสนุนการเรียนรู้ ล้วนสะท้อนถึงพระราชปณิธานอันแน่วแน่ในการ "สร้างชีวิต" ให้แก่ประชาชนทุกช่วงวัย จากเด็กเล็กในครรภ์จนถึงเยาวชนที่เติบโตเป็นบัณฑิต ทุกชีวิตได้รับโอกาสใหม่ มีรากฐานที่มั่นคง มีทักษะอาชีพ และมีความหวังที่จะก้าวเดินต่อไปด้วยศักดิ์ศรีและความเข้มแข็ง ด้วยพระเมตตาและพระวิสัยทัศน์ของพระองค์ จึงไม่เพียงพลิกเปลี่ยนคุณภาพชีวิตของคนห่างไกล หากยังได้สร้างกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติให้มั่นคงได้

ทรงเสริมรากแก้วแห่งการพัฒนา ทรงสร้างรากฐาน...แห่งความยั่งยืน

หลังจากได้ทรงริเริ่มโครงการด้านการศึกษาและโภชนาการเพื่อ **“สร้างชีวิต”** แก่เด็กและเยาวชนแล้ว ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความหมายของคำว่า **“พัฒนา”** มิอาจวัดได้จากความเจริญทางวัตถุเพียงอย่างเดียว หากต้องมองให้ลึกซึ้งถึง **“รากแก้ว”** ที่แท้จริงของการเติบโตอย่างยั่งยืน นั่นคือ **ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม** และ**การสร้างอาชีพที่มั่นคง** เพื่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนทุรกันดาร

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นแบบอย่างของการพัฒนาที่ลงลึกถึงฐานราก พระราชกรณียกิจนานัปการที่ทรงบำเพ็ญอย่างต่อเนื่อง มุ่งเน้นการพัฒนา “ควบคู่กับ” การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการส่งเสริมอาชีพอย่างยั่งยืนแก่ประชาชนในทุกภูมิภาค แนวทางที่ทรงริเริ่มและสืบสานได้พิสูจน์ว่า การพัฒนาที่มั่นคงแท้จริงจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อประชาชนมีส่วนร่วม มีอาชีพที่มั่นคง และมีการจัดการสิ่งแวดล้อมที่สมดุลยั่งยืน

“รากแก้วแห่งการพัฒนา” ที่ทรงปลูกไว้นั้น นอกจากจะเติบโตบนผืนแผ่นดินแล้ว ยังหยั่งลึกลงในจิตวิญญาณของชุมชนและสังคม เพื่อความมั่นคงในวันนี้และเพื่อคนรุ่นหลังในวันข้างหน้า

ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พระองค์ทรงห่วงใยและทรงให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในประเทศ จึงมีพระราชดำริให้ดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่ผสานการพัฒนาเข้ากับการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างกลมกลืน ทรงส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช การปลูกป่า การฟื้นฟูแหล่งน้ำ และการฟื้นคืนระบบนิเวศในพื้นที่สูง ควบคู่กับการให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน และการปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ตั้งแต่วัยเยาว์ เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้จากการลงมือทำ เชื่อมโยงความรู้เข้ากับประสบการณ์จริง หล่อหลอมเป็นนิสัยรักธรรมชาติ พร้อมส่งต่อสู่การเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในอนาคต

พระราโชวาทที่พระราชทานไว้เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๔๐ ในการประชุมประจำปีโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต มีความตอนหนึ่งว่า

> *“...การรักทรัพยากร คือ การรักชาติ รักแผ่นดิน นี้ก็คือรักสิ่งที่เป็นสมบัติของตัวเขา การที่ให้เขารักษาประเทศชาติหรือรักษาสมบัติของเขานั้น ทำได้โดยสร้างความรักความเข้าใจ ถ้าใครไม่รู้จักกันเราก็ไม่มีความสัมพันธ์ ไม่มีความผูกพันต่อกัน แต่ว่าถ้าให้เขารู้จักว่าสิ่งนั้นคืออะไร เขาจะรู้สึกชื่นชมและรักหวงแหนในสิ่งนั้นว่าเป็นของตนและจะทำให้เกิดประโยชน์ได้...”*

พระราโชวาทดังกล่าวเปรียบดังเข็มทิศที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะเมื่อ “รู้จัก” ย่อมนำไปสู่ความรักและการปกป้องโดยปริยาย ซึ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลากหลายโครงการ สะท้อนพระวิสัยทัศน์ด้านนี้อย่างชัดเจน ดังเช่นโครงการต่อไปนี้

- **โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.)**

จากพระราชปณิธานสมเด็จพระบรมชนกนาถด้านการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ที่ทรงเป็นแบบอย่างในการนำพรรณไม้จากภาคต่าง ๆ มาทดลองปลูกในบริเวณที่ประทับสวนจิตรลดา เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาพรรณไม้ของนิสิตนักศึกษาและผู้ที่สนใจ โดยทรงเริ่มจากการทดลองปลูกต้นยางนาจากเมล็ดที่เก็บจากอำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี ก่อนขยายผลไปสู่การนำพรรณไม้อื่น ๆ มาปลูกเพิ่มเติม จนกลายเป็นแหล่งรวบรวมและเรียนรู้พรรณไม้ที่มีคุณค่า

ปี ๒๕๓๕ มีพระราชดำริให้ดำเนินการอนุรักษ์พืชพรรณและความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของพันธุกรรมพืช อีกทั้งเปิดโอกาสให้นักวิชาการ สถาบันการศึกษา และผู้ที่สนใจ ได้เข้าถึงองค์ความรู้ด้านพืชพรรณอันหลากหลายของไทย พร้อมทั้งรวบรวมเป็นฐานข้อมูลสำหรับการใช้ประโยชน์ในอนาคต ซึ่งในปีถัดมา ได้จัดตั้งเป็น**โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ (อพ.สธ.)** และ**ธนาคารพืชพรรณ** เพื่อเก็บรักษาพันธุกรรมพืชทั้งในรูปแบบของเมล็ดและเนื้อเยื่อ จากนั้นได้ขยายขอบเขตครอบคลุมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นดิน หิน แร่ ตลอดจนสิ่งมีชีวิตทุกประเภท

ตลอดเวลากว่า ๓ ทศวรรษ อพ.สธ. ได้ขยายขอบเขตงานศึกษาพรรณพฤกษชาติของไทยอย่างรอบด้าน เพื่อให้คนไทยได้ตระหนักถึงคุณประโยชน์ของพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ทั้งพืชมีชื่อเสียง ที่นำมาใช้อย่างแพร่หลายแต่ขาดการดูแลรักษาจนปริมาณลดลงใกล้สูญพันธุ์ รวมถึงพืชพื้นถิ่นบางชนิดที่มีมาอย่างยาวนาน หากแต่ยังไม่มีผู้ล่วงรู้ถึงคุณค่า จนอาจถูกมองข้ามหรือถูกทำลายไปอย่างน่าเสียดาย โดยมีกรอบการดำเนินงาน ๓ แนวทางคือ การเรียนรู้ การใช้ประโยชน์ และการสร้างจิตสำนึก พร้อมด้วย ๘ กิจกรรม ได้แก่ ปกปักทรัพยากร สำรวจเก็บรวบรวมทรัพยากร ปลูกรักษาทรัพยากร อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากร ศูนย์ข้อมูลทรัพยากร แผนพัฒนาทรัพยากร สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากร



โครงการนี้จึงไม่เพียงแต่ช่วยรักษาพันธุกรรมพืชและสิ่งมีชีวิตของไทยให้คงอยู่ แต่ยังเป็น**รากฐานแห่งการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างยั่งยืน** เพื่อคนไทยรุ่นปัจจุบันและอนาคต

พระราชทานให้ **“ชมพูภูคา”** เป็นดอกไม้สัญลักษณ์ในโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ ด้วยเป็นพืชหายากใกล้สูญพันธุ์ชนิดหนึ่งของโลกที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ พบได้เฉพาะที่อุทยานแห่งชาติดอยภูคา จังหวัดน่าน เท่านั้น







โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ มุ่งเน้นการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ การศึกษาและวิจัยพันธุกรรมพืช การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชอย่างยั่งยืน



โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ
ดำเนินงานโดยโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา ร่วมกับสำนักงาน กปร.

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ

เสริมสร้าง

- **จิตสำนึก:** เยาวชนและประชาชนตระหนักในคุณค่าพืชพรรณและทรัพยากรไทย รักษาพืชพรรณไว้เป็นสมบัติชาติอันทรงคุณค่า
- **เครือข่ายความร่วมมือ:** ระหว่าง ๔ หน่วยงานหลัก ได้แก่ ภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนและชุมชน

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร.



พล.ร.ต. อนันท์ สุราวรรณ์
ผู้บัญชาการหน่วยสงครามพิเศษทางเรือ กองเรือยุทธการ



"พระองค์ทรงดำเนินงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ เพื่อสืบสานพระราชปณิธานรัชกาลที่ ๙ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่บก สำหรับทรัพยากรตามเกาะต่าง ๆ และในทะเล ยังไม่มีหน่วยงานใดที่ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม กองทัพเรือซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการรักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล จึงร่วมสนองพระราชดำริโดยจัดตั้ง 'โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กองทัพเรือ' ในช่วงปลายปี ๒๕๔๐ และได้น้อมเกล้าฯ ถวายเกาะแสมสารเข้าร่วมโครงการ ด้วยเล็งเห็นว่าเป็นเกาะที่เหมาะสมกับการทำการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช เนื่องจากมีความหลากหลายของพันธุ์พืชและอยู่ไม่ไกลจากศูนย์กลางของประเทศมากนัก"

• โครงการสวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียน

ภายใต้กรอบการดำเนินงาน **"สร้างจิตสำนึก"** ซึ่งเป็นหนึ่งในสามเสาหลักของ อพ.สธ. ได้มุ่งเน้นการปลูกฝังเยาวชนให้ตระหนักและหวงแหนพันธุกรรมพืช ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้สัมผัสถึงความงดงามและความน่าสนใจของพืชพรรณ จนก่อเกิดความปีติ ความรัก และแรงบันดาลใจที่จะร่วมอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นจึงได้จัดทำโครงการ**สวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียน** สวนแห่งการใช้ประโยชน์ทุกทรัพยากรที่มีอยู่ในโรงเรียน มาสร้างพื้นที่เรียนรู้ด้านพืชพรรณ เพื่อเป็นสื่อกลางในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ให้เยาวชนได้สัมผัสและเรียนรู้พืชพรรณที่อยู่ใกล้ตัว เห็นคุณค่า ประโยชน์ และความงดงามของธรรมชาติ อันจะนำไปสู่ความตั้งใจที่จะร่วมอนุรักษ์ ดังพระราโชวาทในการประชุมสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓ ณ อาคารสารนิเทศ ๕๐ ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ความตอนหนึ่งว่า

> *"...ส่วนโครงการสวนพฤกษศาสตร์นั้นก็เป็นงานที่สืบเนื่องต่อจากงานอนุรักษ์พันธุกรรมพืช เพิ่งจะได้เดินทางไปเยี่ยมดูโรงเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ได้เห็นว่าโรงเรียนบางแห่งนั้นมีภูมิทัศน์ที่ร่มรื่น มีพืชพรรณหลายชนิดในวิชาเรียนของนักเรียน ที่จริงตั้งแต่เด็ก ๆ ชั้นอนุบาลถึงชั้นประถม ทางครูอาจารย์ก็มักจะสอนให้นักเรียนศึกษาถึงโลกของเรา เรื่องของธรรมชาติ ฉะนั้น การที่ศึกษาของใกล้ตัวได้แก่พืชพรรณที่มีอยู่ในธรรมชาตินั้น ก็เป็นสิ่งที่ง่าย ไม่เสียค่าใช้จ่ายสูง และมีประโยชน์เพิ่มประสบการณ์แก่นักเรียนในด้านต่าง ๆ ได้ จึงเห็นว่างานที่คนในระดับที่เป็นผู้ใหญ่ได้ทำได้ศึกษาพืชพรรณต่าง ๆ นั้น แม้แต่เด็กระดับเล็กก็น่าจะได้ประโยชน์ด้วย..."*

สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนใช้แนวทางเดียวกับสวนพฤกษศาสตร์ขนาดใหญ่ แต่ย่อขนาดให้เหมาะสมกับพื้นที่การศึกษา มีทั้งการปลูกพืช การเก็บข้อมูล การศึกษาต่อยอด ตลอดจนการจัดเก็บตัวอย่างพันธุ์ไม้ เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้และสื่อการสอนที่ต่อเนื่อง โดยไม่ต้องลงทุนมากนัก สิ่งสำคัญคือ การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สังเกต ตั้งคำถาม และแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง อันจะพัฒนาไปสู่ความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และสร้างผู้เชี่ยวชาญในอนาคต

นอกจากนี้ สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนยังมีบทบาทในการอนุรักษ์พันธุ์ไม้หายากหรือใกล้สูญพันธุ์ รวมทั้งรวบรวมพืชที่มีคุณค่าและประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น พืชสมุนไพรและพืชผักพื้นเมือง ทำให้โรงเรียนเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ แหล่งอนุรักษ์ และเป็นแรงบันดาลใจให้เยาวชนได้ร่วมสืบสานพระราชปณิธานสู่อนาคต



สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ดำเนินการตามสภาพท้องถิ่นและวิถีธรรมชาติ
โดยยึดความสนใจและความสมัครใจของสถานศึกษาเป็นสำคัญ



นักเรียนดำเนินงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนโดยมีครูเป็นที่ปรึกษา
และโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ สนับสนุนด้านวิชาการ



นักเรียนเรียนรู้เรื่องพรรณไม้ชนิดต่าง ๆ ในท้องถิ่น

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

สวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียน



- **เป็นแหล่งข้อมูลพืชพรรณและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กระจายในเขตการศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศ**
- **ขยายผลสู่พิพิธภัณฑ์ นิทรรศการ และศูนย์การเรียนรู้**

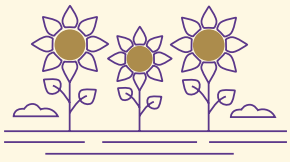

ปี ๒๕๔๐ - ๒๕๖๗

โรงเรียนผ่านการประเมินตามหลักเกณฑ์
และได้รับป้ายสนองพระราชดำริ
ในงานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน
๓๙๘ แห่ง

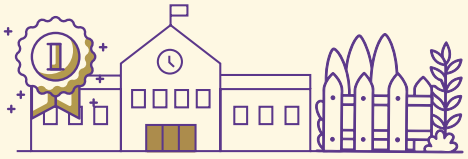

ปี ๒๕๖๗

โรงเรียน ๒๑๘ แห่ง มีคะแนนเฉลี่ย
วิชาอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมในระดับดี

แหล่งข้อมูล: เว็บไซต์โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ

• โครงการครูป่าไม้

"ป่าไม้" คือทรัพยากรธรรมชาติอันล้ำค่า เป็นรากฐานของความสมบูรณ์ของผืนแผ่นดินและแหล่งชีวิตของสรรพสิ่ง หากป่าถูกทำลายย่อมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศโดยรวม ทั้งดิน น้ำ อากาศ รวมถึงคุณภาพชีวิตของผู้คน จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง**โครงการครูป่าไม้** เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แก่เด็กและเยาวชน โดยสำนักงาน กปร. ร่วมมือกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และโรงเรียนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทั่วประเทศ ทั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนและโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กิจกรรมของโครงการครูป่าไม้มีทั้งในและนอกห้องเรียน ครอบคลุม ๖ บท ๑๘ กิจกรรม เพื่อการเรียนรู้เรื่องของป่าไม้ สัตว์ป่า ระบบนิเวศ ภัยธรรมชาติ การตามรอยพระราชดำริด้านการอนุรักษ์ และการร่วมรักษ์ป่าผ่านการวาดรูป ระบายสี สำรวจพรรณไม้ เพาะชำกล้าไม้ สำรวจพันธุ์สัตว์ป่า ดูนก และเข้าค่ายกลางวันในพื้นที่โรงเรียนและป่าโดยรอบโรงเรียน นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมทัศนศึกษาที่สอดคล้องกับพื้นที่และบริบททางสังคม นำนักเรียนเยี่ยมชมพื้นที่หรือหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า วนอุทยาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่า โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและโครงการขยายผล และอื่น ๆ

ผลจากการดำเนินงานที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมของเยาวชนอย่างชัดเจน นักเรียนเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือมีความตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรรอบตัวมากขึ้น เช่น การเฝ้ารอคอยชั่วโมงเรียนกับ “ครูป่าไม้” การแสดงออกถึงความใส่ใจกับต้นไม้ต้นเล็ก ๆ โดยกล่าวว่าจะไม่เหยียบหรือทำลาย แต่จะช่วยดูแลให้เติบโต เช่นเดียวกับการวัดผลภายหลังจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครบถ้วนที่แสดงให้เห็นว่า นักเรียนได้คะแนนแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจหลังเรียนเพิ่มขึ้น ดังเช่นเมื่อปี ๒๕๖๔ นักเรียนโรงเรียนบ้านนายาง (วิเทศปริยัติราษฎร์รังสรรค์) ตำบลนายาง อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ได้คะแนนก่อนเรียนเฉลี่ยร้อยละ ๕๔.๑๑ หลังเรียนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๘๖.๒๑ คิดเป็นคะแนนการพัฒนาความรู้ที่เพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ ๓๒.๑๐

โครงการครูป่าไม้จึงมิใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้เรื่องธรรมชาติ แต่ยังเป็นการสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ที่เติบโตมาพร้อมกับหัวใจนักอนุรักษ์ รู้จักคุณค่าของทรัพยากร รักป่า รักแผ่นดิน และพร้อมเป็นกำลังสำคัญในการพิทักษ์ผืนป่าไทยให้คงอยู่อย่างยั่งยืน



โครงการครูป่าไม้ มุ่งปลูกฝังเยาวชนให้ตระหนักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ผ่านกระบวนการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์



โครงการครูป่าไม้เริ่มดำเนินการในโรงเรียน ตชด. และโรงเรียนสังกัด สพฐ.
โดยรอบพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมแก่เยาวชนและชุมชนในการดูแลรักษาทรัพยากรท้องถิ่น



สำนักงาน กปร. ร่วมกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ดำเนินโครงการครูป่าไม้



พ.ต.ต. พัฒณศักดิ์ พัฒนพงศ์ศา

“ครูป่าไม้” คือเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ เช่น ในอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเข้ามาสอนวิชาธรรมชาติศึกษาให้กับกลุ่มเด็กประถมศึกษาปีที่ ๓ - ๖ โดยเน้นการสอนเรื่องป่าไม้และสัตว์ป่าเป็นหลัก

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

ปี ๒๕๖๔



ครูป่าไม้ผ่านการอบรม ๕๐ คน

ครู ๕๐ คนดังกล่าวเป็นผู้นำทีมเพื่อขยายผลการสอน สร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ป่าไม้แก่เด็กและเยาวชน

ปี ๒๕๖๗

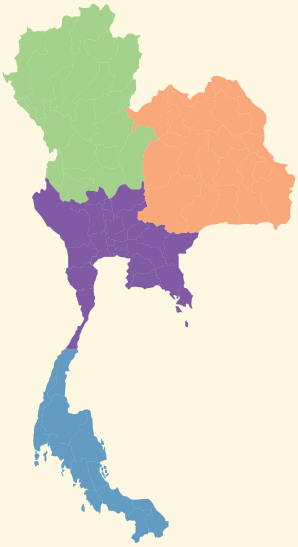

โรงเรียนทั่วประเทศ

๗๐ แห่ง

นักเรียนรวม

๓,๓๐๘ คน

- **ภาคใต้ ๒๓ โรงเรียน ๑,๐๓๒ คน**
- **ภาคเหนือ ๑๘ โรงเรียน ๙๐๐ คน**
- **ภาคกลาง ๑๗ โรงเรียน ๘๒๓ คน**
- **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๑๒ โรงเรียน ๕๕๓ คน**

แหล่งข้อมูล: สำนักงานสนองพระราชดำริ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ปีงบประมาณ ๒๕๖๗ และบทสัมภาษณ์ในรายการสืบสานธำรงไทยด้วยใจภักดิ์ โดยความร่วมมือระหว่างสำนักงาน กปร. กับสถานีวิทยุ จส.๑๐๐

นางสาววารุณี นันทะปัตย์
ผู้อำนวยการส่วนศึกษาและพัฒนา สำนักสนองงานพระราชดำริ
กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช



"การเรียนการสอนเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า มีในหลักสูตรประจำอยู่แล้ว แต่แทรกอยู่ในวิชาวิทยาศาสตร์ สังคมหรือศิลปะ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โดยสำนักสนองงานพระราชดำริ จึงจัดทำ 'หลักสูตรครูป่าไม้' จำนวน ๖ บทเรียน ร้อยเรียงเรื่องธรรมชาติให้ต่อเนื่องและง่ายสำหรับเด็กประถมศึกษา และให้ครูป่าไม้ในแต่ละท้องถิ่นจัดกิจกรรมที่เหมาะกับสภาพภูมิสังคมของโรงเรียนและเด็กนักเรียนของตัวเอง ตัวอย่างเช่น ให้นักอนุรักษ์น้อยออกไปสำรวจต้นไม้รอบโรงเรียนหรือป่าชุมชนใกล้โรงเรียน ให้ช่วยกันดูว่าคือต้นอะไร ออกดอกเดือนไหน แล้วจดบันทึกหรือวาดรูปไว้ บางครั้งอาจมีกิจกรรมเสริมที่ดูน่าตื่นเต้น เช่น ใช้กล้องส่องนก สำรวจรอยเท้าสัตว์ เด็กทุกคนจะได้รับหนังสือแบบฝึกหัดครูป่าไม้ ๑ เล่ม ส่วนครูป่าไม้จะมีคู่มือบรรจุเนื้อหา วิธีการจัดกิจกรรม มีแบบฝึกหัด แบบทดสอบ การประเมินผล ซึ่งทั้งหมดนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงาน กปร. ค่ะ"

ร.ต.ท. ณรงค์ นิลอ่างทอง
ผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายโครงการตามพระราชดำริฯ
โรงเรียน ตชด. บ้านป่าหมาก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์



"โครงการครูป่าไม้เข้ามาสอนในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ป่าหมากเป็นแหล่งต้นน้ำ ป่าไม้ยังอุดมสมบูรณ์ น้ำยังใสสะอาดบริสุทธิ์ ผมมั่นใจว่าเด็กรุ่นใหม่จะสามารถสืบสาน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ หมู่บ้านป่าหมากเจริญมาถึงทุกวันนี้ก็เพราะพระองค์เสด็จฯ มาเป็นความภาคภูมิใจที่ได้มีโอกาสสนองงานตามพระราชดำริครับ"

ด.ช.เอกสิทธิ์ บานอง
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียน ตชด. บ้านป่าหมาก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

"ผมอยากเรียนรู้การอนุรักษ์ป่า เพราะอยากเป็นนักอนุรักษ์ครับ"

ด.ช.ชาคริต ใจเย็น
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียน ตชด. บ้านป่าหมาก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

"ผมเรียนวิชาป่าไม้เพื่อให้มีความรู้ในการแยกขยะ ปลูกต้นไม้ ไม่ตัดต้นไม้ ไม่เผาป่า และดูแลรักษาป่าครับ"

- **โครงการสร้างป่า สร้างรายได้**

ด้วยพระราชหฤทัยอันห่วงใยต่อปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ และความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่สูง ในปี ๒๕๕๖ จึงมีพระราชดำริให้ดำเนิน**โครงการสร้างป่า สร้างรายได้** เพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำและระบบนิเวศควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนให้สามารถอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างสมดุล โดยเริ่มต้นโครงการนำร่องในพื้นที่จังหวัดน่านและจังหวัดเลย ก่อนขยายผลไปยังจังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และตาก รวม ๕ จังหวัด โดยแนวทางสำคัญของโครงการฯ คือการปลูกไม้ป่าดั้งเดิมให้เป็นไม้ประธานของพื้นที่ ผสมผสานกับการปลูกพืชเกษตรหรือไม้เศรษฐกิจที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น

ขณะเดียวกัน โครงการฯ ยังให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในทุกกระบวนการ เริ่มตั้งแต่การสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับแนวคิดและวิธีการของโครงการ พร้อมทั้งส่งเสริมสมาชิกให้รวมกันเป็นกลุ่มกิจกรรมในรูปแบบของกลุ่มสร้างป่า สร้างรายได้ ซึ่งจะเป็นการรวมกันของเกษตรกรตั้งแต่ ๕ คนขึ้นไป มีพื้นที่เข้าร่วมโครงการรวมกันไม่น้อยกว่า ๑๐ ไร่ เพื่อร่วมกันทำกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ปลูกป่าเนื่องในโอกาสสำคัญ ทำแนวป้องกันไฟป่า ทำฝายชะลอน้ำ การเพาะชำกล้าไม้เพื่อให้สมาชิกนำไปปลูกหรือจำหน่าย แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ออกร้านจำหน่ายสินค้าตามงานเทศกาลเพื่อสร้างรายได้ โดยมีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาร่วมสนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อให้โครงการบรรลุเป้าหมาย ทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของประชาชน







โครงการปลูกป่าเน้นฟื้นฟูป่าต้นน้ำควบคู่กับการสร้างรายได้แก่เกษตรกร โดยปลูกไม้ป่าผสมผสานพืชเกษตรตามรูปแบบป่าธรรมชาติ

โครงการสร้างป่า สร้างรายได้

ปี ๒๕๕๖ - ๒๕๖๑



เกษตรกรเข้าร่วมโครงการ

๑๙,๘๙๐ ครัวเรือน



พื้นที่เข้าร่วมโครงการ

๗๑,๗๘๖ ไร่

กรณีศึกษา ปี ๒๕๕๖ นายคล้าย พิศจาร เกษตรกรจังหวัดน่าน

ก่อนเข้าร่วมโครงการฯ









ปลูกข้าวโพดและเลี้ยงสัตว์
(พื้นที่ ๕ ไร่)

หลังเข้าร่วมโครงการฯ



เปลี่ยนป่าทำเกษตรผสมผสาน
โดยใช้เทคนิค:
ปลูกไม้ป่า (สัก ไผ่ หวาย) ผสมไม้ผล (ทุเรียน อะโวคาโด กาแฟ)



การจัดการ: ใช้ปุ๋ยคอกและน้ำหมักสมุนไพร



ผลลัพธ์: สภาพพื้นที่ใกล้เคียง **“ป่าธรรมชาติ”**

กรณีศึกษา ปี ๒๕๖๐ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน Super Farmer บ้านห้วยบง-หนองเจ็ดหน่วย อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

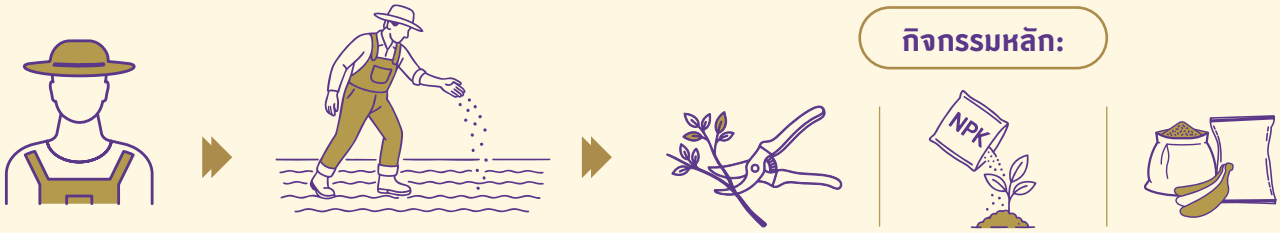

สมาชิก ๗ คน

พื้นที่เข้าร่วมโครงการ รวม ๑๑๘ ไร่

เพาะชำกล้าไม้ (สัก แมคคาเดเมีย หม่อน)
ทำปุ๋ยหมักจากมูลวัว เศษวัชพืช
แปรรูปและจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ผง (ขิง มะขามป้อม) และแป้งกล้วย



ผลลัพธ์: สร้างรายได้ หมุนเวียนในชุมชน

แหล่งข้อมูล: "เกษตรกรตัวอย่าง สร้างป่า สร้างรายได้ ปี ๒๕๖๘" โดยโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

นางเพ็ญ ทวีวัฒน์ / เกษตรกร



"ชาวบ้านทุกคนดีใจที่ได้เข้าร่วมโครงการฯ เพราะมีพันธุ์ไม้หลายชนิดที่ทำให้เรามีรายได้เพิ่มขึ้น ตั้งแต่โครงการฯ เข้ามา รู้สึกเลยว่าเรารักบ้านเกิดมากกว่าเมื่อก่อน"

นายประจักษ์ พิศไหว / ผู้ใหญ่บ้าน



"ประชากรในหมู่บ้านมีอยู่ราว ๒,๐๐๐ คน ปัจจุบันโครงการฯ มีสมาชิกร้อยกว่าคน ทุกคนทำจริง มีรายได้ดีจริง ผมอยากให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นและอยากให้หมู่บ้านอื่น ๆ เข้ามาดูงาน ให้เห็นเป็นรูปธรรม เพื่อที่จะได้ช่วยกันดูแลรักษาป่าซึ่งเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เราไม่ได้ปลูกวันนี้พรุ่งนี้แล้วอีก ๔ - ๕ วันแห้งตาย เราทำแบบยั่งยืน ซึ่งการเข้าร่วมโครงการฯ ไม่ต้องลงทุน แต่ลงใจ เราสร้างองค์ความรู้ ทำให้เขามีกำลังใจ ผมรู้สึกภูมิใจและซาบซึ้งใจที่มีโอกาสเป็นส่วนหนึ่งของโครงการเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน การที่ทรงห่วงใยราษฎรและทรงช่วยเหลือด้วยความทุ่มเท ทำให้เรามีพลัง มีแรงจูงใจที่อยากทำให้พระองค์ทรงเห็นว่า เรามีความตั้งใจที่จะสานต่องานเพื่อให้พี่น้องเรามีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น มีอาหารที่ปลอดภัย และมีสุขภาพที่แข็งแรง"

นางนิติพร แจ่มจันทร์ / เกษตรกร



"เรามีกฎระเบียบของหมู่บ้านในการดูแลรักษาป่า อย่างแรกคือ เราหวงแหนไม่อนุญาตให้คนนอกพื้นที่เข้ามาตัดไม้ทำลายป่า เว้นแต่ว่าหน่วยงานไหนมีความจำเป็นจริง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม สอง ช่วงหน้าแล้งเราจะมีการประชุมเพื่อป้องกันไฟป่า เตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ทำแนวกันไฟ ให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด ป่าชุมชนที่เราอนุรักษ์ไว้จะได้คงอยู่ไปถึงคนรุ่นหลัง ให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ในวันข้างหน้า"

- **โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก**

โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เริ่มขึ้นเมื่อปี ๒๕๕๘ จากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และทรงรับไว้เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ภายหลังในปี ๒๕๖๐ บริษัท ผาแดงอินดัสทรี จำกัด (มหาชน) มีแผนจะยุติการทำเหมืองสังกะสีบนพื้นที่ ๒,๐๗๗ ไร่ บริเวณเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่สอด ตำบลพระธาตุผาแดง อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และพัฒนาเหมืองแร่เดิมให้เป็นศูนย์การพัฒนาและแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ

พระองค์ทรงสืบสานแนวพระราชดำริในการฟื้นฟูพื้นที่เหมืองให้กลับคืนสู่สภาพป่าตามธรรมชาติ พร้อมพัฒนาเป็นสวนพฤกษศาสตร์และแหล่งเรียนรู้ โดยมีพระราชดำริให้ดำเนินการอย่างเป็นลำดับ เริ่มจากศักยภาพที่มีอยู่และค่อยพัฒนาให้เป็นต้นแบบคล้าย Eden Project สหราชอาณาจักร และสวนพฤกษศาสตร์เมืองรีโอเดจาเนโร ประเทศบราซิล ดังพระราชดำรัสพระราชทานแก่นายอาสา สารสิน ประธานกรรมการ บริษัท ผาแดงอินดัสทรี จำกัด (มหาชน) เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๙ ณ บริเวณหน้าเรือนรับรองเหมืองผาแดง บริษัท ผาแดงอินดัสทรี จำกัด (มหาชน) ความตอนหนึ่งว่า

> *"...ดำเนินการรวบรวมพรรณไม้และจัดทำสวนพฤกษศาสตร์ให้มีลักษณะคล้ายคลึงกับ Eden Millennium Garden (Eden Project) เมืองคอร์นวอลล์ สหราชอาณาจักร หรือสวนพฤกษศาสตร์ในประเทศบราซิล เมืองรีโอเดจาเนโร ที่มีพื้นที่สวนติดกับเขตป่า ซึ่งสวนพฤกษศาสตร์ในราชอาณาจักรนั้น เป็นสวนพฤกษศาสตร์ที่เดิมเคยเป็นเหมืองแร่และได้รับการฟื้นฟูและพัฒนาเป็นสวนพฤกษศาสตร์ มีการรวบรวมพันธุ์ไม้หลากหลาย Canopy (ชั้นเรือนยอด) และจัดแสดงพรรณไม้เป็นโซนต่าง ๆ เช่น Mediterranean Biome เป็นต้น มีการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนทั่วไปเข้าศึกษา มี Visitor Center และมีนักพฤกษศาสตร์ที่สามารถให้ข้อมูลแก่ประชาชนที่เข้าเยี่ยมชม ทั้งนี้ ในการดำเนินการขอให้ดำเนินการตามศักยภาพท้องที่และเริ่มดำเนินการจากสิ่งที่มีอยู่แล้วเป็นเบื้องต้นก่อน จึงค่อยพัฒนาเป็นลำดับต่อไป..."*



“เหมืองผาแดง” ตั้งอยู่บนดอยพระธาตุผาแดงในแนวเขตเทือกเขาถนนธงชัย
ดำเนินกิจการเหมืองแร่แบบบ่อเปิดตั้งแต่ปี ๒๕๒๔ - ๒๕๖๐

ปัจจุบันโครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมฯ ขยายพื้นที่รวม ๒,๗๐๓ ไร่ มีสวนพฤกษศาสตร์ แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ และศูนย์การเรียนรู้หลายด้าน เช่น ศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กล้วยไม้ป่าและพืชท้องถิ่น ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมถึงโครงการที่อยู่ระหว่างดำเนินการ อาทิ พิพิธภัณฑ์เหมืองแร่สังกะสีผาแดง และอาคารเรือนกระจก นับเป็นพื้นที่ต้นแบบที่ผสานการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้ากับการสร้างงานและอาชีพแก่ชุมชน



โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ฯ มุ่งพัฒนาพื้นที่ต้นแบบและสวนพฤกษศาสตร์ ควบคู่กับการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการมีส่วนร่วมของชุมชน พร้อมปลูกฝังเยาวชนให้เรียนรู้การอนุรักษ์ทรัพยากร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมฯ

ปี ๒๕๖๗

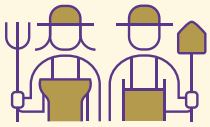

๗ หมู่บ้าน
๑,๑๒๐ ครัวเรือน

การดำเนินงาน:



- กรมป่าไม้ สนับสนุนพันธุ์ไม้ จำนวน ๑,๗๘๖ ต้น



- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จัดฝึกอบรมเยาวชน ๑๒ รุ่น จำนวน ๖๓๐ คน

ผลลัพธ์: ประชาชนมีความรู้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เกิดการจ้างงานในพื้นที่ ประชาชนมีส่วนร่วม ไฟป่าลดลง และสัตว์ป่าได้รับการอนุรักษ์

แหล่งข้อมูล: กรมป่าไม้

นางนรินทร์ ทวีเลิศทรัพย์ / เกษตรกรในโครงการฯ

"เคยปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำไร่ข้าวโพดพื้นที่ ๕ ไร่ มีรายได้ราว ๓๐,๐๐๐ บาทต่อปี มีหนี้สิน และไม่มีรายได้ประจำ พอโครงการฯ เปิดรับสมาชิกที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่เหมืองผาแดง เลยตัดสินใจเข้าร่วม สมัครสมาชิกปีแรกได้รับกล้าไม้นานาพรรณมาปลูก ได้เข้าอบรมเรื่องการปลูกพืชและวิธีการดูแลต่าง ๆ ปัจจุบันเราปลูกป่าแล้วก็ทำเกษตรผสมผสาน พันธุ์ไม้ทุกชนิดที่เห็นได้มาจากโครงการฯ มีทั้งหน่อไม้ ขี้เหล็ก ชะอม กล้วย ขมิ้น ไพล ข่า ฯลฯ จากที่เคยมีหนี้สิน หนึ่งปีมีรายได้ครั้งเดียว ทุกวันนี้ไม่มีหนี้สิน มีรายได้ทั้งปี อย่างช่วงนี้มีหน่อไม้มาก ตัดไปขายก็ได้แล้ว ๓๐๐ - ๔๐๐ บาท ขี้เหล็กก็เหมือนกัน ต้มแล้วก็นำไปส่งเป็นกิโลที่ตลาด รายได้ต่อวันที่ได้ ถ้าคิดเป็นปีก็ร่วมหลักแสนบาท

ชาวบ้านที่ยังมีหนี้สิน เพราะเขาคิดว่าปลูกข้าวโพดได้หลายหมื่นต่อปี ดูเป็นเงินก้อนโต เลยอาจยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการเข้าร่วมโครงการฯ แต่เรามองว่าเขาต้องไปกู้ยืมมาทำ เสี่ยงกับสารเคมี ขณะที่เราลงแรงอย่างเดียว ต้นทุนทุกอย่างได้รับการสนับสนุนจากโครงการฯ เป็นการมองระยะยาวกับระยะสั้น เขามองว่าหนึ่งปีเขาได้เงินก้อน ส่วนเราสองปีแรกอาจยังไม่เห็นเงิน แต่พอปีที่สาม ต้นไม้คือเงินทำงานแล้ว

อยากขอบคุณโครงการฯ ของพระองค์ที่ช่วยสร้างรายได้ ทำให้ความเป็นอยู่เราดีขึ้น มีความยั่งยืนขึ้น ชุมชนก็ได้เห็นคุณค่าของป่า เป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นพ้น ทุกเช้าที่ขึ้นมาไร่ เรามีความสุข มีจิตสำนึก ในการรักษาและหวงแหนป่า ตั้งใจไว้ว่าจะรักษาให้คงอยู่ตลอดไปจนลูกจนหลาน"

นายคมน์ เครืออยู่ / นักวิชาการป่าไม้ของโครงการฯ

“ผมเป็นหัวหน้าโครงการฯ ช่วงปี ๒๕๖๑ - ๒๕๖๔ ร่วม ๑๐ ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ความสำเร็จที่เห็นได้ชัดคือ เราได้ฟื้นป่า ดูแลต้นไม้เดิมที่มีอยู่ ปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น และที่สำคัญคือเป็นศูนย์กลางทางวิชาการและเผยแพร่ออกไปเพื่อให้เกิดประโยชน์กับพี่น้องประชาชน เช่น ชาวบ้านบ้านถ้ำเสือราว ๖๐ - ๗๐ หลังคาเรือน บ้านพะเด๊ะ กว่าร้อยหลังคาเรือน ยังไม่ได้นับรวมแม่กุอีกที่ได้รับประโยชน์จากพื้นที่ตรงนี้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเข้ามาฝึกอบรม มาเรียนรู้เรื่องทักษะเสริมอาชีพ นอกจากนี้ยังมีเรื่องของการจ้างแรงงาน สร้างงานสร้างอาชีพ ที่เราจะพิจารณาชาวบ้านโดยรอบโครงการเป็นอันดับต้น ๆ

พระองค์สนพระราชหฤทัยและมีพระราชปณิธานแน่วแน่เรื่องผาแดงเป็นอย่างมาก จึงยิ่งอยากทำให้เกิดผลสำเร็จเป็นไปตามพระราชประสงค์ ผมรู้สึกภูมิใจที่มีโอกาสได้ถวายงาน โดยเฉพาะงานสวนพฤกษศาสตร์ที่ทำตั้งแต่เริ่มต้น กระทั่งได้เห็นผลผลิตงอกงามขึ้นเรื่อย ๆ แม้เราจะเป็นข้าราชการตัวเล็ก ๆ แต่ก็มีส่วนช่วยขับเคลื่อนโครงการฯ ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ พระองค์ทรงงานหนักมาก ผมอยากให้ทรงเหนื่อยน้อยที่สุด”



ดอกไม้ประจำพระองค์ **“ม่วงเทพรัตน์”** (Persian Violet) เดิมเป็นพืชท้องถิ่นของเกาะ Socotra หมู่เกาะ Yemen พื้นที่มรดกโลกในมหาสมุทรอินเดีย ได้รับพระราชทานนามเมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๒ เป็นไม้ล้มลุกใบสีเขียวเข้ม สูงราว ๑๕ - ๓๐ เซนติเมตร มีดอกสีม่วงอมฟ้าและเกสรสีเหลืองโดดเด่น กลิ่นหอมอ่อน เมื่อบานเต็มที่จะมีรูปทรงคล้ายดาว โดยทั่วไปจะออกดอกในช่วงฤดูใบไม้ผลิและฤดูร้อน

ด้านการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลน

“ป่าชายเลน” หรือที่เรียกกันว่า ป่าเลน ป่าโกงกาง มีประโยชน์มหาศาลต่อมนุษย์ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และนิเวศวิทยา เป็นแหล่งกักตะกอนสิ่งปฏิกูลจากบนบกไม่ให้ไหลลงสู่ทะเล เป็นเสมือนเขื่อนป้องกันคลื่นลมพายุ ไม่ให้เกิดอันตรายต่อสิ่งมีชีวิต มีระบบนิเวศที่เหมาะสมกับการวางไข่และการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำเศรษฐกิจ เป็นแหล่งชุมชนของนกและสัตว์ป่าหลายชนิด ทั้งยังเป็นแหล่งดูดซับและกักเก็บก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในปริมาณสูง จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการช่วยบรรเทาภาวะโลกร้อน

ประเทศไทยมีผืนป่าชายเลนอยู่ราว ๑.๗๓ ล้านไร่ หรือคิดเป็นเพียงร้อยละ ๕ ของป่าชายเลนในภูมิภาคอาเซียน และนานวันพื้นที่ป่าชายเลนของไทยที่กระจายอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลอันดามันและตามชายฝั่งทะเลอ่าวไทยที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำลำธารมีแต่จะเสื่อมโทรมลง เพราะนอกจากการบุกรุกป่าชายเลนเพื่อทำนากุ้ง นาเกลือ ทำเหมืองแร่ ตัดไม้ รวมถึงการสร้างท่าเทียบเรือ ถนน โรงงานอุตสาหกรรม และอื่น ๆ จะทำให้จำนวนป่าชายเลนลดลงอย่างที่มิอาจประมาณการได้ ยังมีปัญหาขยะและน้ำเสียที่เกิดจากการพัฒนาเมืองและชุมชน ที่ส่งผลให้เกิดมลพิษทางน้ำและกระทบต่อระบบนิเวศโดยรวมด้วย

เฉกเช่นเดียวกับสมเด็จพระบรมชนกนาถ พระองค์จึงทรงให้ความสำคัญกับปัญหาขยะและน้ำเสีย รวมทั้งแนวทางในการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าชายเลนอย่างยั่งยืน เน้นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ดังพระราชดำรัสในการประชุมสัมมนา “รักษ์ป่าน่าน” เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๖๐ ณ ศูนย์การเรียนรู้และบริการวิชาการ เครือข่ายแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จังหวัดน่าน ทรงปาฐกถาพิเศษในหัวข้อเรื่อง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระผู้ทรงอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไทย ความตอนหนึ่งว่า

> *“...ป่าอีกชนิดที่โปรดเกล้าฯ ให้ทำคือ ป่าชายเลน จริง ๆ มีทั้งป่าชายเลน ป่าชายหาด แต่จะขอกล่าวเฉพาะป่าชายเลนที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศชายฝั่งทะเล ปัจจุบันถูกทำลายไปมาก ต้องปลูกขึ้นมาใหม่และดูแลให้ดี การขยายพันธุ์ค่อนข้างยาก ต้องอาศัยระดับน้ำขึ้นลง จึงต้องมีหน่วยราชการหลายหน่วยมาร่วมกัน ตัวอย่างที่น่าสนใจคือ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน จังหวัดจันทบุรี โครงการแหลมผักเบี้ย จังหวัดเพชรบุรี...”*

การดำเนินงานตามแนวพระราชดำริจึงไม่เพียงมุ่งฟื้นฟูและปลูกป่าชายเลนทดแทน แต่ยังให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกในชุมชน การส่งเสริมบทบาทของเยาวชน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้ป่าชายเลนกลับมาอุดมสมบูรณ์ เป็นรากแก้วของการพัฒนาชายฝั่ง และเป็นเกราะป้องกันสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ดังตัวอย่างโครงการต่อไปนี้

• โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๓๓ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำริให้มูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงาน กปร. และกรมชลประทาน ร่วมกันศึกษาหาวิธีแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชน ด้วยวิธีการที่อาศัยพลังทางธรรมชาติและรักษาธรรมชาติ โดยเฉพาะประเด็นสำคัญ คือ ขยะมูลฝอยและน้ำเสีย ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดูแลรักษาให้ระบบนิเวศป่าชายเลนคงความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ

ต่อมาปี ๒๕๓๔ จึงจัดตั้ง**โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** บนเนื้อที่ราว ๑,๑๓๕ ไร่ ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัยรูปแบบของเทคโนโลยีการกำจัดขยะและบำบัดน้ำเสียอย่างง่าย เน้นการประหยัด และสามารถนำไป

ปรับใช้ได้กับวัสดุที่เหมาะสมในแต่ละท้องถิ่น ได้แก่ เทคโนโลยีการทำปุ๋ยหมักจากขยะโดยการฝังกลบในกล่องคอนกรีต เทคโนโลยีการบำบัดน้ำเสียด้วยระบบบ่อบำบัดน้ำเสีย และเทคโนโลยีการบำบัดน้ำเสียด้วยระบบพืชบำบัด ใช้คุณสมบัติของพืชน้ำและพื้นที่ชุ่มน้ำในการฟื้นฟูคุณภาพน้ำ

ผลการดำเนินงานไม่เพียงแต่ช่วยแก้ปัญหาขยะและน้ำเสียอย่างเป็นรูปธรรม แต่ยังทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล โครงการแหลมผักเบี้ยฯ จึงกลายเป็น**ต้นแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบพึ่งพาตนเอง** ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นทั่วประเทศ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่นานาชาติเข้ามาศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยฯ

การจัดการสิ่งแวดล้อม: เป็นพื้นที่ต้นแบบในการถ่ายทอดองค์ความรู้การกำจัดขยะและบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีธรรมชาติ โดยอาศัยวิธีธรรมชาติช่วยเหลือธรรมชาติตามแนวพระราชดำริ

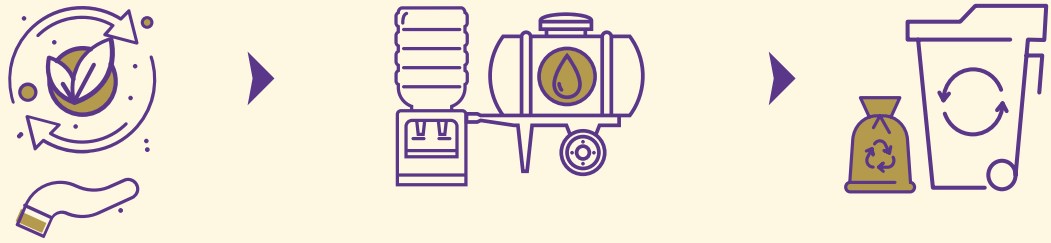

ผลพลอยได้ทางเศรษฐกิจ:



สร้างรายได้เสริมจากการ
จำหน่าย-แปรรูปผลผลิต

การอนุรักษ์สัตว์ป่า:

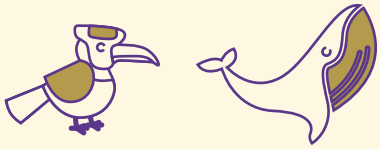

เปรียบเสมือนศูนย์อนุรักษ์พันธุ์สัตว์
และแหล่งชี้วัดความอุดมสมบูรณ์

ความสำเร็จด้านความหลากหลายทางชีวภาพ: นกเพิ่มขึ้น ๒๓๐ ชนิด (จาก ๕๐ เป็น ๒๘๐ ชนิด) รวมถึงวาฬบรูด้าที่เป็นดัชนีชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. และแอนิเมชันโครงการพระราชดำริ "โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยฯ"

- **อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร**

อุทยานอันเป็นเสมือน **“พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต”** จัดตั้งขึ้นในปี ๒๕๕๓ ณ ค่ายพระรามหก อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และมูลนิธิพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นพื้นที่สำหรับศึกษาระบบนิเวศที่ได้ปรับตัวหลังจากได้รับการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและที่อยู่อาศัยของสัตว์ให้กลับมาอยู่ในสภาพเดิม และส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยาและเชิงประวัติศาสตร์ชั้นนำของประเทศและของโลก ตลอดจนเพื่อสร้างความเข้าใจและความตระหนักรู้ถึงคุณประโยชน์อันมหาศาลของป่าชายเลน ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา อุทยานฯ มีแนวทางการดำเนินงาน ๔ ประการ ตามแนวพระราชดำริและพระราชกรณียกิจที่ได้เสด็จฯ มาทรงงานในบริเวณค่ายพระรามหก ได้แก่

๑. *ฟื้นฟูระบบนิเวศ* ส่งเสริมการปลูกป่าชายเลน การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล

๒. *ศึกษาและเผยแพร่ความรู้* มุ่งเน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม พลังงาน และการพัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านนิทรรศการ ศูนย์การเรียนรู้ และกิจกรรมอบรม

๓. *ใช้พลังงานทดแทน* สนับสนุนการใช้พลังงานสะอาด เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ ลม และชีวมวล เพื่อเป็นต้นแบบของการจัดการพลังงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

๔. *ให้ชุมชนมีส่วนร่วม* เน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน

จากป่าชายเลนสภาพเสื่อมโทรมจนเกือบหมดสภาพป่าธรรมชาติ ปัจจุบันป่าชายเลนในเขตพื้นที่อุทยานฯ ได้พลิกฟื้นกลายเป็นป่าชายเลนผืนใหญ่อันอุดมสมบูรณ์และสวยงาม มีสัตว์นานาชนิดอาศัยอยู่ท่ามกลางพันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น ไม่ว่าจะเป็นโกงกางใบเล็ก-ใบใหญ่ ตะบูน ตะบัน ตาตุ่มทะเล โพทะเล จิกทะเล ปรงทะเล ขลู่ ฯลฯ นอกจากนี้ ภายในอุทยานฯ ยังมีแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ อาทิ แหล่งเรียนรู้ระบบบำบัดน้ำเสีย แหล่งเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สวนการเรียนรู้พลังงานเพื่อสิ่งแวดล้อมชุมชน และสวนป่าชายเลนทูลกระหม่อม ซึ่งทรงปลูกไว้ตั้งแต่ปี ๒๕๓๗



อุทยานฯ ก่อตั้งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๔๘ พรรษา และเพื่อฟื้นฟูป่าชายเลน ป่าชายหาด ป่าเบญจพรรณ รวมถึงระบบนิเวศของสัตว์ป่าให้คืนสู่สภาพเดิม



มูลนิธิอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธรฯ บริหารจัดการอุทยานฯ ตั้งแต่วันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๕๕ เป็นต้นมา

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร

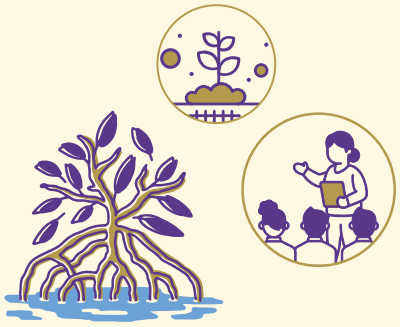

ป่าชายเลนในเขตพื้นที่อุทยานฯ เป็นห้องเรียนธรรมชาติ ศึกษาระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ

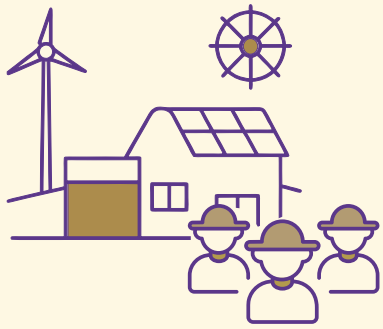

ใช้บริการศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ เฉลี่ย ๘๐,๐๐๐ คน / ปี



การขยายผลชุมชน: ถ่ายทอดความรู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงานทดแทนสู่ชุมชนใกล้เคียง ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

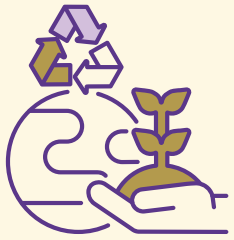

RCE Cha-am

การรับรองระดับโลก: ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๑ ได้รับการรับรองจากมหาวิทยาลัยสหประชาชาติ ให้จัดตั้ง RCE Cha-am

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. และเว็บไซต์อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร

นายสานิธ สีคำ / ประธานชุมชนบางไทรย้อย ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

"ผมเป็นประธานชุมชนฯ ตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ เมื่อก่อนก็มีความสุขในระดับหนึ่ง กระทั่งพระองค์ทรงให้การช่วยเหลือดูแลชุมชน ความสุขก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ชาวบ้านมีกินมีใช้จากทรัพยากรในอ่าว จากการที่อุทยานฯ เข้ามาช่วยอนุรักษ์ปูม้า ให้พันธุ์กล้าต้นสนมาปลูก ทำแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยเน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมและปลูกฝังให้เด็ก ๆ รักธรรมชาติ สอนให้เห็นถึงความสำคัญของสัตว์น้ำ มีวิทยากรมาบรรยายบ้าง บางครั้งก็ให้เด็ก ๆ สอนกันเอง เรายังสอนให้พวกเขารู้จักรักบ้านเกิด เป็นมัคคุเทศก์น้อยพานักท่องเที่ยวเดินชมความเป็นมาของหมู่บ้าน ทุกคนในชุมชนต่างมีจิตสำนึก ช่วยกันอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อม รักษาทรัพยากรในทะเล รักษาท้องถิ่น ไม่มีใครอยากทำให้ระบบนิเวศที่นี่เสื่อมเสียไป ถ้าไม่มีอุทยานฯ ของพระองค์เข้ามาช่วยในวันนั้น บรรยากาศแบบนี้ไม่น่าเกิดขึ้นได้"

นายศิลปชัย นาคลอย / ประมงพื้นบ้านชุมชนบางไทรย้อย

"อุทยานฯ ของพระองค์ทำให้ผมมีรายได้ สามารถส่งลูกเรียนจนจบ มีบ้าน มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ผมรักที่นี่มาก จะมีที่ไหนดีไปกว่าบ้านเรา"

- **ศูนย์วิจัยและศึกษาธรรมชาติป่าพรุสิรินธร (ป่าพรุโต๊ะแดง)**

การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าพรุในอดีตดำเนินการโดยขาดหลักการทางวิชาการที่ถูกต้อง พื้นที่ป่าพรุจึงเสื่อมโทรมลงจนไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ ต้องปล่อยทิ้งรกร้างไว้ตามสภาพธรรมชาติ และก่อให้เกิดผลกระทบอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะกับผู้คนที่อาศัยโดยรอบ ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและขาดองค์ความรู้ในการฟื้นฟูพื้นที่ป่าพรุให้กลับมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม เมื่อการพัฒนาเป็นไปอย่างยากลำบาก ยิ่งเร่งให้สภาพแวดล้อมของพื้นที่ป่าพรุเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว และยากต่อการฟื้นฟูในระยะยาว

ปี ๒๕๑๗ เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ แปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส ได้มีพระราชดำริให้ระบายน้ำจากพรุธรรมชาติเพื่อใช้ประโยชน์ทางการเกษตร ทำให้ทรงพบว่ามีสภาพดินเปรี้ยวเกิดขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ส่วนราชการต่าง ๆ ร่วมกันศึกษาวิจัยอย่างจริงจังในการพิจารณาหาแนวทางแก้ไขปัญหาอันสืบเนื่องมาจากพรุ

จากนั้นในปี ๒๕๔๕ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้จัดตั้ง "โครงการศูนย์ศึกษาวิจัยธรรมชาติและป่าพรุสิรินธร" ณ ตำบลปาเสมัส อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปขยายผลและส่งเสริมงานวิจัยด้านชีววิทยาและทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นแก่การรักษาและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ซึ่งต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อว่า **ศูนย์วิจัยและศึกษาธรรมชาติป่าพรุสิรินธร** และทรงงานวิจัยด้านการอนุรักษ์และพัฒนาป่าพรุด้วยพระองค์เอง พร้อมเสด็จฯ ไปทรงงาน

และติดตามผลในพื้นที่หลายครั้ง แสดงถึงความห่วงใยและตระหนักถึงความสำคัญของระบบนิเวศเฉพาะถิ่น ซึ่งเปราะบางและใกล้สูญหาย

ปัจจุบัน ป่าพรุสิรินธรเป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าพรุขนาดใหญ่ที่สุดของไทย มีเนื้อที่ราว ๑๒๕,๖๒๕ ไร่ ครอบคลุมถึง ๓ อำเภอในจังหวัดนราธิวาส ได้แก่ ตากใบ สุไหงโก-ลก และสุไหงปาดี ที่สำคัญ ป่าพรุแห่งสุดท้ายของประเทศไทยนี้ ยังเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของพรรณไม้และสัตว์ป่ามากมาย ซึ่งหลายชนิดอยู่ในสถานะใกล้สูญพันธุ์อีกด้วย



ป่าพรุสิรินธร หรือ "ป่าพรุโต๊ะแดง" มีแหล่งน้ำสำคัญ 3 สายไหลผ่านคือ คลองสุไหงปาดี แม่น้ำบางนรา และคลองโต๊ะแดง จากผืนป่าธรรมชาติในพื้นที่ห่างไกลในอดีต ปัจจุบันได้รับการคุ้มครองและมีชื่ออย่างเป็นทางการคือ ***"เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี"*** *อีกทั้งยังได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำลำดับที่ ๑,๑๐๒ ของโลก เมื่อปี ๒๕๔๔ สะท้อนถึงความสำเร็จในการอนุรักษ์ป่าพรุผืนสุดท้ายที่สมบูรณ์ที่สุดในไทย*





จากระบบนิเวศที่ละเอียดอ่อนและเข้าถึงยากในอดีต ปัจจุบันได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย โดยจัดสร้างเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติที่ปลอดภัย ช่วยให้ผู้เยี่ยมชมสัมผัสความอุดมสมบูรณ์ของป่าได้อย่างใกล้ชิด ในเวลาเพียง ๔๕ - ๖๐ นาที การเปลี่ยนแปลงนี้ช่วยเปลี่ยนภาพลักษณ์ป่าลึกลับให้กลายเป็นห้องเรียนธรรมชาติ ที่สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้แก่คนรุ่นหลังอย่างเป็นรูปธรรม

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

ศูนย์วิจัยและศึกษาธรรมชาติป่าพรุสิรินธร

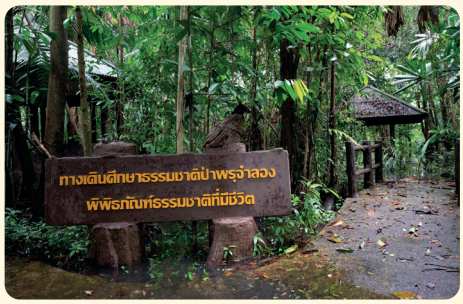



พบความหลากหลายของพันธุ์ไม้กว่า
๔๐๐ ชนิด
เช่น หลุมพี หมากแดง

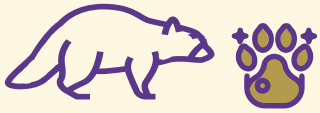

พบสัตว์หายากใกล้สูญพันธุ์ราว
๒๐๐ ชนิด
เช่น ค่าง หมีขอ แมวป่าหัวแบน (สัตว์คุ้มครอง)



พบพันธุ์ไม้และสัตว์เฉพาะถิ่น เช่น หนูสิงคโปร์
ปลาปากยื่น และนกจับแมลงสีฟ้ามาเลเซีย



กิจกรรมเยาวชน: สร้างสรรค์นวัตกรรม
การอนุรักษ์ผ่านกิจกรรม

ผลลัพธ์ต่อเยาวชน: ทำให้เด็ก ๆ ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของป่าพรุโต๊ะแดง เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

แหล่งข้อมูล: เว็บไซต์ Amazing Thailand โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และเพจเฟซบุ๊ก ศูนย์วิจัยและศึกษาธรรมชาติป่าพรุสิรินธร

ด้านการสร้างงาน สร้างอาชีพ

“การสร้างงาน” ในบริบทของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน มิได้จำกัดความไว้เพียงการสร้างรายได้หรือลดปัญหาการว่างงานเท่านั้น หากคือการสร้างคุณค่าโดยการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เป็นเจ้าของทรัพยากรของตนเองอย่างแท้จริง ผ่านอาชีพที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาดั้งเดิมและสภาพแวดล้อม เพื่อให้ **“งาน”** เป็นทั้งทางรอดของชีวิต และเป็นเครื่องมือที่ใช้ดูแลผืนดิน บ้านเกิด และชุมชนไปพร้อมกัน

ในปี ๒๕๓๘ พระองค์มีพระราชดำริให้ดำเนินโครงการส่งเสริมอาชีพ เรียกว่า **“กลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดาร”** เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ทุรกันดารห่างไกลให้ดีขึ้น ให้มีอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ พึ่งพาตนเองได้ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

กลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ แรกเริ่มก่อตั้งขึ้น ณ หมู่บ้านนายาว ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ปัจจุบันได้ขยายไปยังชุมชนที่เป็นพื้นที่เขตบริการของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง และพื้นที่โครงการตามพระราชดำริอื่น ๆ ครอบคลุมทุกภาคของประเทศ โดยมีแนวทางการพัฒนา ได้แก่

๑. ส่งเสริมการรวมกลุ่ม เพื่อประกอบอาชีพเสริมด้วยภูมิปัญญาและทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นเป็นฐานของการผลิต

๒. พัฒนาศักยภาพการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นและมีคุณภาพ เน้นการผลิตที่ใช้ภูมิปัญญาและวัสดุในท้องถิ่น รักษาความเป็นธรรมชาติ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้รับความนิยมทั้งในตลาดไทยและต่างชาติ อาทิ การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ โดยกลุ่มทอผ้าปกาเกอะญอ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ การปักผ้าพื้นเมือง โดยกลุ่มพัฒนาอาชีพบ้านไอร์บือแต อำเภอจะแนะ จังหวัดนราธิวาส การตัดเย็บแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเสื่อกกและผ้าขิดมัดหมี่ โดยกลุ่มพัฒนาอาชีพบ้านดงตาหวาน อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

๓. พัฒนาการตลาดของกลุ่ม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง **“ร้านภูฟ้า”** เพื่อเป็นช่องทางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และส่งเสริมกลุ่มในการหาตลาดของตนเอง วงจรการผลิตจะได้มีความต่อเนื่อง สมาชิกมีรายได้หมุนเวียน มีกำลังใจในการทำงาน และมีประสบการณ์ตรงด้านการตลาด โดยเมื่อปี ๒๕๖๓ ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) ทรงส่งเสริมการจำหน่ายผ่านระบบออนไลน์ เพื่อเพิ่มโอกาสทางการตลาดอีกด้วย

๔. พัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการกลุ่ม อาทิ จัดโครงสร้างและระบบงานของกลุ่ม ระบบบัญชี ระบบควบคุมคุณภาพในการผลิตผลิตภัณฑ์ สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่ม

๕. สร้างจิตสำนึกของสมาชิกในการทำงานร่วมกัน โดยการช่วยเหลือกันและกันเพื่อความมั่นคงของครอบครัวและชุมชนผ่านกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น การปลูกต้นไม้เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเลี้ยงอาหารนักเรียน และมอบเงินให้แก่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน



- พระราชทานความช่วยเหลือให้แก่กลุ่มอาชีพประชาชนฯ อาทิ เงินกองทุนหมุนเวียนในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์การผลิต การก่อสร้างอาคารพระราชทานที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ และอื่น ๆ
- ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ของกลุ่มอาชีพเป็นผลิตภัณฑ์ทำด้วยมือ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
- ปี ๒๕๖๓ มีจำนวนกลุ่มอาชีพประชาชน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งหมด ๑๓๒ กลุ่ม มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น ๓,๐๑๗ คน

แหล่งข้อมูล: เอกสารรายชื่อกลุ่มอาชีพประชาชน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ปี ๒๕๖๔ โดยโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

พระราชดำริด้านการสร้างงานและอาชีพนี้ ไม่เพียงช่วยบรรเทาปัญหาความยากจน แต่ยังปลูกฝังทักษะความรู้และแนวคิดในการยืนหยัดด้วยตนเอง ซึ่งกลายเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนและประเทศในระยะยาว ได้แก่

• สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์)

สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี นับเป็นสหกรณ์โคนมแห่งแรกของไทยที่เกิดขึ้นจากพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงห่วงใยเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่ประสบความเดือดร้อนขาดแคลนช่องทางในการจำหน่ายน้ำนมดิบ ทำให้เกิดการสูญเสียผลผลิตและประสบภาวะขาดทุนในการประกอบอาชีพ จึงพระราชทานความช่วยเหลือในการจัดสร้างโรงงานเพื่อแปรรูปน้ำนมดิบภายในสวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ต่อมามีพระราชดำริให้มีการสร้างโรงงานแปรรูปน้ำนมดิบเพิ่มที่ตำบลหนองโพ

จากจุดเริ่มต้นดังกล่าว ได้มีการจัดตั้งศูนย์รวมนมขึ้นเพื่อรวบรวมน้ำนมดิบจากเกษตรกรในพื้นที่ ก่อนจะพัฒนาเป็นสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนม เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๑๔ ภายใต้ชื่อ “สหกรณ์โคนมราชบุรี จำกัด” และภายหลังได้ทรงรับสหกรณ์แห่งนี้ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๘ จึงได้ใช้ชื่อเป็น **“สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์)”** สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสานต่อพระราชกรณียกิจเพื่อให้อาชีพนี้อยู่คู่แผ่นดินไทย ทรงติดตามผลการดำเนินงานด้วยการเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรความก้าวหน้าของสหกรณ์โคนม ทรงสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่สมาชิกสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมมาโดยตลอด ทั้งยังพระราชทาน

คำแนะนำและความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่นในกรณีที่เกิดปัญหาขาดแคลนอาหารสัตว์ โดยเฉพาะแปลงหญ้าเลี้ยงวัว มีพระราชดำริให้กรมส่งเสริมสหกรณ์ร่วมกับกรมปศุสัตว์เข้าไปดำเนินการแก้ไข เพิ่มพื้นที่แปลงหญ้า ปรับปรุงปริมาณและชนิดของอาหารให้เพียงพอ เหมาะสมกับความต้องการของโคนม

นอกจากนี้ ยังทรงให้ความสำคัญกับคุณภาพและความสะอาดของน้ำนมที่จะส่งถึงผู้บริโภค ทรงเน้นย้ำให้ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในการเลี้ยงวัวและกระบวนการรีดนมอย่างถูกวิธี เช่น การใช้เครื่องรีดนมอย่างเร่งรีบอาจทำให้เต้านมวัวอักเสบ เกิดแผลเรื้อรัง ทำให้นมที่ได้ปนเปื้อนเชื้อโรคและเป็นอันตรายต่อผู้บริโภค ซึ่งกรมส่งเสริมสหกรณ์ได้น้อมนำแนวทางดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติในการพัฒนาสหกรณ์โคนมอย่างเป็นรูปธรรม โดยจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพโคนม เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ ฝึกฝนทักษะ และเสริมสร้างศักยภาพให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพอาชีพให้มีความมั่นคง ตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาธุรกิจของสหกรณ์โคนมให้เข้มแข็งและสามารถแข่งขันได้ในระยะยาว

ด้วยน้ำพระราชหฤทัยในการส่งเสริมสหกรณ์โคนมอย่างเป็นระบบ สหกรณ์โคนมจึงสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการกิจการและการผลิตผลิตภัณฑ์นมประเภทต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ความเป็นอยู่ของเกษตรกรดีขึ้น และอาชีพการเลี้ยงโคนมมีความเจริญก้าวหน้า ขณะเดียวกัน สหกรณ์ฯ ยังเป็นแหล่งจ้างงานที่สำคัญในพื้นที่ชนบท ทำให้ประชาชนมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง ทั้งยังเป็นต้นแบบความสำเร็จด้านการพัฒนาชนบทในรูปแบบสหกรณ์สำหรับการศึกษาดูงานของคณะบุคคลทั้งชาวไทยและต่างประเทศ





อาชีพเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพเกษตรกรรมสำคัญของไทย เริ่มต้นขึ้นหลังจากรัฐบาลเดนมาร์กน้อมเกล้าฯ ถวายโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมเมื่อปี ๒๕๐๓

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรีฯ



เกษตรกรมีช่องทางจำหน่ายน้ำนมดิบที่แน่นอน
ลดความเสี่ยงผลผลิตสูญเสีย



เป็นแหล่งจ้างงานในชนบท เกิดการหมุนเวียนรายได้
ในท้องถิ่น และ**เป็นโมเดลการจัดการสหกรณ์**
ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ



เกิดการรวมกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบสหกรณ์
ทำให้มีอำนาจต่อรองสูง และการบริหารจัดการเป็นระบบ



· ปี ๒๕๖๒ ·

มีรายได้เสริมจากการเปิดตัวผลิตภัณฑ์ใหม่
เช่น ไอศกรีม โยเกิร์ต และหนองโพคาเฟ่



· ปี ๒๕๖๓ ·

ผลประกอบการ
รวม **๒,๖๐๐** ล้านบาท
(รายได้หลักจากนมยูเอชที และพาสเชอไรซ์
๑,๓๐๐ ล้านบาท)



· ปี ๒๕๖๕ ·

ผลิตภัณฑ์นมหนองโพ ครองส่วนแบ่งตลาด
ร้อยละ **๓.๗**
(อยู่อันดับ ๘ ของตลาดโดยรวม)

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. เว็บไซต์ไทยรัฐ และอมรินทร์ทีวี

- **โครงการไม้ดอกเมืองหนาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา**

วันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๓๗ **โครงการไม้ดอกเมืองหนาวอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา** เกิดขึ้นจากแนวพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ด้วยทรงเล็งเห็นถึงศักยภาพของพื้นที่ภูเขาสูงในภาคใต้ตอนล่างที่มีอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี แต่ไม่เหมาะกับการปลูกยางพาราซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของภาคใต้ จึงมีพระราชประสงค์ให้ทดลองปลูกไม้ดอกไม้ประดับเมืองหนาว เพื่อเป็นทางเลือกใหม่ในการสร้างอาชีพแก่เกษตรกรในท้องถิ่น โดยตั้งเป้าหมายให้พื้นที่แห่งนี้พัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านไม้ดอกเมืองหนาว ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเพาะปลูก การขยายพันธุ์ไม้ดอกและไม้ผลเมืองหนาวที่เหมาะสมกับพื้นที่ นำไปสู่การเป็นต้นแบบให้เกษตรกรนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างรายได้อย่างยั่งยืน

ต่อมาในปี ๒๕๓๘ สำนักงาน กปร. ร่วมกับจังหวัดยะลา กรมวิชาการเกษตร และศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนราธิวาส ดำเนินการคัดเลือกพื้นที่ “บ้านปิยะมิตร ๒” ตำบลตาเนาะแมเราะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ซึ่งมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๘๐๐ เมตร และมีอุณหภูมิเฉลี่ย ๑๘ องศาเซลเซียส เหมาะแก่การเพาะปลูกไม้ดอกเมืองหนาว ในระยะแรก ประชาชนในพื้นที่ภาคใต้ยังไม่คุ้นเคยกับการปลูกไม้ดอกมากนัก ศาสตราจารย์ ดร.โสระยา ร่วมรังษี ผู้อำนวยการศูนย์บริการการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลบ้านไร่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงจัดทำแปลงทดลองปลูกไม้ดอกขึ้น และได้รับพระราชทานชื่อภาษาจีนว่า **“ว่านฮัวหยวน”** (สวนหมื่นบุปผา) เมื่อการดำเนินงานเกิดผลสำเร็จ จึงได้ขยายผลไปสู่เกษตรกรบ้านปิยะมิตร ๒ โดยเฉพาะการปลูกเบญจมาศและแกลดิโอลัส ซึ่งสามารถผลิตและจำหน่ายออกสู่ตลาดได้อย่างต่อเนื่อง และกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวชื่อดังของจังหวัดยะลา

ความสำเร็จดังกล่าวได้นำไปสู่การขยายผลในพื้นที่อื่น เช่น กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงเลี้ยงชุมชน (ไม้ดอก) ตำบลท่าธง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ซึ่งมีสมาชิกจำนวน ๑๐ ราย เริ่มปลูกดอกดาวเรืองส่งขายสู่ท้องตลาดเป็นอาชีพหลักมาตั้งแต่ปี ๒๕๖๐ ส่งผลให้ประชาชนมีรายได้ตลอดทั้งปี ในปี ๒๕๖๘ ยังได้มีการทดลองปลูกดอกปทุมมาในพื้นที่และขยายผลสู่เกษตรกรเพิ่มขึ้นอีก ๓๐ ราย นับเป็นการขยายผลองค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริสู่พื้นที่ที่เหมาะสมได้อย่างเป็นรูปธรรม



ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

โครงการไม้ดอกเมืองหนาวฯ

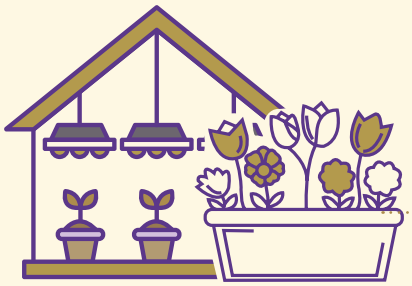





- เป็นต้นแบบของการพัฒนา ไม้ดอกเมืองหนาวในภาคใต้ตอนล่าง
- เกษตรกรได้เรียนรู้ พัฒนาการปลูก สร้างอาชีพ และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ปี ๒๕๕๙

ขยายผลถ่ายทอดความรู้



ถ่ายทอดความรู้แก่ผู้สนใจรวม
ประมาณ
๑๓๒,๐๐๐ คน
(ตั้งแต่เริ่มโครงการ)

ขยายผลสู่การผลิตเชิงการค้า



ผลิตเบญจมาศเชิงการค้า
๑๑ ครัวเรือน ในภาคใต้ตอนล่าง
สร้างรายได้ให้เกษตรกรเฉลี่ย
๑๖๐,๘๑๔ บาท/ราย/ปี

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. และกรมวิชาการเกษตร งานวิจัย ปี ๒๕๕๙

นายปรีชา บุญเนื่อง

กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรเศรษฐกิจพอเพียงเลี้ยงชุมชน (ไม้ดอก) อำเภอรามัน



"การขยายผลไม้ดอกเมืองหนาวจากอำเภอเบตงสู่อำเภอรามัน เริ่มจากการนำดอกดาวเรืองมาปลูกในพื้นที่ เพื่อนำไปใช้ในพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพในหลวงรัชกาลที่ ๙ และงานสำคัญของชาติ แต่พอเกิดโควิด ดอกดาวเรืองไม่มีที่ไป จึงลองตัดเพื่อขาย ปรากฏว่าตลาดตอบรับเป็นอย่างดี ทำให้มีรายได้มากพอสมควร ปี ๒๕๖๔ จึงตัดสินใจทำแปลงปลูกดาวเรือง เมื่อมีเกษตรกรสนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ จึงรวมกันจัดตั้งเป็นกลุ่ม **"ไม้ดอกอำเภอรามัน"** ปัจจุบันมีสมาชิกราว ๓๐ ราย ในจำนวนนี้มีไปจัดตั้งเป็นกลุ่มย่อย เพื่อศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน เช่น กลุ่มตำบลวังพญา กลุ่มตำบลบาลอ อาชีพหลักผมทำเกษตรแบบผสมผสาน แต่รายได้หลักมาจากการปลูกดาวเรือง ต่อหนึ่งรุ่นหรือ ๑,๐๐๐ ต้น ดีที่สุดอยู่ที่ ๗๐,๐๐๐ - ๘๐,๐๐๐ บาท ซึ่งการปลูกดาวเรืองรุ่นหนึ่งใช้เวลา ๒ เดือน ในอนาคตผมมีแผนปลูกไม้ดอกอื่นอีก เช่น แกลดิโอลัส แอสเตอร์ ปทุมมา ซึ่งปทุมมาน่าจะมีความเหมาะสมกับพื้นที่ที่สุดเมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๖๗ ผมมีโอกาสเข้าเฝ้าฯ กราบบังคมทูลถวายรายงานเรื่องไม้ดอกแด่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ณ ค่ายสิรินธร ผมและชาวบ้านสมาชิกทุกคนมีความภูมิใจที่ได้น้อมนำโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมาขยายผลในพื้นที่ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้"



นายปฏิพัทธ์ กาโลง

ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านวังพญา ตำบลวังพญา อำเภอรามัน จังหวัดยะลา (กลุ่มวังดาวเรือง)



"แรกเริ่มผมไปดูสวนของพี่ปรีชา ทำให้เห็นว่านอกจากความสวยงามแล้ว ดอกดาวเรืองยังสร้างรายได้ ผมจึงนึกถึงลูกบ้านกลุ่มเปราะบาง กลุ่มที่มีรายได้น้อย ว่าน่าจะทำเป็นอาชีพเสริมได้ ผมเลยทดลองปลูกก่อน จากนั้นให้ชาวบ้านเข้ามาศึกษาดูงาน กระทั่งจัดตั้งเป็นกลุ่ม "วังดาวเรือง" มีสมาชิก ๓ คน ต่อมาเมื่อชาวบ้านเห็นว่าดาวเรืองเป็นดอกที่ปลูกง่าย จึงสนใจเข้าร่วมกลุ่มมากขึ้น ปัจจุบันมีสมาชิกอยู่ราว ๑๔ คน ซึ่งหลังจากเก็บดอกเราจะนำส่งตัวเมืองยะลาและหาดใหญ่ เขารับไม่จำกัด มีเท่าไหร่รับหมด"

นายกัสมัน ยะมาแล / เกษตรจังหวัดยะลา



"เดิมทีพื้นที่ตรงนี้ปลูกยางพารา แต่พอได้ไปดูคนที่ประสบผลสำเร็จอย่างคุณปรีชาและกลุ่มของเขา เราก็มาวิเคราะห์กันว่าไปได้ไหม ไปดูตลาดจริง ๆ ว่าเขาขายได้อย่างไร จากนั้นก็ตัดสินใจด้วยตัวเองว่าพร้อมสู้อุปสรรคต่าง ๆ หรือไม่ ในเขตพื้นที่จังหวัดยะลา

มีความต้องการไม้ดอกอีกเป็นจำนวนมาก ในแต่ละปีจะมีการอบรมไม้ดอกให้แก่เกษตรกรที่สนใจ รอบละประมาณ ๘๐ คน หลังจากที่เรียนรู้ทุกขั้นตอนการปลูก จะเป็นการลงมือปลูกจริง แล้วก็มาถกกันเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหา เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งทั้งหมดนี้จะมีเกษตรตำบลมาดูแลอย่างใกล้ชิด"

- **อุทยานธรรมชาติวิทยาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี**

จากการเสด็จฯ ไปทรงติดตามโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชน และทรงเยี่ยมประชาชนในพื้นที่ทุรกันดาร ทรงพบว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในหลายพื้นที่ถูกทำลายและเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะพื้นที่ป่าต้นน้ำ ทรงเห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ จึงมีพระราชดำริให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ปี ๒๕๓๐ เป็นต้นมา เพื่อปลูกฝังความรู้ ความรัก และจิตสำนึกในการอนุรักษ์แก่เยาวชน ดังพระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๘ ความตอนหนึ่งว่า

> *"...งานที่เรียกว่าอนุรักษ์ธรรมชาตินั้น ก็ทำให้นักเรียนมีโอกาสได้ศึกษารู้ถึงสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติว่าจะมีประโยชน์อย่างไรกับเรา และในเรื่องของสภาพแวดล้อมนั้น จะเห็นได้ว่าปัจจุบันนี้มีความเดือดร้อนต่าง ๆ มากขึ้น เช่น อาจจะน้ำท่วมหรือว่าน้ำแล้งกะทันหันนั้น ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะว่าในเรื่องของพืชธรรมชาติ ป่าไม้ หรือดินถูกทำลายไป เพราะฉะนั้น ถ้าเราศึกษาให้ดีถึงเรื่องพวกนี้ หาวิธีแก้ไข ก็จะสามารถทำให้ต่อไปเราได้รักษาสมบัติของตนเองเอาไว้ได้..."*

ครั้นเสด็จฯ ไปยังพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ในปี ๒๕๓๘ ทรงพบว่าพื้นที่สุดเขตแดนด้านตะวันตกของอำเภอสวนผึ้งเป็นเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นแนวพรมแดนธรรมชาติระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า มีลักษณะเป็นป่าเขา มีความหลากหลายทั้งทางกายภาพและชีวภาพ จึงมีพระราชดำริเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๓๘ ให้จัดตั้ง **"อุทยานธรรมชาติวิทยาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี"** เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านธรรมชาติวิทยาสำหรับเด็ก เยาวชน และประชาชน สร้างความตระหนักรู้ ความรัก และหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติ อันจะนำไปสู่การร่วมกันดูแลรักษาอย่างยั่งยืนในอนาคต

อุทยานธรรมชาติวิทยาฯ มีพื้นที่ดำเนินงาน ๑๓๒,๙๐๕ ไร่ ครอบคลุม ๔ หมู่บ้าน ๑๒ กลุ่มบ้านในตำบลสวนผึ้งและตำบลตะนาวศรี มีสำนักงานตั้งอยู่บนพื้นที่ ๔๗ ไร่ อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของโครงการส่วนพระองค์ฯ ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และสำนักงาน กปร. โดยแบ่งพื้นที่การเรียนรู้ ได้แก่ ศาลาข้อมูลธรรมชาติวิทยา เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ และค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา

นอกจากภารกิจด้านการศึกษาวิจัยทรัพยากรธรรมชาติ อุทยานธรรมชาติวิทยาฯ ยังดำเนินการจัดฝึกอบรมให้แก่เด็กและเยาวชนกว่า ๓๐๐ คนต่อปี ผ่านค่ายพักแรม ๒ รูปแบบ ได้แก่ **"ค่ายนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้"**



และ **“ค่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม”** เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มากไปกว่านั้นยังส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยตั้งกลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครป้องกันและควบคุมไฟป่ากว่า ๒๐๐ คน เพื่อช่วยกันเฝ้าระวังและป้องกันไฟป่า การบุกรุกพื้นที่ การลักลอบตัดไม้และล่าสัตว์ ดำเนินกิจกรรมปลูกป่า ทำเหมืองฝาย แจกพันธุ์ไม้ รวมถึงส่งเสริมอาชีพวนเกษตร เช่น การปลูกกล้วย เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน สมุนไพร ฝาง น้ำผึ้ง เป็นต้น เพื่อสร้างรายได้ควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

อุทยานธรรมชาติวิทยาฯ จึงเป็นแบบอย่างของแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติที่ผสาน **“ป่า-คน-ความรู้”** เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน สืบสานพระราชปณิธานระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนาให้มีความสมดุลและยั่งยืน

อุทยานธรรมชาติวิทยาฯ มีแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติวิทยา และแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ คือ

ศาลาข้อมูลธรรมชาติวิทยา แหล่งรวบรวมข้อมูลทั่วไปของอุทยานธรรมชาติวิทยาฯ จัดทำเป็นนิทรรศการสิ่งตีพิมพ์ และนิทรรศการเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตในถิ่นทุรกันดาร

เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ จำนวน ๒ เส้นทาง ระยะทาง ๗๕๐ เมตร และ ๖ กิโลเมตร เพื่อส่งเสริมการศึกษาธรรมชาตินอกห้องเรียนของนักเรียน

โรงอบพลังงานแสงอาทิตย์ รับผลผลิตจากกลุ่มสมาชิกวนเกษตร เช่น กล้วย มาแปรรูปเป็นกล้วยตากด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ และเป็นจุดสาธิตให้ประชาชนที่สนใจมาเรียนรู้



จุดสาธิต การทำเกษตรอินทรีย์ เพาะพันธุ์ไม้ ระบบการอนุรักษ์ดินและน้ำ

ร้านค้า จำหน่ายของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ของชุมชน

อุทยานธรรมชาติวิทยาฯ อำเภอสวนผึ้ง

งานวิจัยประจำปี: เกิดผลงานวิจัย ๕ - ๑๐ เรื่อง ในแต่ละปี





· ค้นพบพืชชนิดใหม่ของโลก สิงหาคม ปี ๒๕๖๓ ·



ค้นพบพืชชนิดใหม่ของโลกบริเวณเขากระโจม ชื่อพระราชทาน "ชมพูราชสิรินี"

· โครงการเยาวชน ปี ๒๕๖๕ ·

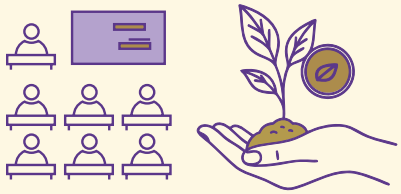

พัฒนาเยาวชนต้นแบบ ๑๐๐ คน ในโครงการ "คนกับป่า" ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทักษะการคิด การเรียนรู้ และการใช้ชีวิต

· สำรวจสัตว์ป่า ปี ๒๕๖๕ ·

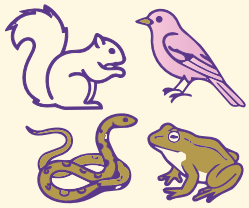

พบสัตว์ป่าหลากหลาย อาทิ กระรอกปลายหางดำ นกสีชมพูสวน งูลายสาบคอแดง กบทูด

· สำรวจทรัพยากรปลา ปี ๒๕๖๕ - ๒๕๖๖ ·

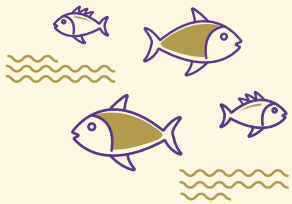

พบพันธุ์ปลาทั้งหมด ๔๖ ชนิด (จาก ๑๙ วงศ์)

แหล่งข้อมูล: โครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี / เว็บไซต์ข่าวกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช / รายงานผลปฏิบัติงานโครงการสำรวจสัตว์ป่าในพื้นที่โครงการอุทยานธรรมชาติวิทยาฯ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ / สำนักงาน กปร.

• ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

บนยอดดอยสูงชันของอำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน เป็นพื้นที่ต้นกำเนิดแม่น้ำน่านที่ทอดตัวผ่านภูเขาสลับซับซ้อน เป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยภูเขาเผ่าลัวะ มีวิถีชีวิตเรียบง่าย พึ่งพาธรรมชาติและป่าไม้ในการดำรงชีพมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะการปลูกข้าวไร่แบบหมุนเวียนและการหาของป่า แม้จะเป็นวิถีดั้งเดิมแต่กลับส่งผลให้ป่าไม้ ดิน และแหล่งน้ำเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว อีกทั้งข้าวที่ผลิตได้ก็ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ไม่มีอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ และยังประสบปัญหาด้านสุขภาพอนามัย

ด้วยทรงห่วงใยในความเป็นอยู่ของประชาชน ปี ๒๕๔๒ จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง **“ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา”** ขึ้น ณ หมู่ที่ ๒ บ้านห่างทางหลวง และหมู่ที่ ๓ บ้านผาสุก ตำบลภูฟ้า อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน เพื่อเป็นต้นแบบของการพัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เหมาะสมให้แก่ประชาชนบนพื้นที่สูง เน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มุ่งสู่เป้าหมาย “คนอยู่ร่วมกับป่า” อย่างยั่งยืน โดยกรมป่าไม้ ได้น้อมเกล้าฯ ถวายพื้นที่ดำเนินการเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐ มีเนื้อที่ ๑,๘๑๒ ไร่ ๓ งาน ๗๘ ตารางวา แบ่งเป็นพื้นที่สาธิต ทดลอง และบริการของศูนย์ภูฟ้าพัฒนาฯ จำนวน ๖๐๐ ไร่ และพื้นที่แปลงเกษตรกรตัวอย่าง ๑๒๗ แปลง จำนวน ๑,๒๑๒ ไร่ ๓ งาน ๗๘ ตารางวา ครอบคลุมพื้นที่อำเภอบ่อเกลือและอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน

นับแต่นั้นมา ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาฯ ได้ดำเนินงานตามแนวพระราชดำริภายใต้หลักการพัฒนาแบบองค์รวม ผ่าน ๔ เสาหลักแห่งภูฟ้า ได้แก่

๑. เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร พัฒนาแหล่งน้ำและพื้นที่ทำกินให้เหมาะสมกับพื้นที่สูง ปรับลดพื้นที่ปลูกข้าวไร่หมุนเวียนซึ่งทำลายป่า สู่การทำเกษตรแบบถาวร เช่น การทำนาขั้นบันไดและเกษตรผสมผสานพร้อมส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน เพื่อให้ประชาชนสามารถผลิตอาหารได้เพียงพอ ลดภาวะพึ่งพาภายนอก









๒. เสริมสร้างรายได้ ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจและแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า อาทิ ชาอูหลง กาแฟ กล้วย หม่อน และแปรรูปเป็นน้ำหม่อนและแยมหม่อน งานหัตถกรรมที่สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จักสาน หญ้าสามเหลี่ยม ตัดเย็บทอผ้า รวมทั้งจัดตั้งกลุ่มอาชีพให้ผลิตและจำหน่ายอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. ฟื้นฟูป่าไม้และสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการทำเกษตรแบบอนุรักษ์ดินและน้ำ เช่น การทำฝายชะลอน้ำ ปรับปรุงบำรุงดินด้วยการใช้ปุ๋ยหมักที่ผลิตเอง และส่งเสริมสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในครัวเรือน พร้อมทั้งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำท้องถิ่น เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศและสร้างสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ

๔. เสริมสร้างการเรียนรู้และการพัฒนาคน เพื่อให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง จึงได้จัดตั้งอาคารฝึกอบรมและสถานที่เรียนรู้ ๑๕ แห่ง อาทิ แปลงสาธิตการปลูกกาแฟ แปลงสาธิตการทำนาขั้นบันได แปลงสาธิตการปลูกชาอูหลงอินทรีย์ ศูนย์เรียนรู้หญ้าแฝก ธนาคารข้าวภูฟ้า โรงแปรรูปกาแฟ ฯลฯ รวมถึงสถานีวิทยุ R radio FM 102.00 MHz ที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์ข้อมูลด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่

ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาฯ ไม่เพียงเป็นต้นแบบของการพัฒนาบนพื้นที่สูง แต่ยังเปรียบเสมือน **“ครูภูเขา”** ที่หล่อหลอมความรู้ ความเข้าใจ และการลงมือทำอย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชน เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ จากจุดเริ่มต้นของพระราชดำริในวันนั้น ได้กลายเป็นแรงบันดาลใจและพลังขับเคลื่อนที่ยังคงส่องแสงอยู่เหนือขุนเขา ส่งผลอย่างต่อเนื่องจนถึงวันนี้ นับเป็นอีกหนึ่งต้นแบบของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เกิดจากพระเมตตา ผู้ทรงเห็นคุณค่าของคนเล็ก ๆ บนยอดดอย



ปี ๒๕๕๖ เมื่อเริ่มต้นทดลองวิธี “สร้างป่า สร้างรายได้” ในพื้นที่อำเภอบ่อเกลือ มีผู้สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิก ๑๑๒ คน พื้นที่ ๓๘๔ ไร่ ต่อมาในปี ๒๕๕๗ - ๒๕๕๘ ได้ขยายพื้นที่ไปยังอำเภอเฉลิมพระเกียรติ มีผู้สนใจเข้าร่วมเพิ่มขึ้น ๔๙๕ คน พื้นที่ ๑,๘๓๑ ไร่ ตัวเลขที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มที่ดีในการพัฒนาและประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากโครงการ อีกทั้งยังแสดงถึงความเชื่อมั่นและความสนใจของชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และวิถีชีวิตอย่างยั่งยืน

แหล่งข้อมูล: “๒๔ ปีศูนย์ภูฟ้าพัฒนาฯ” โดยโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี



ทรงติดตามงานและมีพระราชดำริเกี่ยวกับศูนย์ภูฟ้าพัฒนาฯ อย่างต่อเนื่องตลอด ๒๔ ปี

ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาฯ

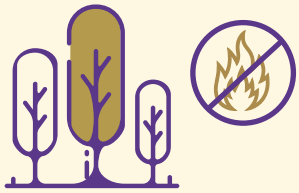

- เกษตรกรหันมาทำเกษตรผสมผสาน ลดการถางและเผาป่า พื้นที่ป่าได้รับการฟื้นฟู

ปี ๒๕๖๑



- เพาะขยายเนื้อเยื่อกล้วยน้ำว้าพันธุ์มะลิอ่อง แจกจ่ายได้ ๑,๖๔๙ กล้า / ปี



- ประชาชนเข้าร่วมโครงการ ๔,๑๑๒ ครัวเรือน ใน ๑๕ อำเภอ พื้นที่ป่าฟื้นฟูอนุรักษ์ รวม ๑๙,๓๕๐ ไร่

ปี ๒๕๖๔



- การฟื้นฟูป่าไม้ เพิ่มขึ้น ๘๕๔ ไร่ และขยายผล “สร้างป่า สร้างรายได้” ไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง



- การขยายผลรวม ประชาชนเข้าร่วม ๔,๒๙๙ คน ในพื้นที่ ๒๑,๗๗๔ ไร่



- ผลตอบแทน เกษตรกร ๑๒๗ ครอบครัว ผลิตอาหารบริโภค และจำหน่าย มูลค่ารวม ๑,๙๐๕,๐๔๒ บาท

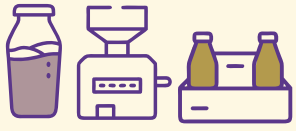

- การแปรรูป ศูนย์ฯ รับผลผลิตมาแปรรูปกว่า ๒๗ รายการ อาทิ น้ำมันเบอร์รี ชา กาแฟ

แหล่งข้อมูล: “๒๔ ปีศูนย์ภูฟ้าพัฒนาฯ” โดยโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี และสำนักงาน กปร.

นายรุ่งโรจน์ ก๋าวงศ์ / เจ้าหน้าที่ศูนย์ภูฟ้าพัฒนาฯ

"ในช่วงต้น ชาวบ้านยังไม่ค่อยเข้าใจในงานพัฒนาของศูนย์ฯ คิดว่าเราจะยึดพื้นที่ เนื่องจากเราเข้ามาพัฒนาในพื้นที่ที่เขาจับจองทำการเกษตร เพียงแต่เราเข้ามาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เราดำเนินงานพัฒนาโดยยังคงวิถีชีวิตดั้งเดิมของเกษตรกร เช่น การปลูกข้าวไร่ เราไม่ได้ห้ามปลูก แต่จะส่งเสริมการปลูกพืชในอีกรูปแบบหนึ่งเพื่อให้เขามีทางเลือก ศูนย์ฯ มีหน้าที่ฟื้นฟูป่าควบคู่กับการส่งเสริมพืชที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน ทำอย่างไรก็ได้ให้ชาวบ้านและป่าอยู่ร่วมกันได้ ให้เขาสามารถเก็บกินเก็บใช้จากพื้นที่ป่าที่อนุรักษ์ไว้ ศูนย์ฯ เริ่มส่งเสริมการปลูกกล้วยตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ โดยในช่วง ๑ - ๒ ปีแรก เราจะให้ต้นกล้วยเป็นพืชเบิกนำในการปลูกก่อน แล้วจึงให้พืชชนิดอื่นปลูกตาม เหมือนกล้วยเป็นพืชพี่เลี้ยง พอได้ผลผลิต เกษตรกรก็จะนำมาส่งที่โรงแปรรูป ในการแปรรูปก็จะมีกล้วยสุกอบ กล้วยฉาบเค็ม กล้วยฉาบหวาน แล้วก็แป้งกล้วย ซึ่งนอกจากเกษตรกรจะมีกล้วยไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนแล้ว ยังสามารถสร้างอาชีพ สร้างรายได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามพระราชประสงค์ ส่วนตัวผมมองว่างานพัฒนาในพื้นที่ตรงนี้ไม่มีที่สิ้นสุด รู้สึกดีใจที่ได้ช่วยเหลือชาวบ้านที่ขาดโอกาสทำให้คุณภาพชีวิตของเขาดีขึ้นตามลำดับ และภาคภูมิใจมากที่มีโอกาสทำงานสนองพระราชดำริ"

"แม่พร" นางพรนิการ์ ปัทมกุล / เกษตรกรบ้านผาสุก

"มาอยู่ที่นี่เมื่อปี ๒๕๒๙ สมัยยังไม่มีไฟฟ้า ถนนก็เป็นดินแดง เราไม่มีอะไรเลย ทำแต่ไร่เลื่อนลอย บุกรุกป่าไปเรื่อย ๆ จนเกิดความเสียหาย พ่นยาฆ่าหญ้าไหลลงลำห้วย ตัดไม้ทำลายป่าจนน้ำในห้วยแทบไม่เหลืออาบ หลังจากศูนย์ฯ เข้ามา ชีวิตเราก็อยู่ดีกินดีขึ้น ลูกหลานได้เรียนหนังสือ เขาเข้ามาช่วยเหลือทุกอย่าง ทำให้เรามีความรู้ในการเลี้ยงสัตว์และการปลูกไม้ผลต่าง ๆ อย่างเช่นกล้วย ซึ่งช่วงแรกเราไม่ได้ปลูกเยอะ แค่ปลูกไว้ให้ลูกหลานกิน ที่เหลือก็ให้หมูเป็ดไก่ แต่พอศูนย์ฯ มีโรงแปรรูปและรับซื้อ เราก็มีกำลังใจปลูกเพิ่ม ตัดขายเดือนหนึ่งได้ ๖๐๐ - ๗๐๐ บาท มีเงินพอซื้อข้าว"

- **ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาอมก๋อยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี**

อำเภออมก๋อย ตั้งอยู่ทางตอนใต้สุดของจังหวัดเชียงใหม่ มีภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงชันสลับซับซ้อนครอบคลุมพื้นที่กว่าร้อยละ ๘๐ ของทั้งอำเภอ ด้วยระดับความสูงราว ๑,๐๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเล อมก๋อยจึงเป็นต้นกำเนิดของลำธารสายสำคัญหลายสายที่หล่อเลี้ยงผืนป่าและชุมชนโดยรอบ ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่คือชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง มีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติและประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ทว่าด้วยข้อจำกัดด้านภูมิศาสตร์ เส้นทางที่คดเคี้ยวและเป็นทางดิน โดยเฉพาะในฤดูฝนที่ยานพาหนะไม่สามารถเข้าถึงได้สะดวก ทำให้ชุมชนเหล่านี้เข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน เช่น การศึกษา การแพทย์ และการพัฒนาอาชีพได้อย่างจำกัด

ครั้นเสด็จฯ ไปเยี่ยมประชาชนในพื้นที่อำเภออมก๋อย ทรงตระหนักถึงปัญหาและความทุรกันดารของชุมชน ได้มีพระราชดำริให้ดำเนินโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่อย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยปี ๒๕๔๑ ได้พระราชทานแนวพระราชดำริให้นำโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร มาดำเนินการใน **"ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง"** เพื่อเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ในพื้นที่สูงได้เข้าถึงการศึกษาและพัฒนาทักษะชีวิตอย่างรอบด้านให้เติบโตเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ต่อมาในปี ๒๕๔๓ มีพระราชดำริให้รวมกลุ่มประชาชนในหมู่บ้านทอผ้ากะเหรี่ยงเป็นอาชีพเสริม เพื่อสร้างรายได้แก่ครอบครัวและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่

แม้การดำเนินงานจะมีความก้าวหน้าเป็นลำดับ ทว่ายังทรงเห็นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องอาศัย **"ความรู้"** ควบคู่กับ **"การลงมือทำ"** อย่างสมดุล และต้องครอบคลุมทุกมิติของชีวิต ด้วยเหตุนี้ ปี ๒๕๕๑ จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง **"ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาอมก๋อย"** ณ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นพื้นที่กลางในการศึกษา ทดลอง และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการพัฒนาอย่างเหมาะสมกับภูมิประเทศและวิถีชีวิตของประชาชนบนพื้นที่สูง โดยมีเป้าหมายให้ทุกคนในครอบครัวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล อันเป็นพระราชประสงค์สูงสุด



กรมป่าไม้ ได้จัดสรรพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอมก๋อย ในเขตตำบลอมก๋อย จำนวนทั้งสิ้น ๑,๙๐๕ ไร่ เพื่อใช้เป็นที่ตั้งของศูนย์เรียนรู้การพัฒนาอมก๋อยอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๒ ส่วนสำคัญ ได้แก่ พื้นที่สาธิต ทดลอง และบริการ จำนวน ๗๐ ไร่ สำหรับจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การฝึกอบรม และการสาธิตรูปแบบการพัฒนาอย่างเหมาะสม และพื้นที่ป่าฟื้นฟู จำนวน ๑,๘๓๕ ไร่ เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟูระบบนิเวศ และเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ดำเนินงานตามภารกิจ ๓ ประการ คือ

๑. ศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการของป่า จัดทำโครงการสร้างป่า สร้างรายได้ในพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนมีรายได้ร่วมกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม้ โดยส่งเสริมให้ปลูกและเก็บผลผลิตจากพืชเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับพื้นที่สูง เช่น กาแฟพันธุ์อะราบิกา มะขามป้อม สมอไทย และสมอพิเภก

๒. พัฒนาแหล่งสาธิตการพัฒนา นอกจากการทำแปลงทดลองสร้างป่า สร้างรายได้ สำหรับให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการศึกษาดูงานและนำไปปรับใช้กับพื้นที่ของเกษตรกรเอง ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาอมก๋อยฯ ยังทำแปลงสาธิตการทำเกษตรผสมผสานให้เพียงพอต่อการบริโภคตลอดทั้งปีของชุมชนพื้นที่สูง โดยแบ่งเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ แปลงปลูกผักผสมผสาน แหล่งสาธิตด้านประมงและปศุสัตว์ และการผลิตปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในพื้นที่ รวมถึงพื้นที่ใกล้เคียงที่มีสภาพภูมิประเทศใกล้เคียงกัน รวมถึงการจัดการผลผลิตที่มีอยู่เดิมในพื้นที่และที่ปลูกเพิ่มเติม เช่น ขมิ้น ไพร มะขามป้อม บุก นำมาทดลองแปรรูปและสกัดสารสำคัญไปใช้เป็นส่วนผสมในผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มมูลค่า

๓. สนับสนุนการพัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ อาทิ จัดฝึกอบรมในหัวข้อต่าง ๆ เช่น การทำเกษตรผสมผสานบนพื้นที่สูง การจัดการทรัพยากรของป่าอย่างยั่งยืน การปลูกกาแฟคุณภาพ ฯลฯ รวมถึงสนับสนุนพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ วัสดุอุปกรณ์ และองค์ความรู้ในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคง

ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาอมก๋อยฯ คือผลสำเร็จจากพระมหากรุณาที่ทรงมุ่งมั่นให้ประชาชนในพื้นที่ห่างไกลได้รับโอกาสในการเรียนรู้ พัฒนาอาชีพ และยกระดับคุณภาพชีวิต บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง โดยไม่ละเลยต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากผืนป่าที่เคยเงียบเหงาและแห้งแล้ง ได้แปรเปลี่ยนเป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาที่มีชีวิตชีวา หล่อเลี้ยงผู้คนด้วยองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น จนเกิดเป็นผลลัพธ์ที่จับต้องได้ ทั้งในด้านรายได้ อาชีพ และจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ศูนย์แห่งนี้จึงมิใช่เพียงพื้นที่สาธิตหรือถ่ายทอดเทคโนโลยีเท่านั้น แต่เป็นต้นแบบของการพัฒนาที่ยึด **“คน”** เป็นหัวใจ และ **“ป่า”** เป็นรากฐาน เติบโตไปด้วยกันอย่างสมดุลและยั่งยืน



ผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์ฯ ได้นำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม

ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาอมก๋อยฯ



การสร้างมูลค่าเพิ่ม

- ศูนย์ฯ รับซื้อผลผลิต เช่น กล้วย กาแฟ และแปรรูปเป็นแบรนด์ **“อมก๋อย”** เพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้เสริมให้แก่สมาชิกเกษตรกร

การฝึกอบรม

- **๗ มกราคม ๒๕๖๘** เกษตรกร ๓๐ คน เรียนรู้วิธีการเก็บเกี่ยวของป่า เช่น มะขามป้อม สมอไทย สมอพิเภก อย่างถูกวิธี
- **๒๗ กันยายน ๒๕๖๘** นักเรียนและครู ๒๒ คน จากโรงเรียนแม่ตื่นวิทยาคม เรียนรู้เกษตรผสมผสานที่เหมาะสมกับพื้นที่สูง ผลการเรียนรู้: เพื่อใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า สร้างความมั่นคงทางอาหาร และปลูกพืชผักท้องถิ่นบริโภคได้ตลอดปี

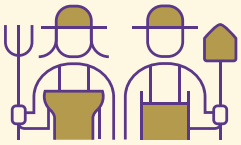

เกษตรกร ๓๐ คน
เรียนรู้วิธีการเก็บเกี่ยวของป่า



นักเรียนและครู ๒๒ คน
เรียนรู้เกษตรผสมผสานที่เหมาะสมกับพื้นที่สูง

แหล่งข้อมูล: เพจเฟซบุ๊ก ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาอมก๋อยฯ

ด้านโครงการพัฒนาในต่างประเทศ

- **พระเมตตาข้ามพรมแดนแผ่ไพศาลสู่ ๑๐ ประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชีย**

พระเมตตาและความห่วงใยในทุกข์สุขของผู้คนมิได้จำกัดอยู่เพียงพสกนิกรชาวไทยเท่านั้น หากยังแผ่ไพศาลไปถึงเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชีย ด้วยน้ำพระราชหฤทัยอันเปี่ยมด้วยความเอื้ออาทร โดยเฉพาะสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมไปถึงสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม มองโกเลีย ราชอาณาจักรภูฏาน สาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต รวม ๑๐ ประเทศ

ด้วยประสบการณ์อันยาวนานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทรงขยายผลแห่งพระราชกรณียกิจอันทรงคุณค่าเผื่อแผ่ไปสู่เด็ก เยาวชน และผู้ด้อยโอกาสในดินแดนเหล่านั้น ทรงแบ่งปันองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนา เพื่อให้แต่ละประเทศได้น้อมนำไปประยุกต์ใช้ตามบริบทของตนอย่างเหมาะสม เกิดผลที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืนในระยะยาว นอกจากนี้ ยังทรงสานความร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศหลายแห่ง เช่น องค์การยูเนสโก (UNESCO) โครงการอาหารโลก (WFP) องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) รวมถึงภาคเอกชน เพื่อร่วมแรงร่วมใจสร้างสรรค์ความผาสุก ความสงบ และคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ผู้คนในโลกยุคไร้พรมแดน

ด้วยเหตุนี้ จึงทรงเป็นที่เคารพนับถืออย่างสูง นานาประเทศต่างชื่นชมในพระปรีชาสามารถ รวมถึงวิธีการทรงงานด้วยพระวิริยอุตสาหะและการพัฒนางานอย่างไม่หยุดยั้ง จนเกิดผลสำเร็จที่จับต้องได้จริงและกลายเป็นแรงบันดาลใจในการพัฒนามวลมนุษยชาติอย่างต่อเนื่อง

โครงการความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในต่างแดน มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในโรงเรียน รวมทั้งแสวงหาองค์ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือ ความผาสุกของเด็กและเยาวชนทุกคน ปัจจุบันมีโรงเรียนในโครงการพระราชดำริในต่างประเทศมากกว่า ๗๕ โครงการ



- **พระกรุณาธิคุณกว้างไกล สานสัมพันธ์มิตรภาพไทย - สปป.ลาว**

พระราชกรณียกิจด้านการพัฒนานานาประเทศของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ได้รับการยกย่องอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะ **“สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว)”** ซึ่งทรงมีพระมหากรุณาธิคุณเป็นอย่างยิ่งต่อประชาชนและเยาวชนในประเทศเพื่อนบ้านแห่งนี้

การพระราชทานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน สปป.ลาว เริ่มขึ้นเมื่อครั้งเสด็จฯ เยือน สปป.ลาว เป็นครั้งแรก ระหว่างวันที่ ๑๕ - ๒๑ มีนาคม ๒๕๓๓ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของรัฐบาล สปป.ลาว ในครั้งนั้นได้พระราชทานเงินจำนวน ๑๒ ล้านกีบ จากผู้มีจิตศรัทธา และพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สมทบเพิ่มเติมอีก ๑๐ ล้านกีบ เพื่อใช้ในการก่อสร้างอาคารเรือนนอนให้แก่เด็กกำพร้าของ **“โรงเรียนวัฒนธรรมป้องกันความสงบ”** เมืองโพนโฮง แขวงเวียงจันทน์ [เดิมมีชื่อว่า โรงเรียนวัฒนธรรมชนเผ่าเด็กกำพร้าแขวงเวียงจันทน์ (หลัก ๖๗)] ซึ่งขณะนั้นประสบปัญหาขาดแคลนที่พัก อาหาร และน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค โดยพระราชทานชื่อว่า **“อาคารสิรินธร”** และเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมพร้อมติดตามผลการดำเนินงานด้วยพระองค์เอง

ต่อมา วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๕๒ ได้มีพระราชดำริให้ก่อสร้างอาคารนอนหญิงเพิ่มเติมอีก ๑ หลัง ให้เพียงพอกับปริมาณนักเรียนที่ยังขาดแคลน และให้พิจารณาช่วยจัดหาน้ำสะอาดสำหรับบริโภคให้เพียงพอแก่โรงเรียนอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีพระราชประสงค์ที่จะช่วยเหลือนักเรียนให้มีโภชนาการที่ดี ทรงนำแนวทางของ **"โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน"** ซึ่งทรงริเริ่มในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ให้โรงเรียนวัฒนธรรมป้องกันความสงบนำไปประยุกต์ใช้ โดยทรงเล่าไว้ในหนังสือพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ความตอนหนึ่งว่า

> *"...ข้าพเจ้าได้นำความรู้และประสบการณ์จากโรงเรียน ตชด. ไปช่วยงานในโรงเรียนสังกัดอื่น เช่น โรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โครงการในต่างประเทศ เช่น ลาว กัมพูชา พม่า เวียดนาม มองโกเลีย..."*

ภายหลังเมื่อทรงเห็นว่า การส่งเสริมด้านโภชนาการและสุขภาพของนักเรียนในโรงเรียนมีความก้าวหน้าเพียงพอแล้ว วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๕๘ มีพระราชดำริเห็นสมควรเน้นการส่งเสริมด้านวิชาการให้กับนักเรียน โดยเฉพาะ **ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์** จึงมีการอบรมหลักสูตรขั้นพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ และจัดทำห้องปฏิบัติการให้กับโรงเรียนวัฒนธรรมป้องกันความสงบ จึงเกิดเป็นความร่วมมือกันของหลายหน่วยงาน อาทิ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) สำนักงาน กปร. โครงการชลประทานอุดรธานี สำนักชลประทานที่ ๕ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) รวมถึงโรงเรียนปทุมเทพวิทยาคาร จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีศักยภาพทางด้านการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ และตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การก่อสร้างอาคารปฏิบัติการวิทยาศาสตร์แล้วเสร็จในปี ๒๕๖๐ ประกอบด้วย ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ๔ ห้อง และห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ๒ ห้อง ในวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๐ พระราชทานชื่อว่า **"อาคารมั่นมิตร"** อันหมายถึง **อาคารที่นำมาซึ่งมิตรภาพอันแน่นแฟ้นมั่นคง** และยังพระราชทานความช่วยเหลือด้านการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์อีกหลายครั้ง ดังเช่นวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ ได้ส่งมอบอุปกรณ์สำหรับการทดลองทางวิทยาศาสตร์ที่จำเป็นสำหรับการเรียนการสอนให้แก่โรงเรียนฯ รวมมูลค่า ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท เป็นต้น

โรงเรียนวัฒนธรรมป้องกันความสงบ เป็นโรงเรียนในโครงการในพระราชดำริ ที่ได้พระราชทานความช่วยเหลืออย่างรอบด้าน ทั้งด้านการเรียนการสอน สุขภาพอนามัย การเกษตร การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ รวมถึงการฝึกอบรมวิชาชีพ นอกจากนี้ เพื่อส่งเสริมศักยภาพทางวิทยาศาสตร์ของเยาวชน ยังได้พระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อจัดสร้างอาคารห้องปฏิบัติการทดลองวิทยาศาสตร์ พร้อมจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็น และทรงสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรวิชาวิทยาศาสตร์เชิงปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้อย่างลึกซึ้งและมีประสิทธิภาพ



ในฐานะที่ทรงเป็นทูตสันถวไมตรีพระองค์แรกจากประเทศอาเซียนแห่งองค์การยูเนสโก ด้าน “การเสริมสร้างศักยภาพของเด็กชนกลุ่มน้อยด้วยการศึกษาและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม” ในปี ๒๕๔๙ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำ **“โครงการความร่วมมือด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในโรงเรียน ใน สปป. ลาว ตามพระราชดำริฯ”** ประกอบด้วยการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยในเด็กสุขาภิบาลและอนามัยแวดล้อมของโรงเรียน การส่งเสริมการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น มีโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จำนวน ๑๕ แห่ง จาก ๖ แขวง ได้แก่ เวียงจันทน์ หัวพัน อุดมไซ คำม่วน เซกอง และอัตตะปือ

จากการเสด็จฯ เยือน สปป.ลาว อย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาหลายปี พระองค์ได้ทอดพระเนตรชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน สปป.ลาว อย่างใกล้ชิด และทรงพบเห็นปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในเวลาต่อมาจึงมีพระราชดำริให้ขยายความร่วมมือระหว่างสองประเทศในหลากหลายมิติ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต อาทิ



- **ด้านการแพทย์และสาธารณสุข**

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดการฝึกอบรมเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุขสำหรับบุคลากรทางการแพทย์จาก สปป.ลาว ในหลักสูตรต่าง ๆ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ เป็นต้นมา พร้อมพระราชทานเครื่องมือและอุปกรณ์ทางการแพทย์ให้แก่โรงพยาบาลแขวงต่าง ๆ ตามความต้องการของโรงพยาบาล ด้วยทรงตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาพประชาชนคือรากฐานแห่งการพัฒนาประเทศ

- **ด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม**

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนาประสานความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยจำปาสักจัดตั้ง “โครงการแปลงสาธิตการเกษตรแบบผสมผสาน” ภายในมหาวิทยาลัย โดยมีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๐

- **โครงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับเจ้าแขวง**

ทรงตระหนักว่าผู้นำที่อยู่ในท้องถิ่น คือบุคคลสำคัญที่จะผลักดันให้งานพัฒนาด้านต่าง ๆ ประสบความสำเร็จ ซึ่งใน สปป.ลาว “เจ้าแขวง” เป็นผู้นำท้องถิ่นที่มีประสบการณ์สูงในการพัฒนาประเทศ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเจ้าแขวงกับผู้บริหารระดับสูงของประเทศไทย จะช่วยให้งานพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของทั้งสองประเทศดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปี ๒๕๔๖ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนิน “โครงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับเจ้าแขวงจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี” เพื่อให้ผู้บริหารของทั้งสองประเทศได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งในด้านการบริหารราชการ การแพทย์และสาธารณสุข การเกษตรอุตสาหกรรม และการส่งเสริมการท่องเที่ยว





ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ประเทศไทยเชิญ “เจ้าแขวง” ประมาณ ๑๐ - ๒๐ คน
ศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อนำไปต่อยอด

- **โครงการแปลงสาธิตการเกษตรแบบผสมผสาน ภายใต้ความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมูลนิธิชัยพัฒนากับมหาวิทยาลัยจำปาสัก**

มีพระราชดำริให้สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา ประสานความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยจำปาสัก จัดตั้ง **"โครงการจัดตั้งแปลงสาธิตการเกษตรแบบผสมผสาน"** ภายในมหาวิทยาลัย โดยมีการลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๐ โครงการดังกล่าวมุ่งพัฒนาองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัยของเยาวชน โดยจัดกิจกรรมฝึกอบรมให้แก่ครูและนักเรียนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

- **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านวิชาการ**

ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมทางวิชาการในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ เนื่องจากห้องสมุดเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาด้านการศึกษา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บุคลากรจากหอสมุดแห่งชาติ แห่ง สปป.ลาว เข้ามาศึกษาต่อในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ รวมถึงฝึกอบรมในสาขาที่เกี่ยวข้อง ณ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในระยะเริ่มต้น เพื่อเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรด้านห้องสมุดและการจัดการความรู้ให้แก่ประเทศเพื่อนบ้าน





โรงเรียนวัฒนธรรมป้องกันความสงบ ก่อตั้งเมื่อ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๙ โดยรัฐบาล สปป.ลาว และองค์กรการกุศลต่างประเทศ เพื่อดูแลเด็กกำพร้าสงครามและเด็กด้อยโอกาสทั่วประเทศ

โครงการพัฒนาในต่างประเทศ

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

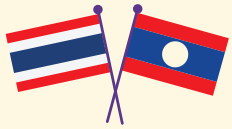



- **เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์** ความรู้ และวัฒนธรรม สานสัมพันธ์อันดี**ระหว่างไทยกับ สปป.ลาว**

- มหาวิทยาลัย ๓ แห่ง ทูลเกล้าฯ **ถวายทุนการศึกษาปริญญาตรี ๘ ทุน แก่นักเรียนโรงเรียนวัฒนธรรมป้องกันความสงบ**
- พฤศจิกายน ๒๕๖๒ ผู้เข้าร่วมอบรมจาก สปป.ลาว ๒๗ คน **ฝึกอบรมหลักสูตร "โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน"**



ทุนการศึกษา
ปริญญาตรี ๘ ทุน



ฝึกอบรมหลักสูตร
"โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน"

- ปี ๒๕๕๘ **การดำเนินงานช่วยพัฒนาเด็กและเยาวชนหลายชนเผ่า** ราว ๓,๗๐๐ คน ในแขวงต่าง ๆ **ของ สปป.ลาว**
- ปี ๒๕๔๔ - ๒๕๕๘ **สนับสนุนทุนฝึกอบรมบุคลากรทางการแพทย์ สปป.ลาว** ๑๗ ครั้ง รวม ๕๕๓ คน

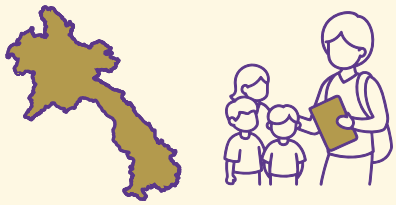

การดำเนินงานช่วยพัฒนาเด็กและเยาวชน
หลายชนเผ่า ในแขวงต่าง ๆ ของ สปป.ลาว
ราว ๓,๗๐๐ คน



สนับสนุนทุนฝึกอบรมบุคลากร
ทางการแพทย์ สปป.ลาว
รวม ๕๕๓ คน

แหล่งข้อมูล: เพจเฟซบุ๊ก ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาอมก๋อยฯ

• สานต่อการพัฒนา พระเมตตาสู่มิตรประเทศอื่นในเอเชีย

นอกจากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริใน สปป.ลาว ที่ประสบผลสำเร็จและเป็นที่ประจักษ์อย่างกว้างขวางแล้วนั้น ยังมีอีก ๙ ประเทศในภูมิภาคเอเชียที่ได้รับพระมหากรุณาในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านการศึกษา สาธารณสุข เกษตรกรรม และการพัฒนาเด็กและเยาวชน สะท้อนถึงพระราชปณิธานแน่วแน่ในการแบ่งปันองค์ความรู้ให้ขยายออกไปไกลกว่าพรมแดนไทย

สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

ในปี ๒๕๕๒ ได้พระราชทานความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยพายุไซโคลนนาร์กีส ซึ่งสร้างความเสียหายร้ายแรงในพื้นที่ภาคอิระวดี โดยได้พระราชทานเงินจำนวน ๓๖๐,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ สำหรับก่อสร้างศูนย์อนามัยที่หมู่บ้านตามาน และโรงพยาบาลขนาด ๑๖ เตียง ที่หมู่บ้านดอเยง เมืองเพียพน ภาคอิระวดี และมีพระราชกระแสรับสั่งให้กองทัพไทยก่อสร้างอาคารหลบภัยพายุไซโคลน ณ บ้านกะดงกะนิ

ในปีเดียวกันนั้น ยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนบ้านกะดงกะนิ ตามความประสงค์ของรัฐบาลสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา โดยทรงมุ่งเน้นให้การพัฒนาเป็นไปอย่างบูรณาการทั้งด้านการศึกษาและการประกอบอาชีพ

ด้านการศึกษา ทรงส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน รวมทั้งการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนในโรงเรียน Basic Education High School Kadonkani ในหมู่บ้านกะดงกะนิ โดยพระราชทานวัสดุอุปกรณ์การศึกษาและเครื่องใช้จำเป็นต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านอาชีพและการพัฒนาเกษตรกรรม มีพระราชดำริให้จัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านกะดงกะนิ” เพื่อส่งเสริมอาชีพเกษตรแก่ประชาชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยได้พระราชทานวัสดุอุปกรณ์การเกษตร รวมถึงเมล็ดพันธุ์พืชผัก เพื่อให้ราษฎรสามารถผลิตอาหารได้เพียงพอและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ราชอาณาจักรกัมพูชา

ทรงเห็นว่ามีสภาพปัญหาที่มีความคล้ายคลึงกับปัญหาในประเทศไทย กล่าวคือ ประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นห่างไกลมีความทุกข์ยากเนื่องจากขาดโอกาสทางการศึกษา และเด็กจำนวนมากเข้าไม่ถึงการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานความช่วยเหลือแก่เยาวชนกัมพูชาในด้านการศึกษาและการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน มีพระราชดำริให้จัดตั้งคณะกรรมการโครงการโรงเรียนพระราชทานในราชอาณาจักรกัมพูชา และทรงรับเป็นประธานโครงการ

ในการนี้ รัฐบาลราชอาณาจักรกัมพูชาได้น้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินจำนวน ๔๕ ไร่ ณ ตำบลซ็อมโบร์ จังหวัดกำปงธม สำหรับเป็นพื้นที่ก่อสร้างโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา **“วิทยาลัยกำปงเฌอเตียล”** และพระองค์ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ในการก่อสร้างอาคารเรียน อาคารประกอบ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้เป็นสถานศึกษาที่มีมาตรฐานและเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น

ต่อมา มีการขยายพื้นที่โรงเรียนเพิ่มเติมอีก ๗๒ ไร่ รวมเป็นพื้นที่ทั้งสิ้น ๑๑๗ ไร่ และเมื่อการก่อสร้างเสร็จสิ้นในเดือนเมษายน ๒๕๔๘ ได้เสด็จฯ ไปทรงเปิดวิทยาลัยกำปงเฌอเตียล ในวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ และยังทรงสนับสนุนการจัดการศึกษาของวิทยาลัยอยู่เนืองนิตย์ ทั้งในด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยพระราชทานทุนแก่นักเรียนเพื่อให้มาศึกษาต่อในประเทศไทยในระดับครุศาสตรบัณฑิตและอาชีวศึกษา เพื่อกลับไปพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของวิทยาลัยและการศึกษาของกัมพูชาให้ก้าวหน้า

สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

ปี ๒๕๔๙ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดทำ **“โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในกลุ่มประเทศเอเชียและแปซิฟิก”** โดยสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเป็นหนึ่งในประเทศเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งด้านการเกษตร อาหารโภชนาการ และสุขภาพอนามัย

โครงการฯ ได้คัดเลือกโรงเรียนห่างไกล ๓ โรงเรียน ที่มีลักษณะภูมิศาสตร์ ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมแตกต่างกัน เพื่อจัดทำเป็นโรงเรียนต้นแบบ ได้แก่ **“โรงเรียนมัธยมต้นเกาเซิน”** โรงเรียนชนกลุ่มน้อยตั้งอยู่ในจังหวัดฮัวบิน **“โรงเรียนหุ่งถัง”** โรงเรียนในหมู่บ้านติดทะเลของจังหวัดกว่างนิง และ **“โรงเรียนประถมนิงหมี”** โรงเรียนในจังหวัดนิงบิ่ง ซึ่งนักเรียนทั้งหมดเป็นชนเผ่ากิง (Kinh) รวมเด็กและเยาวชนในโรงเรียนทั้ง ๓ แห่ง ประมาณ ๑,๒๐๐ คน

ในการดำเนินงาน ทรงเริ่มจากการจัดอบรมครูเพื่อเพิ่มทักษะความรู้ด้านการเกษตร โภชนาการ และสุขภาพอนามัย ทรงยึดต้นแบบ **“โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน”** เป็นหลัก กระทั่งประสบผลสำเร็จ สามารถพัฒนาจนเป็นต้นแบบให้แก่สถานศึกษาอื่น ๆ มาศึกษาดูงานและนำไปปรับใช้ในโรงเรียนของตนได้ การพัฒนาเด็กและเยาวชนจึงขยายออกไปในวงกว้างดังพระราชประสงค์

มองโกเลีย

ระหว่างการเสด็จฯ เยือนมองโกเลียในปี ๒๕๕๒ มีพระราชดำริให้ริเริ่ม **“โครงการอาหารกลางวันโรงเรียนต้นแบบในมองโกเลีย”** ทรงใช้ประสบการณ์จาก **“โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน”** ในประเทศไทยมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินงาน โครงการดังกล่าวมุ่งสร้างความมั่นคงทางอาหารและสุขภาพอนามัยให้แก่นักเรียน ปัจจุบันได้ดำเนินการในโรงเรียน ๕ แห่ง ใน ๕ อำเภอของมองโกเลีย ซึ่งแต่ละแห่งมีการปรับแนวทางให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่หนาวจัดของท้องถิ่น ทั้งยังทรงส่งเสริมให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเรียนรู้ด้านโภชนาการ การปลูกพืชผักในโรงเรือน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

นอกจากนี้ ยังทรงสนับสนุนทางวิชาการและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับรัฐบาลมองโกเลีย เพื่อพัฒนางานด้านการศึกษาและสาธารณสุข รวมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทุนการศึกษาแก่เยาวชนมองโกเลียหลายรูปแบบ อาทิ ทุนฝึกอบรมนานาชาติประจำปี ทุนการศึกษาระดับปริญญาโทหลักสูตรนานาชาติ เป็นต้น เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนเหล่านี้ได้พัฒนาศักยภาพและกลับไปเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศของตนเอง

ราชอาณาจักรภูฏาน

เมื่อครั้งเสด็จฯ เยือนราชอาณาจักรภูฏาน ทรงเห็นถึงความมุ่งมั่นของประเทศภูฏานในการพัฒนาประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ภายใต้แนวคิด “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” (Gross National Happiness) ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศไทย จึงพระราชทานความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการศึกษา เกษตรกรรม และการพัฒนาชุมชน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

ในปี ๒๕๕๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการฝึกอบรมและศึกษาดูงานแก่คณะทำงานโครงการอาหารในโรงเรียนของราชอาณาจักรภูฏาน โดยนำแนวทางจาก **“โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน”** ที่ทรงริเริ่มในประเทศไทยมาเป็นต้นแบบ เพื่อให้สามารถน้อมนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของประเทศภูฏาน ซึ่งมีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงและมีฤดูกาลจำกัดในการเพาะปลูก

ต่อมาในปี ๒๕๕๔ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนิน **“โครงการความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนในภูฏาน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี”** ขึ้นในโรงเรียนต่าง ๆ ของภูฏาน อาทิ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นยูรุง เมืองเพมากาเตเชล โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นเกเนคา กรุงทิมพู และโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นวานาคา เมืองพาโร โดยมุ่งเน้นให้เด็กนักเรียนมีอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ได้เรียนรู้การทำเกษตรเพื่อยังชีพ การดูแลสุขภาพอนามัย และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

สาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ

ภายหลังเสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ ทรงตระหนักถึงความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาชาติ ต่อมาในเดือนกรกฎาคมปีเดียวกัน ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการศึกษาขั้นพื้นฐานและมวลชน พร้อมด้วยคณะผู้บริหารการศึกษาของสาธารณรัฐประชาชนบังกลาเทศ เดินทางมาศึกษาดูงานโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพระราชดำริในประเทศไทย ระหว่างวันที่ ๑๘ - ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๓ เพื่อเรียนรู้แนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนแบบองค์รวมที่ทรงริเริ่ม

การศึกษาดูงานครั้งนั้นเป็นแรงผลักดันให้รัฐบาลบังกลาเทศตระหนักว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนให้ยั่งยืนนั้น ต้องเริ่มจากการพัฒนาเด็กและเยาวชนตั้งแต่วัยเยาว์ให้มีสุขภาพที่ดี มีโภชนาการเหมาะสม และมีโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ร่วมมือกับรัฐบาลบังกลาเทศในการดำเนิน **“โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในโรงเรียนของรัฐบาลบังกลาเทศ”** โดยได้คัดเลือกโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐบาล

มารีอาลี และโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐบาลอาซามปูระ เป็นพื้นที่นำร่อง และให้ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อสุขภาพและการเรียนรู้ของนักเรียน อาทิ การขุดบ่อบาดาล การก่อสร้างอ่างล้างมือและห้องน้ำเพิ่มเติม รวมทั้งการปรับปรุงห้องน้ำเดิมให้อยู่ในสภาพดี ตลอดจนจัดตั้งระบบน้ำดื่มสะอาดภายในโรงเรียน เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการศึกษาและการดำรงชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ ยังให้จัดตั้ง **“ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง”** ณ เชค บาบัน บริษัทพัฒนาเกษตรกรรมบังกลาเทศ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และเผยแพร่แนวทางการพึ่งพาตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนจัดตั้ง **“ศูนย์สาธิตและประชาสัมพันธ์การปลูกหญ้าแฝก”** ในพื้นที่เมืองจิตตะกอง เพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ เสริมสร้างความมั่นคงทางการเกษตรให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น

สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

พระองค์มีพระราชดำริให้ขยายความร่วมมือด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนไปยังสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ เป็นต้นมา เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเยาวชนในภูมิภาคให้ดีขึ้นอย่างทั่วถึง ปัจจุบันมีสถานศึกษาเข้าร่วม **“โครงการความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐอินโดนีเซียในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี”** รวม ๙ แห่ง ในหลายจังหวัดของอินโดนีเซีย

ในโครงการนี้ พระองค์ได้พระราชทานการสนับสนุนในหลายด้าน อาทิ การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน (เช่น น้ำสะอาด ห้องน้ำ และระบบสุขาภิบาล) การมอบวัสดุอุปกรณ์เพื่อการศึกษา การจัดฝึกอบรมบุคลากรและครู การเชิญผู้แทนจากโรงเรียนเข้าร่วมศึกษาดูงาน ณ โครงการตามพระราชดำริในประเทศไทย เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดี

อย่างไรก็ดี โครงการดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่ที่การสนับสนุนด้านวัตถุเท่านั้น แต่มีเป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาให้ “โรงเรียนต้นแบบ” เหล่านี้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เพื่อให้โรงเรียนใกล้เคียงสามารถเข้ามาศึกษาและนำแนวทางไปประยุกต์ใช้ต่อไปได้

สาธารณรัฐฟิลิปปินส์

ในปี ๒๕๕๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนิน **“โครงการความร่วมมือการพัฒนาเด็กและเยาวชนในสาธารณรัฐฟิลิปปินส์”** มุ่งเน้นสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาโภชนาการและสุขภาพอนามัยของเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของมนุษย์ โดยใช้ “โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน” ซึ่งประสบความสำเร็จและเป็นรูปแบบการบริหารจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียนอย่างครบวงจรมาปรับให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน โดยมุ่งเน้นให้เด็กเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง อาทิ การปลูกผักไร้ดินในบ่อปลา การเลี้ยงไส้เดือนและการทำปุ๋ยชีวภาพเพื่อปรับปรุงบำรุงดิน ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนเรื่องหลักการสหกรณ์ เพื่อปลูกฝังการพึ่งพาตนเองและความรับผิดชอบร่วมกันในชุมชน

อีกทั้งทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพให้แก่ครูและบุคลากรในชุมชน ได้จัดให้มีกิจกรรมการศึกษาดูงานก่อนเริ่มทำโครงการ และจัดการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และเทคนิคต่าง ๆ ระหว่างดำเนินงาน รวมถึงการพระราชทานทุนการศึกษา ดังเช่นในปีการศึกษา ๒๕๕๙ Mrs. Jean Faulan Signar ครูจากโรงเรียน Dakung Patag Elementary School ในจังหวัด Surigao ได้รับทุนพระราชทานหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอนามัยโรงเรียน (หลักสูตรนานาชาติ ๑ ปี) ณ คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งต่อมาได้รับการเลื่อนตำแหน่งเป็นครูใหญ่ที่โรงเรียน Tagbayani Elementary School ณ Sison, Surigao Del Norte

สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต

ตั้งแต่ปี ๒๕๕๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนิน **“โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี”** ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต เพื่อส่งเสริมการศึกษาและยกระดับคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนให้มีภาวะโภชนาการและสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาคนและสังคมในระยะยาว

โครงการดังกล่าวเริ่มต้นจากการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ในโรงเรียน ๒ แห่งของติมอร์-เลสเต ได้แก่ โรงเรียนประถม Escola Basica Filial Acanuno และโรงเรียนอนุบาล Ensino Pre-Escolar Acanuno ซึ่งตั้งอยู่ชานกรุงดิลี พระองค์ได้พระราชทานการสนับสนุนหลายรายการ เช่น อุปกรณ์การเกษตร ยาและเวชภัณฑ์ที่จำเป็น รวมทั้งอาคารเรียนหลังใหม่ เพื่อรองรับจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้น และในระหว่างการเสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต ระหว่างวันที่ ๑๐ - ๑๓ มิถุนายน ๒๕๖๒ ได้เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมโรงเรียนในโครงการเพื่อทรงติดตามผลการดำเนินงาน และพระราชทานแนวทางเพิ่มเติมในการพัฒนาการศึกษาและสุขภาพอนามัยของเด็กนักเรียนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ปัจจุบัน โครงการตามพระราชดำริได้ขยายผลครอบคลุมโรงเรียนเป้าหมายรวม ๖ แห่งทั่วประเทศ โดยมุ่งพัฒนาทั้งด้านการเรียนรู้ โภชนาการ การปลูกพืชผักในโรงเรียน และสุขาภิบาลในชุมชน ซึ่งได้สร้างผลลัพธ์เชิงประจักษ์ให้เด็กและเยาวชนติมอร์-เลสเตมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

• พระเมตตาเหนือน่านฟ้า ส่งเสริมการพัฒนา “หญ้าแฝก” สู่ประชาคมโลก



เมื่อปี ๒๕๓๔ Mr. Richard Grimshaw ผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรและอนุรักษ์ดินและน้ำของธนาคารโลก ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเอกสารเกี่ยวกับหญ้าแฝกแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หลังจากทรงศึกษาและรับฟังรายงานจากผู้เชี่ยวชาญ วันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๓๔ จึงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการใช้

หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ โดยทรงให้ทดลองปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ ตลอดจนพื้นที่อื่นที่เหมาะสม มีเป้าหมายเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดินและรักษาความชุ่มชื้นในผืนดิน วิธีการนี้มีความเรียบง่าย ประหยัด เกษตรกรสามารถทำได้ด้วยตนเอง และแทบไม่ต้องดูแลมากนักหลังการปลูก ภายหลังยังได้พระราชทานพระราชดำริเรื่องการนำหญ้าแฝกมาใช้ประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ อีกกว่า ๒๐ ครั้ง จนเกิดการนำไปใช้แพร่หลาย กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ในระดับนานาชาติ และเกิดเป็นเครือข่ายหญ้าแฝกกว่า ๖๐ เครือข่ายใน ๔๗ ประเทศ



- การประชุมหญ้าแฝกนานาชาติ มีจุดเริ่มต้นจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ทรงเห็นความสำคัญของหญ้าแฝกในการป้องกันการพังทลายของดิน และได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน ๑๐,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ เพื่อสนับสนุนงานวิจัยภายใต้เครือข่ายหญ้าแฝกนานาชาติ และอีก ๕,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐ เพื่อจัดตั้งรางวัล “The King of Thailand Vetiver Awards” โดยพระราชทานรางวัลนี้เป็นครั้งแรกแก่ Dr. PK Yoon ในปี ๒๕๓๗ จากพระมหากรุณาธิคุณดังกล่าว นำไปสู่การจัดการประชุมหญ้าแฝกนานาชาติครั้งที่ ๑ ณ จังหวัดเชียงราย ในปี ๒๕๓๙ พร้อมกับการพระราชทานรางวัลอย่างเป็นทางการ และยังทรงสนับสนุนการประชุมครั้งต่อ ๆ มาผ่านมูลนิธิชัยพัฒนา
- ด้วยพระวิริยอุตสาหะในการพัฒนาดินและน้ำ จึงทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลระดับนานาชาติ อาทิ **The International Merit Award จาก IECA**, **รางวัลหญ้าแฝกชุบสำริด (The Bronze Vetiver Sculpture Award) จากธนาคารโลก**, **รางวัล UNDP Human Development Lifetime Achievement Award จาก UNDP**, และ**รางวัลนักวิทยาศาสตร์ดินเพื่อมนุษยธรรม จาก IUSS** ซึ่งทรงเป็นพระองค์แรกของโลก อีกทั้งเพื่อเป็นการรำลึกถึงพระเกียรติคุณและพระปรีชาสามารถ องค์การสหประชาชาติยังได้กำหนดให้วันที่ ๕ ธันวาคมของทุกปีเป็น “วันดินโลก” อีกด้วย



สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดำรงตำแหน่ง**องค์ประธานของเครือข่ายหญ้าแฝกนานาชาติ** ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของคณะกรรมการเครือข่ายฯ ซึ่งทรงพระกรุณารับไว้เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๔๓ ทรงติดตามและให้ความสำคัญโดยพระราชทานเงินสนับสนุนการจัดประชุมหญ้าแฝกและเงินรางวัล The King of Thailand Vetiver Awards จากมูลนิธิชัยพัฒนามาอย่างต่อเนื่องซึ่งสำนักงาน กปร. ในฐานะฝ่ายเลขานุการของเครือข่ายหญ้าแฝกประเทศไทย (Thailand Vetiver Network: THVN) และเครือข่ายหญ้าแฝกของประเทศในแถบมหาสมุทรแปซิฟิก (Pacific Rim Vetiver Network: PRVN) ได้ทำหน้าที่สำคัญในการขับเคลื่อนองค์ความรู้และการปฏิบัติตามแนวพระราชดำริ โดยการส่งผู้เชี่ยวชาญไปให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศต่าง ๆ เช่น



๒๕๔๒

ส่งผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ คน ไปยัง**สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา** เพื่อช่วยเหลือและให้คำแนะนำในการปลูกหญ้าแฝกเพื่อแก้ปัญหาดินถูกชะล้างพังทลาย

๒๕๔๓



ส่งผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๒ คน ไปยัง**สาธารณรัฐมาดากัสการ์** เพื่อช่วยเหลือและให้คำแนะนำการปลูกหญ้าแฝกเพื่อแก้ปัญหาภัยพิบัติจากพายุเฮอริเคน

๒๕๔๙

ส่งผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ คน ไปยัง**สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม** เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาภัยพิบัติจากพายุไต้ฝุ่น

นอกจากนี้ ยังได้จัดหลักสูตรฝึกอบรม รวมทั้งส่งผู้เชี่ยวชาญไปจัดการฝึกอบรมการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก และการทำหัตถกรรมจากใบหญ้าแฝก เพื่อสะท้อนภูมิปัญญาไทย ได้แก่

๒๕๓๗

โครงการฝึกอบรมหญ้าแฝกนานาชาติ (International Training Course on the Benefits of Vetiver Grass) สำหรับผู้เข้ารับการอบรมจาก Kenya Agricultural Research Institute

๒๕๔๓

โครงการฝึกอบรมหญ้าแฝกนานาชาติ (The International Training Course on the Vetiver System) มีผู้เข้ารับการฝึกอบรมรวม ๓๑ คน จาก ๑๕ ประเทศ

๒๕๔๘

โครงการอบรมการทำหัตถกรรมจากหญ้าแฝกแก่ชาวต่างประเทศ (The International Training Course on Vetiver Handicraft-making) มีผู้สนใจจาก**สาธารณรัฐโบลีวาร์เวเนซุเอลา** เข้าร่วมการอบรมจำนวน ๓ คน และจาก**สาธารณรัฐเอลซัลวาดอร์** อีก ๑ คน

๒๕๕๐

จัดการฝึกอบรมการทำหัตถกรรมหญ้าแฝกแก่ชาวอินเดีย จำนวน ๒ คน จาก Women Weavers สาธารณรัฐอินเดีย และส่งผู้เชี่ยวชาญจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมไปสอนการทำหัตถกรรมหญ้าแฝกใน**สาธารณรัฐประชาชนจีน**

๒๕๕๑

ส่งผู้เชี่ยวชาญจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมไปสอนการทำหัตถกรรมหญ้าแฝกใน**สาธารณรัฐอินโดนีเซีย**

- **การประชุมหญ้าแฝกนานาชาติ (The International Conferences on Vetiver: ICV)**

พระองค์ทรงเป็นองค์ประธานเปิดการประชุมหญ้าแฝกนานาชาติทุกครั้ง แสดงถึงพระราชหฤทัยอันแน่วแน่ในการส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำในระดับสากล การประชุมหญ้าแฝกนานาชาติได้จัดขึ้นรวม ๗ ครั้งแล้ว ดังนี้

ครั้งที่ ๑ — ๒๕๓๙ — ณ จังหวัดเชียงราย โดยสำนักงาน กปร. และมูลนิธิชัยพัฒนา หัวข้อ “Vetiver: A Miracle Grass”

ครั้งที่ ๒ — ๒๕๔๓ — ณ จังหวัดเพชรบุรี โดยสำนักงาน กปร. และมูลนิธิชัยพัฒนา หัวข้อ “Vetiver and the Environment”

ครั้งที่ ๓ — ๒๕๔๖ — ณ เมืองกวางโจว มณฑลกวางตุ้ง สาธารณรัฐประชาชนจีน โดย Chinese Academy of Sciences หัวข้อ “Vetiver and Water”

ครั้งที่ ๔ — ๒๕๔๙ — ณ เมืองคาราคัส สาธารณรัฐโบลีวาร์ เวเนซุเอลา โดยมูลนิธิโพลาร์ (Polar Foundation) หัวข้อ “Vetiver and People”

ครั้งที่ ๕ — ๒๕๕๔ — ณ เมืองลัคเนา สาธารณรัฐอินเดีย โดยสถาบันสมุนไพรและพืชหอม (Central Institute of Medicinal and Aromatic Plants: CIMAP) หัวข้อ “Vetiver and Climate Change”

ครั้งที่ ๖ — ๒๕๕๘ — ณ เมืองดานัง สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม โดยเครือข่ายหญ้าแฝกเวียดนาม (Vietnam Vetiver Network: VNVN) และ SBTV Construction and Advanced Technology Ltd หัวข้อ “Vetiver System: Empowering Sustainable Development”

ครั้งที่ ๗ — ๒๕๖๖ — วันที่ ๒๙ พฤษภาคม - ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖ ณ จังหวัดเชียงใหม่ โดยสำนักงาน กปร. และมูลนิธิชัยพัฒนา หัวข้อ “Vetiver for Soil and Water Conservation: In Commemoration of His Majesty King Bhumibol Adulyadej The Great”



การประชุมหญ้าแฝกนานาชาติ จึงเป็นเวทีระดับโลกที่สำคัญสำหรับการพบปะแลกเปลี่ยนความรู้และนวัตกรรมระหว่างผู้เชี่ยวชาญ นักพัฒนา และเกษตรกรจากทุกมุมโลก การประชุมนี้ไม่เพียงส่งเสริมการประยุกต์ใช้หญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรดินและน้ำ และสร้างรายได้ที่มั่นคงให้แก่ชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นจุดเริ่มต้นของงานวิจัยและเทคโนโลยีใหม่ ๆ อีกมากมาย



ปัจจุบัน ประเทศไทยเป็นทั้งผู้นำและแบบอย่างความสำเร็จด้านเทคโนโลยีหญ้าแฝกที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล และยังพร้อมแบ่งปันความรู้ส่งต่อความช่วยเหลือไปยังนานาชาติ สะท้อนถึงพระมหากรุณาที่ทรงมีต่อประชาชนโดยไม่แบ่งแยกพรมแดน เพื่อความยั่งยืนของผืนดินและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนทั่วโลก





ทรงติดตามการศึกษาทดลองและทรงสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง
กับการส่งเสริมการปลูกและใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกมาอย่างต่อเนื่อง





รากหญ้าแฝก

ด้วยคุณสมบัติของรากหญ้าแฝกที่หยั่งลึกและสานกันแน่นราวกับตาข่าย จึงกลายเป็น “กำแพงใต้ดินที่มีชีวิต” ที่ได้รับการนำมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง ทั้งการปลูกตามแนวคลองชลประทาน อ่างเก็บน้ำ หนองบึง ริมถนน บริเวณสะพาน ไปจนถึงเชิงเขา





เกิดการต่อยอดโดยการนำประโยชน์จากหญ้าแฝกมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ อาทิ สินค้าหัตถกรรมจากใบหญ้าแฝก ได้แก่ กระเป๋าถือ ตะกร้า หมอนอิง โคมไฟ ที่รองจาน กระถางต้นไม้ รองเท้า และผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ จากสารสกัดจากหญ้าแฝก เช่น น้ำยาบ้วนปาก นับเป็นความก้าวหน้าในการคิดค้นประโยชน์จากหญ้าแฝก ที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

หญ้าแฝก

- เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ยกระดับการใช้หญ้าแฝกเป็นเครื่องมือบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs)
- กรมพัฒนาที่ดินจัดฝึกอบรม “หมอดินอาสา” อย่างต่อเนื่อง มีผู้ผ่านการฝึกอบรมแล้ว ๗๗,๐๐๐ คน (ข้อมูล ปี ๒๕๖๘)

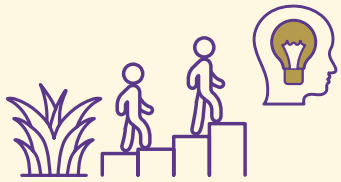

ยกระดับการใช้หญ้าแฝก
เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs)



กรมพัฒนาที่ดินจัดฝึกอบรม “หมอดินอาสา”

- พฤษภาคม ๒๕๖๘ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดเพชรบุรี จัดฝึกอบรม “ครูหญ้าแฝก” รุ่น ๒ มีผู้เข้าร่วม ๑๐๐ คน นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเอง
- ปี ๒๕๖๖ การประชุมหญ้าแฝกนานาชาติ ครั้งที่ ๗ มีผู้เข้าร่วม ๑,๐๘๗ คน จาก ๑๙ ประเทศ



จัดฝึกอบรม “ครูหญ้าแฝก” รุ่น ๒
มีผู้เข้าร่วม ๑๐๐ คน



ปี ๒๕๖๖
การประชุมหญ้าแฝกนานาชาติ ครั้งที่ ๗

แหล่งข้อมูล: รายงานผลการดำเนินงาน โครงการอบรมหมอดินอาสา ปีงบประมาณ ๒๕๖๘ โดยกรมพัฒนาที่ดิน / สำนักงาน กปร. / เว็บไซต์กรุงเทพธุรกิจ / เว็บไซต์กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

โครงการและพระราชกรณียกิจนานัปการที่กล่าวมาข้างต้น ล้วนสะท้อนถึงพระราชปณิธานที่ทรงมุ่งมั่นในการ **“สร้างรากฐาน”** ให้แก่ประชาชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน ทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบองค์รวม โดยเชื่อมโยงการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนเข้ากับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างกลมกลืน พร้อมทั้งทรงส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสเรียนรู้ สร้างอาชีพ และพึ่งพาตนเองได้อย่างภาคภูมิ

พระวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลยังได้ขยายผลจากระดับท้องถิ่นสู่เวทีนานาชาติ ผ่านโครงการความร่วมมือในหลากหลายประเทศ ก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายแห่งมิตรภาพและการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการพัฒนา พลังแห่ง “การให้” ที่ก้าวข้ามพรมแดนนี้ไม่เพียงเปลี่ยนชีวิตเพื่อนมิตรในภูมิภาคต่าง ๆ ให้ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นแรงบันดาลใจให้มวลมนุษยชาติลุกขึ้นมาร่วมกันสร้างสรรค์โลกที่สงบสุข และในขณะเดียวกัน ยังได้ยกเกียรติภูมิของประเทศไทยให้เป็นแบบอย่างแห่งความสำเร็จที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล



ทรงสร้างสาน...งานพัฒนา
ต่อยอด ๖ ศูนย์ศึกษา ๑๙ ศูนย์สาขา ๒๒๑ ศูนย์เรียนรู้



สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสืบสานพระราชปณิธานของสมเด็จพระบรมชนกนาถอย่างแน่วแน่และต่อเนื่อง โดยเฉพาะการสนับสนุนการดำเนินงานของ **“ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”** ทั้ง ๖ แห่ง ซึ่งทรงติดตามความก้าวหน้าอย่างใกล้ชิด ทั้งยังพระราชทานข้อคิดเห็นและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์อยู่เสมอ เพื่อเป็นแนวทางและกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

พระราชปณิธานในการทรงงานของพระองค์ **มิได้จำกัดอยู่แค่การสานต่อโครงการเดิมเท่านั้น หากเป็นการต่อยอดและปรับปรุงให้ทันสมัย** ทรงนำเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน การดำเนินงานเช่นนี้ทำให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ แต่ละแห่งบรรลุผลสำเร็จตามพระราชปณิธานของสมเด็จพระบรมชนกนาถโดยแท้

ย้อนกลับไปเมื่อปี ๒๕๒๕ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำริให้จัดตั้ง **“ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”** กระจายในทุกภูมิภาคของประเทศ ทรงคัดเลือกพื้นที่ด้วยพระองค์เอง เพื่อให้แต่ละศูนย์เป็นตัวแทนของแต่ละภูมิภาค ทรงคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศ ภูมิสังคม วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตของประชาชนท้องถิ่นนั้น ๆ สะท้อนถึงพระปรีชาญาณอันล้ำลึกในการแก้ปัญหาโดยไม่ใช้สูตรสำเร็จเดียวกัน แต่ทรงมองเห็นความหลากหลายและความเฉพาะตัวของแต่ละท้องถิ่น เพื่อมอบแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นไปได้จริงสำหรับประชาชน

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทั้ง ๖ แห่ง เปรียบได้กับ **ห้องปฏิบัติการขนาดใหญ่** ที่มุ่งเน้นการ “ศึกษา” และ “พัฒนา” ควบคู่กันไป ทำหน้าที่รวบรวมองค์ความรู้ งานวิจัย ทดลอง และสาธิตแนวทางที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ในลักษณะ **“พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต”** เพื่อให้เกิด **“ต้นแบบแห่งความสำเร็จ”** ที่ผู้คนสามารถเข้ามาสัมผัสและนำไปปรับใช้ได้จริง



เพื่อให้การพัฒนาตอบโจทย์ความแตกต่างทางภูมิประเทศและสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น จึงได้จัดตั้ง **“ศูนย์สาขา”** เป็นหน่วยงานย่อย สำหรับศึกษาวิจัยประเด็นเฉพาะของแต่ละพื้นที่ และขยายเครือข่ายสู่ **“ศูนย์เรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ” รวม ๒๒๑ แห่ง** ซึ่งถ่ายทอดองค์ความรู้หลากหลายสาขา อาทิ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์ ประมง ปศุสัตว์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกษตรกรและประชาชนทั่วไปเข้าถึงโอกาสในการเรียนรู้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

อีกบทบาทสำคัญของศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ คือการเป็นตัวอย่างของการบริหารงานแบบ **“รวมศูนย์”** ที่เน้นการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรอิสระต่าง ๆ ทุกฝ่ายทำงานร่วมกันโดยมีเป้าหมายหลักคือ **“ประโยชน์สูงสุดของประชาชน”**

ไม่เพียงเท่านั้น ยังทำหน้าที่เป็น **“ศูนย์บริการเบ็ดเสร็จจุดเดียว (One Stop Service)”** ที่ให้เกษตรกรและประชาชนสามารถเข้ามาขอคำปรึกษาและรับบริการต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกครบครัน ณ ที่เดียว ไม่ว่าจะเป็นการจัดการเรื่องน้ำ การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ การเข้าถึงช่องทางการตลาด ไปจนถึงการฝึกอบรมอาชีพ ซึ่งช่วยประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย ทำให้ประชาชนเข้าถึงองค์ความรู้และบริการของรัฐได้อย่างสะดวกและทั่วถึง

ดังพระราชดำรัสที่ทรงเน้นย้ำกับเจ้าหน้าที่เสมอว่า

“การสร้างคน สำคัญยิ่งกว่าการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ”

- **ทรงสืบสานพระราชปณิธานความห่วงใย** มีพระราชดำริให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทั้ง ๖ แห่ง ทำหน้าที่เป็น **“คลังสำรองเมล็ดพันธุ์”** ผลิตและจัดเก็บพืชพันธุ์ต่าง ๆ เป็นประจำทุกปี เพื่อพระราชทานแก่ราษฎรที่ประสบภัยพิบัติ ให้สามารถนำไปเพาะปลูกยังชีพและประกอบอาชีพได้ เมล็ดพันธุ์ที่จัดเตรียมไว้มีทั้งพืชผักสวนครัวที่ปลูกง่ายและให้ผลผลิตเร็ว เช่น พริก มะเขือเปราะ ถั่วฝักยาว รวมถึงพืชเศรษฐกิจอย่างมะละกอ ฟักทอง และทานตะวัน



- **พระราชทานชื่อร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของศูนย์ศึกษาการพัฒนา** เพื่อส่งเสริมการจำหน่ายผลผลิตจากการพัฒนาให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม โดยได้พระราชทานนามร้านไว้ ๔ แห่ง คือ **ร้านสิริพัฒนภัณฑ์** - ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จังหวัดจันทบุรี **ร้านเลิศพัฒนภัณฑ์** - ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จังหวัดสกลนคร **ร้านบวรพัฒนภัณฑ์** - ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จังหวัดเพชรบุรี และ**ร้านพิกุลเกษตรภัณฑ์** - ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ จังหวัดนราธิวาส



ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทั้ง ๖ แห่ง ขยายผลสำเร็จสู่หมู่บ้านรอบพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนโดยรอบได้รับประโยชน์เป็นกลุ่มแรก



วัตถุประสงค์หลักของศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ คือการค้นคว้า ทดลอง
และสาธิตแนวทางการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และวิถีชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น



ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการประกอบอาชีพ ตั้งแต่การเพาะปลูก
การแปรรูป ไปจนถึงการสนับสนุนด้านการตลาดแก่เกษตรกรในพื้นที่

สำนักงาน กปร. ในฐานะหน่วยงานกลาง ทำหน้าที่ **ประสานงาน กำกับดูแล และติดตามประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** ได้ริเริ่มจัดทำ**แผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙** เพื่อกำหนดกรอบและทิศทางการบริหารงานของศูนย์ทุกแห่งให้สอดคล้องกับแนวพระราชดำริ เกิดผลสำเร็จที่เป็นรูปธรรม และสามารถวัดผลการดำเนินงานได้อย่างชัดเจน

เป็นเวลาเกือบ ๕ ทศวรรษ ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ได้ทำหน้าที่เป็นต้นแบบแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สำคัญยิ่งของประเทศ ทั้งในด้านเกษตรกรรม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกภูมิภาค สำหรับ**แผนแม่บทฯ ฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)** ยังคงยึดแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการที่มุ่งผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์ โดยเน้นการขยายผลและการถ่ายทอดองค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริไปสู่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น

ภายใต้กรอบแนวทางดังกล่าว ปัจจุบันมี **ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** รวมทั้งสิ้น ๖ แห่ง ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และนวัตกรรมการพัฒนาในแต่ละภูมิภาคของประเทศ ได้แก่

๑. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

ตัวอย่างแห่งความสำเร็จเรื่อง “ป่าหาย น้ำแห้ง ดินเลว ก็พัฒนาได้”

ก่อตั้ง: วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๒๒
พื้นที่ดำเนินการ: ครอบคลุม ๔๓ หมู่บ้าน ๑๔,๑๙๒ ครัวเรือน ประชากร ๔๐,๓๒๓ คน
ภารกิจหลัก: ศึกษา ปรับปรุง และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ ให้สามารถกลับมาใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรได้

จากจุดเริ่มต้นเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๒๒ ประชาชนจำนวนหนึ่งได้น้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จำนวน ๒๖๔ ไร่ บริเวณหมู่ ๒ ตำบลเขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อสร้างพระตำหนัก แต่เมื่อทรงศึกษาสภาพภูมิประเทศแล้ว ทรงพบว่าพื้นที่นั้นเหมาะสำหรับการศึกษาทดลองและพัฒนาเกษตรกรรมมากกว่า จึงมีพระราชดำริให้ใช้เป็นสถานที่ศึกษาทดลอง ค้นคว้า และสาธิตการเกษตร แทนการก่อสร้างพระตำหนัก พระราชดำริครั้งนั้นนำไปสู่การก่อตั้ง **“ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”** ซึ่งเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาแห่งแรกของประเทศไทย



ในอดีต พื้นที่บริเวณนี้ประสบปัญหาความแห้งแล้งรุนแรง ดินเสื่อมโทรมราวกับทะเลทราย ขาดแร่ธาตุ และความชุ่มชื้นจนเพาะปลูกไม่ได้ ประชาชนอยู่กันอย่างแร้นแค้น ภารกิจสำคัญจึงเป็นการเร่งฟื้นฟูสภาพดินให้กลับมาอุดมสมบูรณ์และใช้ประโยชน์ได้อีกครั้ง ด้วยการพัฒนาแหล่งน้ำและวางระบบชลประทาน เพื่อนำพาสายน้ำไปสู่ที่ทำกินของประชาชนอย่างทั่วถึง เช่นเดียวกับการฟื้นฟูดินด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยพืชสด ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์น้ำ แทนการใช้ปุ๋ยเคมี และการปลูกหญ้าแฝกเพื่อปรับโครงสร้างของดิน กักเก็บความชุ่มชื้น และป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน รวมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบเกษตรกรรม จากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาทำเกษตรแบบผสมผสาน และพัฒนาพื้นที่ป่าโดยใช้หลักการปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง เป็นต้น เมื่อทรัพยากรเริ่มกลับมาอุดมสมบูรณ์ พระองค์มีพระราชดำริให้ศึกษาทดลองกิจกรรมการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่เพิ่มเติม จนเกิดองค์ความรู้ใหม่กว่า ๑๓๐ เรื่อง และพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมในหลากหลายสาขา เช่น การปลูกข้าว การเพาะเห็ด การเลี้ยงสัตว์ขนาดเล็ก การปลูกสมุนไพร และการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเกษตรกรสามารถนำไปประยุกต์ใช้และต่อยอดเป็นอาชีพได้จริง

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ ดำเนินงานแบบบูรณาการร่วมกันระหว่าง ๑๓ หน่วยงานภาครัฐ ภายในพื้นที่ขนาด ๑,๘๙๕ ไร่ มีฐานเรียนรู้หลากหลาย ทั้งการทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ การขยายพันธุ์หญ้าแฝก การทำเกษตรยั่งยืน การปลูกมะนาวนอกฤดูในบ่อซีเมนต์ การปลูกยางพาราในพื้นที่ดินทราย ไปจนถึงงานหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น การทอผ้า และการจักสานจากเส้นใยพืช

นอกเหนือจากที่กล่าวมา ยังมี “โรงสีข้าวตัวอย่าง” เป็นแหล่งเรียนรู้การสีข้าวในรูปแบบสหกรณ์ และให้บริการแก่เกษตรกรในพื้นที่ สามารถผลิตข้าวได้หลากหลายชนิด ทั้งข้าวกล้อง ข้าวขาว และข้าวคัดเกรด พร้อมทั้งเป็นศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร สร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชน นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูป่าไม้และการศึกษาพรรณพืชท้องถิ่น โดยจัดทำแปลงสาธิตการปลูกป่าในพื้นที่เสื่อมโทรม และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างคนกับป่า

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ มีศูนย์สาขา ๒ แห่ง ได้แก่ โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณเขาชะโงก จังหวัดนครนายก และโครงการศูนย์บริการการพัฒนาปลวกแดงตามพระราชดำริ จังหวัดระยอง เพื่อให้การพัฒนาเกิดผลอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมประชาชนในภูมิภาคตะวันออกอย่างทั่วถึง

ปัจจุบัน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ ได้กลายเป็นต้นแบบของการพัฒนาเกษตรกรรมบนพื้นที่ดินเสื่อมโทรม ภายใต้คำจำกัดความที่สะท้อนความสำเร็จได้อย่างชัดเจนว่า

“ป่าหาย น้ำแห้ง ดินเลว ก็พัฒนาได้”

ทรงสืบสานพระราชปณิธาน สร้างสานงานพัฒนาเพื่อความยั่งยืน

- วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕ เสด็จฯ ไปทรงติดตามงานในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ ทอดพระเนตรการดำเนินงาน ๑๐ กิจกรรม พร้อมพระราชทานชื่อแพะเพศผู้ ๑ ตัว ชื่อว่า “ศิลาซ้อน”
- วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๖๖ เสด็จฯ ไปทรงเปิดงานวันดินโลก ปี ๒๕๖๖ ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ มีพระราชดำรัสถึงความสำคัญของดินและน้ำอันเป็นทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เป็นรากฐานสำคัญในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของมนุษย์



กิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรครบวงจร





ตัวอย่างฐานการเรียนรู้ภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ ได้แก่ กิจกรรมการจักสานเส้นใยพืช และการเพาะเห็ดเศรษฐกิจ เพื่อสร้างอาชีพและรายได้เสริมให้กับเกษตรกร



โรงสีข้าวพระราชทานเขาหินซ้อน เป็นแหล่งเรียนรู้การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน

ตัวอย่างผลสำเร็จ

- ขยายผลสู่ศูนย์สาขา ๒ แห่ง และศูนย์เรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ ๑๓ แห่ง
- ดิน น้ำ ป่า กลับมาสร้างวงจรธรรมชาติและหล่อเลี้ยงพื้นที่ทำกินของประชาชนอย่างสมดุล
- ปรับปรุงสภาพดินให้กลับมาเพาะปลูกได้ เช่น ปลูกข้าวหอมมะลิ ๑๐๕ ซึ่งเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค
- ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๘ ดำเนินงานศึกษา ทดลอง วิจัย จำนวน ๑๔ เรื่อง
- ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๘ ฝึกอบรมให้กับประชาชนทั่วไปและเกษตรกร รวม ๒๑,๙๖๔ คน
- เกษตรกรเข้ามาใช้บริการโรงสีข้าวเขาหินซ้อนเฉลี่ยปีละ ๒๕๕ ราย ปริมาณข้าวเปลือกเฉลี่ยปีละ ๓๗ เกวียน ข้าวเปลือก สามารถลดต้นทุนในการประกอบอาชีพของเกษตรกรเฉลี่ยครัวเรือนละ ๒,๕๐๐ บาทต่อปี โดยนำปลายข้าวและรำข้าวกลับไปเป็นอาหารเลี้ยงสัตว์ (ข้อมูลปี ๒๕๖๕)

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. เว็บไซต์ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, รายงานประจำปี ๒๕๖๔ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และกรมส่งเสริมสหกรณ์

๒. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส

ตัวอย่างแห่งความสำเร็จเรื่อง
“ป่าพรุเสื่อมโทรม สะสมดินเปรี้ยว แกล้งดินอย่างเดียว พัฒนาได้อย่างยั่งยืน”

ก่อตั้ง: วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๒๔
พื้นที่ดำเนินการ: ครอบคลุม ๑๓ หมู่บ้าน ๒,๘๘๙ ครัวเรือน ประชากร ๑๔,๐๖๐ คน
ภารกิจหลัก: ศึกษา วิจัย พัฒนาสภาพดินเปรี้ยวที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรไม่ได้ ให้สามารถกลับมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้อีกครั้ง

เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ภาคใต้ ทรงพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ประสบปัญหาหนักจากที่ดินทำกิน เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำขังเกือบทั้งปี มีสภาพเป็นดินเปรี้ยวจัด ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรต่ำมาก ด้วยเหตุนี้ วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๒๔ จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง **“ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”** เพื่อเป็นศูนย์กลางในการศึกษาวิจัยและพัฒนาวิธีแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยว ควบคู่กับการฟื้นฟูป่าไม้และพัฒนาแหล่งน้ำ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ดำเนินงานโดยภาครัฐและเอกชนรวมกว่า ๓๐ แห่ง ครอบคลุมพื้นที่กว่า ๑,๗๔๐ ไร่ โดยมีทั้งแปลงทดลองในที่ลุ่ม สวนยางพาราบนที่ดอน และอ่างเก็บน้ำ รวมถึงพื้นที่ป่าพรุอันกว้างใหญ่ถึง ๒๖๑,๘๖๐ ไร่ แบ่งเขตการใช้ประโยชน์ออกเป็น ๓ เขต คือ เขตพัฒนา เขตอนุรักษ์ และเขตสงวน นอกจากนี้ยังมีศูนย์สาขาอีก ๕ แห่ง เพื่อขยายผลสำเร็จจากการวิจัยไปสู่ชุมชนในวงกว้าง ได้แก่

- โครงการสวนยางพระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส
- โครงการพัฒนาหมู่บ้านปีแนมูดอ จังหวัดนราธิวาส
- โครงการหมู่บ้านปศุสัตว์-เกษตรมูโนะ จังหวัดนราธิวาส
- โครงการหมู่บ้านโคกอิฐ-โคกใน บ้านยูโย จังหวัดนราธิวาส
- โครงการส่งเสริมและพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช

“ต้นแบบแห่งความสำเร็จ” ที่ชัดเจนของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ คือโครงการ **“แกล้งดิน”** ที่ใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์มาช่วยพลิกฟื้นผืนดินเปรี้ยวจัด โดยจำลองกระบวนการเกิดกรดในดินและควบคุมให้ดินคายกรดออกมา จากนั้นจึงปรับปรุงด้วยการชะล้างและใส่ปูนปรับสภาพ ทำให้ดินกลับมาเหมาะสมต่อการเพาะปลูกอีกครั้ง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ดินเปรี้ยวทั่วประเทศ

นอกจากนี้ ยังนำหลักการ **“เกษตรทฤษฎีใหม่”** มาประยุกต์ใช้กับพื้นที่ดินพรุ โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ ส่วน ในอัตราส่วน ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ พื้นที่น้ำ พื้นที่นา พื้นที่สวน และที่อยู่อาศัย ทำให้เกษตรกรรายย่อยสามารถบริหารจัดการพื้นที่เพาะปลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีอาหารสำหรับบริโภค มีรายได้เสริม และมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี

ภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ มีการทดลองที่น่าสนใจ เช่น การปลูกปาล์มน้ำมันในดินอินทรีย์ การทำก๊าซชีวภาพจากมูลวัว การปลูกระกำหวานแซมในสวนยางพาราเพื่อเพิ่มรายได้ และนอกจากงานด้านการเกษตรแล้ว ศูนย์ฯ ยังเป็นแหล่งอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวปักษ์ใต้ผ่านการฝึกอบรมงานหัตถกรรมจากกระจูดและใบปาหนัน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนที่อาศัยอยู่ใกล้ป่าพรุ สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ปัจจุบัน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ เป็นแบบอย่างของการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยใช้วิทยาศาสตร์ผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น แก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้อย่างยั่งยืน ภายใต้แนวคิดที่สะท้อนความสำเร็จได้อย่างชัดเจนว่า

“ป่าพรุเสื่อมโทรม สะสมดินเปรี้ยว แกล้งดินอย่างเดียว พัฒนาได้อย่างยั่งยืน”

ทรงสืบสานพระราชปณิธาน สร้างสานงานพัฒนาเพื่อความยั่งยืน

- วันที่ ๑๔ - ๑๘ มกราคม ๒๕๕๖ มีพระราชดำริให้หาแนวทางการศึกษาทดลองเรื่องการปลูกและบริหารจัดการสวนยางพารา ดำเนินการด้านเมล็ดพันธุ์ อาทิ ข้าว เมล็ดพันธุ์ผัก ในพื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งสำรองพันธุ์ให้แก่เกษตรกรยามวิกฤติ
- วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๖๑ มีพระราชดำริเห็นควรให้ศูนย์สาขาสาธิตองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อจัดแสดงให้ผู้ที่สนใจได้เข้าไปเยี่ยมชม
- วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๓ มีพระราชดำริให้ทดลองปลูกพริกไทยค้างกับต้นทองหลาง
- วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕ มีพระราชดำริให้ดำเนินการศึกษาวิจัยไก่เบตง



สำนักงาน กปร. สนับสนุนการสร้างอาคารแปรรูปและร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ “ร้านพิกุลเกษตรภัณฑ์” ภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ





แปลงสาธิตการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ในพื้นที่ดินเปรี้ยวจัด



ก้าวต่อไปของศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ มุ่งต่อยอดด้านการตลาดและแปรรูปเพิ่มมูลค่า พร้อมสร้างเครือข่ายเกษตรกรสู่การเป็นผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชน

ตัวอย่างผลสำเร็จ

- ขยายผลสู่ศูนย์สาขา ๕ แห่ง และศูนย์เรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ ๑๕ แห่ง
- ช่วยพลิกฟื้นผืนดินเปรี้ยวจัด ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์พร้อมสำหรับการเพาะปลูก
- หมู่บ้านโดยรอบ ๑๑ แห่ง ได้รับการส่งเสริมด้านการเกษตรและพัฒนาอาชีพให้สามารถพึ่งพาตนเองได้
- ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๘ ดำเนินงานศึกษา ทดลอง วิจัย จำนวน ๓๒ เรื่อง
- ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๘ ดำเนินการฝึกอบรมให้กับประชาชนทั่วไปและเกษตรกรรวม ๒๓,๗๕๖ คน

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. และแผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐

๓. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

ตัวอย่างแห่งความสำเร็จเรื่อง “การพัฒนาจากยอดเขา สู่ท้องทะเล”

ก่อตั้ง: วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๒๔
พื้นที่ดำเนินการ: ครอบคลุม ๒๓ หมู่บ้าน ๒,๕๖๑ ครัวเรือน ประชากร ๘,๔๒๙ คน
ภารกิจหลัก: ศึกษา วิจัย ทดลอง และสาธิตการพัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งในลักษณะบูรณาการ รวมทั้งแก้ไขปัญหาดินเค็มจากน้ำทะเล

ในอดีต พื้นที่อ่าวคุ้งกระเบนเคยประสบปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติอย่างรุนแรง จากปัญหาหลายประการที่เกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่ ทั้งการทำประมงผิดวิธี การจับสัตว์น้ำเกินกำลังการผลิตของธรรมชาติ ตามมาด้วยการบุกรุกทำลายพื้นที่ชายฝั่ง ส่งผลให้ทรัพยากรทางทะเลลดลงอย่างรวดเร็ว น้ำทะเลรุกล้ำพื้นที่ราบลุ่มทางการเกษตร จนเกิดปัญหาดินเค็ม ผลผลิตได้รับความเสียหาย เมื่อเกษตรกรไม่มีทางเลือก ก็จำต้องบุกรุกพื้นที่ป่าไม้บนภูเขาเพื่อปักหลักพื้นที่ทำกินใหม่ เกิดเป็นความเสียหายขยายวงกว้างขึ้นต่อระบบนิเวศบนบกและในทะเลไม่มีที่สิ้นสุด

เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๒๔ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำริให้จัดตั้ง **“ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”** ขึ้นบริเวณชายฝั่งทะเลทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอ่าวไทย เพื่อให้เป็นศูนย์ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาในเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลอย่างครบวงจร โดยการพัฒนาอย่างบูรณาการ เริ่มด้วยการจัดการพื้นที่ต้นน้ำบนภูเขา ลงมาสู่พื้นที่กลางน้ำและปลายน้ำ ไปจนถึงพื้นที่ชายฝั่งทะเล เพื่อให้ทุกระบบนิเวศเชื่อมโยงกันอย่างสมดุล โดยเน้นให้ “พัฒนาควบคู่กับการอนุรักษ์” ไม่แยกส่วนจากกัน

ในพื้นที่ต้นน้ำ จะเน้นการฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมด้วยการปลูกป่าทดแทนบนยอดเขา สร้างฝายชะลอน้ำ และส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกเพื่อชะลอการพังทลายของหน้าดิน ลดปริมาณตะกอนที่จะไหลลงสู่แม่น้ำ และช่วยรักษาความใสสะอาดของน้ำก่อนลงสู่ทะเล ไม่ให้ปะการังหรือหญ้าทะเลได้รับผลกระทบจากน้ำขุ่นข้น เป็นต้น

ในส่วนของพื้นที่รอยต่อบริเวณเชิงเขาและป่าชายเลน ยังมีการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรที่หลากหลาย เช่น การปลูกพืชและเพาะเห็ดเศรษฐกิจ การเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสมตามสภาพพื้นที่ การเลี้ยงและการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผึ้งและชันโรง เพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือนในชุมชน ส่วนพื้นที่ตลอดชายฝั่ง ได้มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนให้กลับมาเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำตามธรรมชาติ ส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในระบบชลประทานน้ำเค็ม การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ สร้างบ้านปลา จัดตั้งธนาคารปูม้า และส่งเสริมการอนุรักษ์ปะการังและหญ้าทะเล ซึ่งเป็นถิ่นอาศัยของสิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิดในระบบนิเวศชายฝั่ง

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ดำเนินงานครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่ต้นน้ำบนยอดเขาไปจนถึงท้องทะเล รวม ๗๑,๐๒๕ ไร่ ๓๓ หมู่บ้าน ใน ๕ ตำบล และใช้แนวทาง “สหวิทยาการ” ผสานองค์ความรู้จากหลากหลายสาขาวิชา ทั้งวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และสังคมศาสตร์ ทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษากว่า ๓๐ แห่ง เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้อย่างรอบด้าน เกิดเป็นความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในระบบนิเวศป่าชายเลน ซึ่งเต็มไปด้วยทรัพยากรอันมีค่าและเป็นแหล่งสมุนไพรธรรมชาติสำหรับชุมชน อาทิ **ต้นลำพูทะเล** ที่ช่วยสะสมดินเลนเพื่อเตรียมพื้นที่ให้ต้นไม้ชนิดอื่นเจริญเติบโต หรือ **ต้นกระพี้** ซึ่งมีสรรพคุณใช้เป็นยาแก้พิษงู



ความทุ่มเทในการฟื้นฟูธรรมชาติจากยอดเขาสู่ท้องทะเล ทำให้อ่าวคุ้งกระเบนกลับมาอุดมสมบูรณ์ได้อีกครั้ง ซึ่งนอกจากความสำเร็จที่เห็นเป็นตัวเลขแล้ว อีกหนึ่งสัญญาณที่บ่งบอกว่าความพยายามในการอนุรักษ์เริ่มเห็นผล คือ “การหวนคืนถิ่นของพะยูน” สัตว์ป่าสงวนที่ใกล้สูญพันธุ์

นับเป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะของการพัฒนาเพื่อธรรมชาติอย่างแท้จริง

ทรงสืบสานพระราชปณิธาน สร้างสานงานพัฒนาเพื่อความยั่งยืน

- วันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๖ มีพระราชดำริให้นำแนวพระราชดำริด้านชลประทานมาจัดทำเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ให้แก่เยาวชน
- วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑ มีพระราชดำริให้เก็บข้อมูลของพื้นที่ โดยเฉพาะภาพถ่ายและภาพที่บันทึกมุมสูง เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนา



ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ครอบคลุมพื้นที่ ๕ ตำบล ในอำเภอท่าใหม่ (ตำบลคลองขุด ตำบลรำพัน ตำบลโขมง) และอำเภอนายายอาม (ตำบลสนามไชย ตำบลกระแจะ) จังหวัดจันทบุรี





โครงการ “ธนาคารปูไข่” โดยกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน





สะพานเดินศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนระยะทาง ๑,๖๐๐ เมตร เป็นจุดท่องเที่ยวยอดนิยมในศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ

ตัวอย่างผลสำเร็จ

- ขยายผลสู่ศูนย์เรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ ๑๖ แห่ง
- ภูเขากลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง มีพื้นที่ป่าบกมากถึง ๑๑,๓๗๐ ไร่ และจากพื้นที่ป่าชายเลนที่เหลืออยู่เพียง ๖๑๐ ไร่ ได้รับการฟื้นฟูจนเพิ่มขึ้นเป็น ๑,๓๐๐ ไร่ (ข้อมูลปี ๒๕๖๕)
- นอกจากการเป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพัฒนาที่สร้างความรู้และความเพลิดเพลินให้แก่นักท่องเที่ยวปีละกว่า ๗ แสนคน (ข้อมูลปี ๒๕๖๕)
- เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ
- ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕ ดำเนินงานศึกษา ทดลอง วิจัย จำนวน ๘ เรื่อง
- ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ดำเนินการฝึกอบรมให้กับประชาชนทั่วไปและเกษตรกรรวม ๔,๑๓๑ คน

แหล่งข้อมูล: www.porpeang.org และแผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐

๔. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ตัวอย่างแห่งความสำเร็จเรื่อง “สร้างน้ำ เพิ่มป่า พัฒนาชีวิตที่พอเพียง”

ก่อตั้ง: วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๕
พื้นที่ดำเนินการ: ครอบคลุม ๒๒ หมู่บ้าน ๕,๑๐๗ ครัวเรือน ประชากร ๑๕,๙๐๐ คน
ภารกิจหลัก: พัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ วิจัยและฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ ปรับปรุงบำรุงดิน พัฒนาและส่งเสริมด้านปศุสัตว์ ประมง และอุตสาหกรรมในครัวเรือน

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงคัดเลือกพื้นที่ราบสูงบริเวณบ้านนานกเค้า ตำบลห้วยยาง อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ให้เป็นที่ตั้งของ **“ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”** เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๕ มีพระราชประสงค์ให้ศูนย์ทำหน้าที่เป็น **“พื้นที่ต้นแบบ”** ที่สะท้อนสภาพโดยรวมของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากมีธรรมชาติและวงจรชีวภาพคล้ายคลึงกับภูมิภาคส่วนใหญ่ ซึ่งมีภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง ดินค่อนข้างเสื่อมโทรม และมีปัญหาการขาดแคลนน้ำอย่างต่อเนื่อง เหมาะแก่การทดลองและสาธิตวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ มีพื้นที่ดำเนินงานราว ๑๓,๓๐๐ ไร่ ครอบคลุมเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าภูล้อมข้าว และป่าภูเพ็ก และป่าโครงการไม้กระยาเลย แบ่งเป็นพื้นที่สำหรับพัฒนาการเกษตร ๒,๓๐๐ ไร่ และพื้นที่อนุรักษ์ป่าไม้กว่า ๑๑,๐๐๐ ไร่ มีภารกิจหลักคือ พัฒนาอาชีพเกษตรกรรมให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และวิถีชีวิตผู้คน พัฒนาและจัดการแหล่งน้ำให้มีน้ำใช้ตลอดปี ทั้งจากอ่างเก็บน้ำ ฝาย และแหล่งน้ำขนาดเล็กในไร่นา ปรับปรุงบำรุงดินด้วยการปลูกพืชตระกูลถั่วและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจที่เหมาะสม ตลอดจนพัฒนาอาชีพปศุสัตว์และประมงน้ำจืด เพื่อเพิ่มรายได้และสร้างความมั่นคงทางอาหารให้แก่ชุมชน

นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการรักษาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะงานหัตถกรรมอย่างการ **“ย้อมคราม”** งานฝีมืออันเป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไท โดยได้ศึกษา คิดค้น ทดลอง นำผ้าไหมมาย้อมครามจนประสบผลสำเร็จ ได้ผ้าไหมย้อมครามที่มีความเข้มข้นของสีครามเท่ากับผ้าฝ้ายย้อมคราม พร้อมสนับสนุนให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันผลิตผ้าไหมย้อมคราม เกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็งในการสร้างรายได้เสริมจากการเกษตร รักษามรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนให้คงอยู่คู่ท้องถิ่น

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ มีศูนย์สาขา ๔ แห่ง ได้แก่

- โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยบางทรายตอนบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดมุกดาหาร
- โครงการพัฒนาลุ่มน้ำก่ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครพนม
- โครงการพัฒนาพื้นที่เกษตรน้ำฝนบ้านแดนสามัคคีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (โครงการขยายผลเกษตรทฤษฎีใหม่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ) จังหวัดกาฬสินธุ์
- โครงการศูนย์พัฒนาการเกษตรภูสิงห์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดศรีสะเกษ

ปัจจุบัน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ เป็นต้นแบบของการพัฒนาพื้นที่ราบสูงให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบบูรณาการ และเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามแนวคิดที่สะท้อนความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมที่ว่า

“สร้างน้ำ เพิ่มป่า พัฒนาชีวิตที่พอเพียง”

ทรงสืบสานพระราชปณิธาน สร้างสานงานพัฒนาเพื่อความยั่งยืน

- วันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๖๕ มีพระราชดำริให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ เข้าไปให้ความรู้และข้อแนะนำแก่ “ศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคำข่า” อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร เกี่ยวกับการเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม รวมทั้งให้ดำเนินการศึกษาวิจัยการพัฒนาข้าวภูพาน ๑ เรื่องการป้องกันโรคไหม้ เพื่อนำผลการศึกษาไปพัฒนาและใช้ประโยชน์กับศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ต่อไป





ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ขยายผลสำเร็จสู่ประชาชนผ่านแปลงสาธิต หลักสูตรอบรมอาชีพเกษตรและอุตสาหกรรมครอบครัว พร้อมสนับสนุนพันธุ์พืชและสัตว์เพื่อให้นำไปปฏิบัติจริง







ตัวอย่างเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ ได้แก่ ข้าวพันธุ์สกลนคร ลำไยอีดอ มะม่วงแก้วศรีสะเกษ ๐๐๗ และหม่อนไหม ส่วนการประมงเลือกปลาเศรษฐกิจที่เลี้ยงง่ายอย่างปลาดุกและปลานิลแดง

หลักสูตรอบรมที่สำคัญของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ คือ เกษตรทฤษฎีใหม่ การเลี้ยงปลานิลแดง ร่วมกับเป็ดบาบารีลูกผสมในบ่อครัวเรือน และการเลี้ยงไก่ดำภูพาน



“๔ ดำมหัศจรรย์แห่งภูพาน” คือ สุกรดำภูพาน โคดำภูพาน ไก่ดำภูพาน และกระต่ายดำภูพาน

ตัวอย่างผลสำเร็จ

- ขยายผลสู่ศูนย์สาขา ๔ แห่ง และศูนย์เรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ ๓๕ แห่ง
- ขยายผลการศึกษาเผยแพร่สู่ประชาชนในหมู่บ้านรอบศูนย์ รวม ๑๕ หมู่บ้าน
- เกษตรกรมีรายได้เสริมจากการเลี้ยงโคเนื้อ “ทาจิมะภูพาน” หนึ่งในสายพันธุ์ที่ให้เนื้อคุณภาพดีที่สุดในโลก การเลี้ยงไก่ดำภูพาน อาหารบำรุงสุขภาพที่ได้รับความนิยม และการเลี้ยงสุกรภูพาน ที่เกิดจากการพัฒนา ๔ สายพันธุ์สุกร
- ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๘ ดำเนินงานศึกษา ทดลอง วิจัย จำนวน ๒๐ เรื่อง
- ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๘ ดำเนินการฝึกอบรมให้กับประชาชนทั่วไปและเกษตรกรรวม ๓๓,๙๘๐ คน
- ปี ๒๕๖๗ มีผู้สนใจเข้าฝึกอบรมการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ๓ รุ่น รวม ๑๕๐ คน
- ปี ๒๕๖๗ ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของศูนย์ฯ ได้รับเครื่องหมายรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทย “ตรานกยูงพระราชทาน” ทั้ง ๔ ชนิด คือ นกยูงสีทอง นกยูงสีเงิน นกยูงสีน้ำเงิน และนกยูงสีเขียว

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. www.porpeang.org, สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสกลนคร และแผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐

๕. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ตัวอย่างแห่งความสำเร็จเรื่อง
“ต้นทางเป็นป่าไม้ ปลายทางเป็นประมง ระหว่างทางเป็นเกษตรกรรม”

ก่อตั้ง: วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๒๕
พื้นที่ดำเนินการ: ครอบคลุม ๑๘ หมู่บ้าน ๓,๖๗๑ ครัวเรือน ประชากร ๑๐,๐๘๗ คน
ภารกิจหลัก: ศึกษาทดลอง แสวงหารูปแบบในการพัฒนาพื้นที่บริเวณต้นน้ำลำธารของภาคเหนือ เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาลุ่มน้ำอื่น ๆ ในภูมิภาค โดยใช้ระบบชลประทานเข้าเสริมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบบูรณาการ

เมื่อปี ๒๕๒๕ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ผ่านพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยฮ่องไคร้ ทอดพระเนตรเห็นสภาพป่าเต็งรังที่เสื่อมโทรม ผืนดินแห้งแล้งเต็มไปด้วยกรวดและหิน ก่อให้เกิดไฟป่าซ้ำซาก ดูราวกับว่าไม่สามารถทำประโยชน์อะไรได้ จึงมีพระราชดำริให้ใช้พื้นที่แห่งนี้จัดตั้งเป็นแหล่งศึกษา ทดลอง และวิจัย เพื่อค้นหารูปแบบการฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำ โดยมีระบบชลประทานเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ต่อมาในวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๒๕ จึงจัดตั้ง **"ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ"** ขึ้นในบริเวณป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่กวง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ขอบเขตพื้นที่โครงการกว่า ๘,๕๐๐ ไร่

ภารกิจของ "พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต" ณ ห้วยฮ่องไคร้ คือการเป็นต้นแบบของการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกมิติ ทั้งการฟื้นฟูสภาพป่า การจัดการน้ำ และการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศของภาคเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธารให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ โดยมีแนวคิดการพัฒนาเริ่มที่ **"ต้นทาง"** ด้วยการศึกษาและพัฒนาป่าไม้อย่างครบวงจร เพื่อเป็นต้นกำเนิดของความสมบูรณ์ที่ส่งต่อไปยังพื้นที่ต่าง ๆ **"ระหว่างทาง"** เป็นเกษตรกรรม ปศุสัตว์ และ **"ปลายทาง"** เป็นประมง ทั้งหมดนี้หลอมรวมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ นำมาซึ่งบทสรุปของการพัฒนากว่า ๒๐๐ เรื่อง ที่ประชาชนสามารถเข้ามาเรียนรู้ดูงานและนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนได้จริง

นอกจากการพัฒนาเชิงเทคนิคแล้ว ศูนย์ฯ ยังให้ความสำคัญกับการสร้างความผูกพันระหว่างคนกับธรรมชาติ ผ่านกิจกรรมที่ทำให้ผู้คนตระหนักว่า ธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตและจำเป็นต้องได้รับการปกป้องดูแล เช่น การชวนชาวบ้านมาร่วมสร้างฝายต้นน้ำลำธารแบบท้องถิ่น การจัดกิจกรรมปลูกป่าที่ไม่ใช่แค่การปลูกต้นไม้ทั่วไป แต่คือการปลูกจิตสำนึกให้ผู้คนได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับป่าอย่างสมดุล เป็นต้น

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ มีศูนย์สาขา ๖ แห่ง ได้แก่

- โครงการศูนย์บริการการพัฒนาขยายพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลบ้านไร่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่
- โครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่
- โครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่
- โครงการพัฒนาพื้นที่ห้วยลานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่
- โครงการศูนย์เรียนรู้การพัฒนาอมก๋อยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงใหม่
- โครงการพัฒนาดอยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงราย

ปัจจุบัน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ เป็นแบบอย่างของการพัฒนาลุ่มน้ำต้นแบบที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ ซึ่งเชื่อมโยงการอนุรักษ์ธรรมชาติเข้ากับการพัฒนาอาชีพ สร้างสมดุลระหว่าง "ป่า-คน-น้ำ" ได้อย่างกลมกลืน ตามแนวคิดที่ว่า

"ต้นทางเป็นป่าไม้ ปลายทางเป็นประมง ระหว่างทางเป็นเกษตรกรรม"

ทรงสืบสานพระราชปณิธาน สร้างสานงานพัฒนาเพื่อความยั่งยืน

- วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๕๖ มีพระราชดำริให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์พืชเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร







ประชาชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนองค์ความรู้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ผ่านการเลือกแนวทางพัฒนาตนเอง ทั้งปศุสัตว์และการประมง





ตัวอย่างการพัฒนาป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง ได้แก่ ป่าไม้ใช้สอย ป่าไม้กินได้ และป่าไม้เศรษฐกิจ โดยประโยชน์ที่ ๔ คือการอนุรักษ์ดิน น้ำ และสร้างสมดุลระบบนิเวศ

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

- ขยายผลสู่ศูนย์สาขา ๖ แห่ง และศูนย์เรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ ๘๐ แห่ง
- ขยายผลการศึกษาเผยแพร่สู่ประชาชนในหมู่บ้านรอบศูนย์ รวม ๑๘ หมู่บ้าน
- มีพื้นที่พัฒนาป่าไม้ด้วยน้ำฝน ๖,๐๐๐ ไร่ พื้นที่พัฒนาป่าไม้ด้วยระบบน้ำชลประทาน ๘๐๐ ไร่ พื้นที่พัฒนาการเกษตร ๖๐๐ ไร่ พื้นที่พัฒนาการปศุสัตว์ (วัวนม ไก่ เป็ด ห่าน สุกร) ๗๐ ไร่ พื้นที่อ่างเก็บน้ำและพัฒนาการประมงทั้งหมด ๗ อ่าง รวม ๔๐๐ ไร่
- พัฒนาแหล่งน้ำให้มีเพียงพอสำหรับการทำงานของศูนย์ และการเกษตรของประชาชนรอบศูนย์
- ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๘ ดำเนินงานศึกษา ทดลอง วิจัย จำนวน ๑๕ เรื่อง
- ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๘ ดำเนินการฝึกอบรมให้กับประชาชนทั่วไปและเกษตรกรรวม ๓๔,๐๕๘ คน

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. www.porpeang.org และแผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐

๖. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

ตัวอย่างแห่งความสำเร็จเรื่อง “ฟื้นดิน คืนป่า พัฒนาคุณภาพชีวิต”

ก่อตั้ง: วันที่ ๕ เมษายน ๒๕๒๖
พื้นที่ดำเนินการ: ครอบคลุม ๒๙ หมู่บ้าน ๗,๕๙๘ ครัวเรือน ประชากร ๑๙,๗๗๘ คน
ภารกิจหลัก: ฟื้นฟูสภาพป่าไม้และดินเสื่อมโทรม ศึกษาและพัฒนาเกษตรกรรมควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนที่บุกรุกพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างถูกต้อง

ในอดีต พื้นที่บริเวณชายแดนระหว่างจังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และจังหวัดใกล้เคียง เคยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยดิน น้ำ ป่าไม้ และสัตว์ป่านานาชนิด เมื่อเวลาผ่านไป ประชาชนบางส่วนเริ่มเข้ามาบุกรุกและทำลายป่าเพื่อขยายพื้นที่เกษตรกรรม ใช้สารเคมีและทำการเกษตรที่ขาดความยั่งยืน จนส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างรุนแรง คุณภาพของดินและน้ำเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว หน้าดินที่เคยอุดมสมบูรณ์ไปด้วยแร่ธาตุถูกชะล้างจางหาย

เหลือเพียงแต่ดินทรายและดินดานที่แข็งเหมือนหิน นำมาซึ่งภาวะฝนทิ้งช่วงไม่ตกต้องตามฤดูกาลและความแห้งแล้งที่แผ่ขยายออกไปเป็นวงกว้าง หากปล่อยให้สถานการณ์ดำเนินต่อไป พื้นที่เหล่านี้อาจเปลี่ยนสภาพเป็นทะเลทรายในที่สุด

ด้วยพระวิสัยทัศน์อันกว้างไกล พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จึงมีพระราชดำริให้จัดตั้ง **"ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ"** ในวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๒๖ พร้อมพระราชทานแนวทางให้พัฒนาพื้นที่แห่งนี้เป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม มีภารกิจ**ฟื้นฟูสภาพป่า**ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิม เน้นการปลูกป่าควบคู่กับการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ใช้ **"หญ้าแฝก"** ที่มีรากลึกและแข็งแรงชอนไชเป็นกำลังสำคัญในการฟื้นฟูดินที่เสื่อมโทรม และส่งเสริมให้ประชาชนบำรุงรักษาดินด้วยวิธีธรรมชาติแทนการใช้สารเคมี เพื่อปรับพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกในระยะยาว

เช่นเดียวกับ **"น้ำ"** ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิต มีพระราชดำริให้ใช้ **"ระบบอ่างพวง[๔]"** คือการส่งน้ำจากอ่างขนาดใหญ่ที่อยู่นอกพื้นที่ มาเติมอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กที่อยู่ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน จนเกิดเป็นระบบเครือข่ายอ่างเก็บน้ำให้ไหลเวียนอย่างไม่ขาดสาย หล่อเลี้ยงพื้นที่ทำกินของประชาชนจนมีน้ำอย่างเพียงพออย่างทั่วถึง อีกทั้งยังใช้ระบบภูเขาป่าหรือ **"ป่าเปียก"** พระราชดำริที่ช่วยสร้างความเจริญงอกงามให้ผืนป่าด้วยการสูบน้ำจากอ่างเก็บน้ำด้านล่างขึ้นไปสู่จุดที่สูงสุดบนเนินเขา จากนั้นปล่อยน้ำให้กระจายลงมา สร้างความชุ่มชื้นแก่พื้นที่ป่าด้านล่าง ลดความเสี่ยงจากไฟป่า รวมทั้งยังส่งเสริมให้ประชาชนปลูกป่า ๓ อย่าง ได้ประโยชน์ ๔ อย่าง เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่า โดยเฉพาะเนื้อทราย เพื่อปล่อยกลับคืนสู่ธรรมชาติ

เวลาเพียงไม่นาน ผลสำเร็จแห่งการพัฒนาอย่างต่อเนื่องปรากฏชัดเจน พื้นที่ที่เคยแห้งแล้งกลับเขียวขจีอีกครั้ง ก่อเกิดแหล่งเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์แบบแห่งหนึ่งของประเทศ ภาพของไร่สับปะรดที่เคยเสื่อมโทรมจนไม่สามารถเพาะปลูกพืชใดได้อีกหมดไป สัตว์ป่าคุ้มครอง เช่น เนื้อทรายได้กลับสู่ถิ่นฐานเดิม ขณะเดียวกัน การจัดระเบียบที่อยู่อาศัยและที่ทำกินอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับธรรมชาติ ทำให้ประชาชนพึ่งพาตัวเองได้ และได้ใช้ประโยชน์จากผลผลิตในป่าโดยไม่จำเป็นต้องบุกรุกทำลายป่าอีกต่อไป

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ยังดำเนินงานในพื้นที่สำคัญอีกหลายแห่ง เช่น พื้นที่พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน จำนวน ๘,๗๐๐ ไร่ ในพื้นที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จำนวน ๓๔๐ ไร่ และมีหมู่บ้านเป้าหมายเพื่อการขยายผลและถ่ายทอดเทคโนโลยี จำนวน ๔ ตำบล ๑๘ หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลสามพระยา ตำบลห้วยทรายเหนือ ตำบลชะอำ และตำบลไร่ใหม่พัฒนา นอกจากนี้ ยังมี **ศูนย์สาขา ๒ แห่ง** เพื่อขยายผลการเรียนรู้ ได้แก่

- โครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี
- โครงการอุทยานธรรมชาติวิทยาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดราชบุรี

---

[๔] ระบบอ่างพวง เป็นแนวทางการบริหารจัดการน้ำ โดยนำน้ำจากอ่างเก็บน้ำที่มีปริมาณมาก ไปสู่อ่างเก็บน้ำที่มีปริมาณน้อย

ปัจจุบัน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ เป็นแบบอย่างของการพัฒนาที่สมบูรณ์ระหว่าง “คนกับป่า” เป็นแหล่งเรียนรู้ที่แสดงให้เห็นถึงพลังของการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตามแนวคิดที่ว่า

“ฟื้นดิน คืนป่า พัฒนาคุณภาพชีวิต”

ทรงสืบสานพระราชปณิธาน สร้างสานงานพัฒนาเพื่อความยั่งยืน

- วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๔๑ เสด็จฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมชนกนาถ ทอดพระเนตรความก้าวหน้าการพัฒนาปรับปรุงดินด้วยหญ้าแฝก
- รวมเสด็จฯ มายังศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ มากถึง ๑๑ ครั้ง (ข้อมูลปี ๒๕๖๔)
- มีพระราชดำริให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จัดฝึกอบรมให้ความรู้การเลี้ยงไก่และสูตรอาหารไก่ไข่ให้แก่ครูและนักเรียนของโรงเรียน ตชด. นเรศวรบ้านห้วยโสก และโรงเรียน ตชด. บ้านโป่งลึก จังหวัดเพชรบุรี



ภารกิจหลักของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ คือการฟื้นฟูป่าอเนกประสงค์ควบคู่กับการพัฒนาเกษตรที่เหมาะสม เพื่อดึงชาวบ้านที่เคยบุกรุกพื้นที่มามีส่วนร่วมในการพัฒนา







ตัวอย่างผลสำเร็จที่โดดเด่นของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ได้แก่ การปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ การเลี้ยงแพะห้วยทรายและไก่เขียวห้วยทราย การทำเกษตรผสมผสานและเกษตรทฤษฎีใหม่ การปรับปรุงดินและการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ

ตัวอย่างผลสำเร็จ

- ขยายผลสู่ศูนย์สาขา ๒ แห่ง และศูนย์เรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ ๙ แห่ง
- สภาพป่าฟื้นตัวเพิ่มขึ้น ป่าเต็งรัง ร้อยละ ๓๕.๘๔ / ป่าเบญจพรรณ ร้อยละ ๔๖.๑๐ / สังคมพืชริมน้ำ ร้อยละ ๐.๐๒ (ข้อมูลปี ๒๕๖๔)
- ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕ ดำเนินงานศึกษา ทดลอง วิจัย จำนวน ๑๙ เรื่อง
- ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๘ ดำเนินการฝึกอบรมให้กับประชาชนทั่วไปและเกษตรกรรวม ๑๒,๗๑๓ คน
- ปี ๒๕๕๕ อนุรักษ์สัตว์ป่าโดยการเพาะเลี้ยง-ขยายพันธุ์สัตว์ป่า จำนวน ๖๒ ชนิด รวม ๑,๒๐๗ ตัว

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. แผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐ และกรุงเทพธุรกิจ

กล่าวได้ว่า ทุกองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา ทดลอง และพิสูจน์แล้ว ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทั้ง ๖ แห่ง ได้รับการถ่ายทอดส่งต่อไปยังเกษตรกรและชุมชนอย่างเข้าใจง่ายและปฏิบัติได้จริง สิ่งนี้ไม่เพียงช่วยให้ประชาชนมีเครื่องมือในการทำกินเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความหวัง กำลังใจ และเส้นทางสู่การพึ่งพาตนเองอย่างมั่นคง

พระวิริยะที่ทรง “สร้างสาน” ด้วยการสืบสานพระราชปณิธานของสมเด็จพระบรมชนกนาถและสมเด็จพระบรมราชชนนีอย่างต่อเนื่อง ทำให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทุกแห่ง ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม กลายเป็นแหล่งเรียนรู้และแรงบันดาลใจที่ยังคงงอกงาม ส่องสว่างนำทางการพัฒนาให้ก้าวไปข้างหน้ามิรู้จบ



ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๖ แห่ง

- พื้นที่ดำเนินการครอบคลุม ๑๔๘ หมู่บ้าน ๓๖,๐๑๘ ครัวเรือน ประชากร ๑๐๘,๕๗๗ คน
- **ขยายผลสู่ศูนย์สาขา ๑๙ แห่ง ศูนย์เรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ ๒๒๑ แห่ง**



๖ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ

๑๙ แห่ง ศูนย์สาขาฯ

๒๒๑ แห่ง ศูนย์เรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ

- ศูนย์เรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ ๒๒๑ แห่ง แบ่งเป็น



ตัวอย่างศูนย์เรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ ๓๙ แห่ง



เกษตรผสมผสาน ๑๓๗ แห่ง



เกษตรปลอดสารพิษ ๙ แห่ง



ปศุสัตว์ ๒ แห่ง

ประมง ๔ แห่ง



อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ๑๐ แห่ง



อื่น ๆ ๒๐ แห่ง

- **๑ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ มีหมู่บ้านโดยรอบราว ๑๐-๑๕ หมู่บ้าน** ทำหน้าที่เป็นหมู่บ้านตัวอย่างให้เกษตรกรในพื้นที่ที่ห่างออกไปได้เข้ามาศึกษาดูงาน ส่งผลให้การขยายผลของโครงการสามารถขยายขอบเขตออกไปได้อย่างกว้างขวางต่อเนื่อง

- ช่วยให้เกษตรกร ร้อยละ ๔๓.๓ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมาก ร้อยละ ๕๐ มีความเป็นอยู่ดีขึ้นพอสมควร และมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี ๒๑๖,๘๒๑.๙๘ บาท (จากการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ปี ๒๕๕๙ โดยสำนักงาน กปร.)



เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมาก

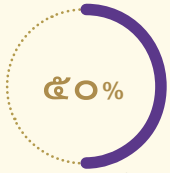

เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นพอสมควร



๒๑๖,๘๒๑.๙๘ บาท

รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี

- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ร่วมกับศูนย์สาขา ยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริปี ๒๕๖๘ มีผลิตภัณฑ์ที่ได้รับเลขที่จดแจ้งมาตรฐาน**ผลิตภัณฑ์ อย. จำนวน ๑๓๒ รายการ**



ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๘

- **ดำเนินการศึกษา ทดลอง วิจัยและพัฒนา** รวมทั้งสิ้น ๑๑๒ เรื่อง



ปี ๒๕๖๔ - ๒๕๖๘

- มีผู้เข้าศึกษาดูงานในพื้นที่ รวม ๓,๕๔๙,๔๙๑ คน แบ่งเป็น
  - **๑. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ จ.ฉะเชิงเทรา ๓๘๐,๑๐๙ คน**
  - **๒. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ จ.นราธิวาส ๑๓๗,๕๔๒ คน**
  - **๓. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จ.จันทบุรี ๑,๗๙๒,๒๖๐ คน**
  - **๔. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จ.สกลนคร ๒๕๗,๑๗๙ คน**
  - **๕. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จ.เชียงใหม่ ๒๓๑,๒๑๖ คน**
  - **๖. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จ.เพชรบุรี ๗๕๑,๑๘๕ คน**

ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔

- **ประชาชนทั่วไปและเกษตรกรเข้าฝึกอบรม รวม ๘๖,๙๒๖ คน**
- **ผู้เข้ารับการอบรมนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ถึงร้อยละ ๘๕.๕๓**
- **หลักสูตรที่ผู้เข้าอบรมนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้สูงกว่าร้อยละ ๙๐** ได้แก่





การผลิตข้าวพันธุ์ดี

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ร้อยละ ๙๓.๖๐



ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์เพื่อสาธิตและขยายผล

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ร้อยละ ๙๓.๕๖



การปลูกข้าวแบบครบวงจร

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ร้อยละ ๙๓.๑๘



การเลี้ยงเป็ดปากน้ำ ไก่ไข่เขาหินซ้อน การทำไข่เค็ม

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ ร้อยละ ๙๑.๒๒



การปลูกและการแปรรูปเชียงดาเพื่อการค้า

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ร้อยละ ๙๐.๕๓

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. และแผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐

ทรงสร้างชัยชนะการพัฒนา...ทรงพัฒนาให้เกิดประโยชน์สุข

"...ชัยชนะของประเทศนี้ โดยงานของมูลนิธิชัยพัฒนานั้นก็คือ ความสงบ...เป็นเมืองไทยที่มีความเจริญก้าวหน้า จนเป็นชัยชนะของการพัฒนาตามที่ได้ตั้งชื่อมูลนิธิชัยพัฒนา ชัยของการพัฒนานี้มีจุดประสงค์ คือ ความสงบ ความเจริญ ความอยู่ดีกินดี"

ความตอนหนึ่งในพระราชดำรัส
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทานแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต วันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗

"ชัยชนะการพัฒนา" คือผลลัพธ์แห่งการทรงงานที่มิได้วัดด้วยตัวเลขหรือสิ่งปลูกสร้าง หากแต่เป็นชัยชนะของ "หัวใจ" ที่ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เพื่อแสวงหาความอยู่ดีมีสุขให้ประชาชนด้วยพระเมตตาและปัญญาอันยิ่งใหญ่ หลังจากทรงสืบสานแนวพระราชดำริของสมเด็จพระบรมชนกนาถและสมเด็จพระบรมราชชนนีมาตลอดหลายทศวรรษ พระองค์ทรง "สร้างสาน" ให้ผลงานที่เกิดขึ้นต่อยอดไปสู่

"ชัยชนะของการพัฒนา"
ชัยชนะที่เกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของคนไทย

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นแบบอย่างอันประจักษ์ถึงความมุ่งมั่นในการสืบสานและต่อยอดพระราชปณิธานของสมเด็จพระบรมชนกนาถ ผ่านพระราชกรณียกิจด้านการพัฒนา ทรงมุ่งมั่นพัฒนาประเทศในทุกมิติโดยไม่เพียงสานต่อโครงการตามแนวพระราชดำริแต่ยังทรงรังสรรค์แนวทางใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี เพื่อให้ "การพัฒนา" เป็นพลังที่ยั่งยืนและเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง

พระราชกรณียกิจด้านการพัฒนาครอบคลุมตั้งแต่ **ด้านการศึกษา** ทรงสร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมและมีคุณภาพแก่เด็กเล็กและเยาวชน โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล **ด้านสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์** ทรงส่งเสริมงานด้านสุขภาพอนามัยและการเข้าถึงบริการทางการแพทย์พื้นฐาน ควบคู่กับการดูแลผู้ด้อยโอกาสและผู้พิการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึง **ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชนบท** ทรงมุ่งเน้นการพัฒนาอาชีพเสริมและอาชีพทางเลือก พร้อมส่งเสริมองค์ความรู้ที่จำเป็นแก่ประชาชนในชนบทและพื้นที่ห่างไกล เพื่อให้

สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความพอประมาณ มีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตนเอง **ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ทรงติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เช่น ในด้านการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรท้องถิ่น เป็นต้น พระราชกรณียกิจเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า พระองค์มิได้เพียง “สืบสาน” หากแต่ทรง “ต่อยอด” และ “ขยายผล” แนวพระราชดำริให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลก

มูลนิธิชัยพัฒนา ชัยชนะที่งอกงามจากพระวิริยอุตสาหะ

“...พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ไม่ได้ทรงสั่งเสียอะไรมาก มีเพียงเรื่องเดียวที่ทรงสั่งเสียคือ ต้องดำเนินการมูลนิธิชัยพัฒนาให้ตลอดรอดฝั่ง ไม่ว่าพระองค์จะอยู่หรือไม่ ก็เป็นเรื่องที่ต้องช่วยกัน...”

พระราชดำรัสสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
ในโอกาสครบรอบ ๓๐ ปี มูลนิธิชัยพัฒนา (พ.ศ. ๒๕๖๒)

กลไกสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยให้การดำเนินงานพัฒนาบังเกิดผลเป็นรูปธรรมก็คือ **“มูลนิธิชัยพัฒนา”** ที่พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งองค์นายกกิตติมศักดิ์ และองค์ประธานกรรมการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อ **เติมเต็มช่องว่าง** และ **ขับเคลื่อนการพัฒนา**อย่างยั่งยืน โดยมูลนิธิชัยพัฒนาทำหน้าที่ **ส่งเสริมและสนับสนุนโครงการของรัฐบาล** ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศอย่างครบวงจรและรวดเร็ว เพื่อให้ประชาชนมีความผาสุกและความมั่นคง โดยเน้นการดำเนินงานในโครงการที่ถูกจำกัดด้วยระเบียบราชการ ให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ทันการณ์ โดยเฉพาะด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การเกษตร สิ่งแวดล้อม สังคม และพลังงาน

ตลอดเวลากว่า ๓ ทศวรรษ มูลนิธิชัยพัฒนาได้ดำเนินโครงการครอบคลุมด้านเกษตรกรรม แหล่งน้ำ พลังงาน สิ่งแวดล้อม พัฒนาสังคม และนวัตกรรมชุมชน อาทิ ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ ที่ผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพกว่า ๘๐๐,๐๐๐ กิโลกรัมต่อปี และโครงการทหารพันธุ์ดี ที่สร้างเครือข่ายเกษตรกรและทหารกว่า ๒๐๐,๐๐๐ คน ร่วมขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารให้ประเทศ

ในการดำเนินงานเหล่านี้ สำนักงาน กปร. ทำหน้าที่เป็นกลไกภาครัฐที่ประสานและสนับสนุนการดำเนินงานของมูลนิธิชัยพัฒนาในหลายมิติ ทั้งด้านแผนงาน วิชาการ งบประมาณ และการติดตามผล เพื่อให้โครงการต่าง ๆ ที่มูลนิธิฯ ริเริ่มสามารถขยายผลสู่หน่วยงานของรัฐและประชาชนได้อย่างกว้างขวาง เป็นการเสริมพลังระหว่าง **“กลไกภาครัฐ”** และ **“กลไกภาคประชา”** ในการสืบสานพระราชปณิธานการพัฒนาให้บังเกิดผลอย่างแท้จริง

มูลนิธิชัยพัฒนา

- เป็น**องค์กรที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙** ทรงริเริ่มขึ้น ก่อนที่แนวคิด **“การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)”** จะได้รับการบัญญัติอย่างเป็นทางการในระดับสากล

- **มูลนิธิชัยพัฒนาดำเนินโครงการทั่วประเทศ ครอบคลุมด้านเกษตรกรรม แหล่งน้ำ พลังงาน สิ่งแวดล้อม พัฒนาสังคม และนวัตกรรมชุมชน**





แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. และมูลนิธิชัยพัฒนา

พระราชกรณียกิจด้านการพัฒนา เพื่อ “ความสงบ ความเจริญ และความอยู่ดีกินดี”

การทรงงานด้านการพัฒนาภายใต้มูลนิธิชัยพัฒนา ทรงยึดหลักการที่ว่า **“การให้”** ต้องนำไปสู่ **“ความยั่งยืน”** ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป การต่อยอดงานพัฒนาจึงเน้นไปที่ **การสร้างแหล่งความรู้และการสร้างความมั่นคงทางอาหาร** ให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยทรงเห็นว่า **“อาหาร”** เป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่สุดที่จะทำให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว ดังพระราชดำรัสในโอกาสเสด็จฯ มาทรงเปิดงาน **“๓๐ ปี ชัยชนะแห่งการพัฒนา”** ณ ลานอีเดน ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๒ ทรงเล่าถึงการดำเนินงานของมูลนิธิชัยพัฒนา ความตอนหนึ่งว่า

> *“...หลักของเราคือการสร้างความสุข ความเจริญให้แก่คนไทยและพลเมืองโลก คือเรื่องที่สังคมโลกพูดกันมากในตอนนี้คือความมั่นคงทางอาหาร...เรามีเกษตรกรรายย่อยที่ยังทำงานอยู่มากกว่าที่อื่น ทำแบบพอเพียงจะกินอะไรก็ทำอย่างนั้น มันก็เลยไม่มีคนในลักษณะที่กำลังจะอดตาย หรืออาจจะมีบ้างแต่ก็น้อยมากกว่าที่อื่น ๆ ซึ่งมันเป็นเคราะห์ดี...”*

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยการพัฒนาสายพันธุ์พืชและสัตว์ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ อาทิ

- **โครงการศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ**

“ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ” โครงการในพระราชดำริที่เปรียบได้กับ **“ธนาคารอาหารเพื่อความมั่นคง”** ของประเทศ จัดตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกเมื่อปี ๒๕๕๒ ณ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อเป็นที่ระลึก

ในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ ผู้บุกเบิกงานพัฒนาและส่งเสริมด้านการเกษตรของประเทศไทย

ศูนย์แห่งนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการ **ผลิต สะสม** และ**สำรองพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์คุณภาพดี** ไว้สำหรับพระราชทานแก่เกษตรกรและประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะผู้ประสบภัยพิบัติหรืออยู่ในภาวะขาดแคลน เพื่อให้สามารถฟื้นฟูการผลิตและดำรงชีพได้อย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ สรุปความว่า

“นอกจากเรื่องน้ำและดินแล้ว การมีพันธุ์พืชที่ดีให้เกษตรกรปลูกเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่า”

ปัจจุบัน ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ อยู่ภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิชัยพัฒนา และได้รับการสนับสนุนจากสำนักงาน กปร. และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยขยายพื้นที่ดำเนินงานแล้ว ๓ จังหวัด ได้แก่ เชียงราย สระบุรี และสุรินทร์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นฐานการผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์คุณภาพไปสู่เกษตรกรทั่วประเทศ

ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ

- **ผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพกว่า ๘๐๐,๐๐๐ กิโลกรัมต่อปี**
- **มีเครือข่ายเกษตรกรผู้ร่วมผลิตกว่า ๓๐,๐๐๐ ครัวเรือน ทั่วประเทศ**
- **ศูนย์ฯ ร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา พัฒนาและปรับปรุง ๒๒ สายพันธุ์พืชผักและผลไม้ใหม่ (ข้อมูลปี ๒๕๖๘)**



- **พระราชทานเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ๑๐๕ น้ำหนักรวม ๘๐๔,๑๙๕ กิโลกรัม ประชาชนได้รับประโยชน์ ๑๑,๘๙๓ ราย โดยครอบคลุมพื้นที่ ๖๒ ตำบล ๑๓ อำเภอ จังหวัดบุรีรัมย์ (ข้อมูลวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๘)**



ประชาชนได้รับประโยชน์

๑๑,๘๙๓ ราย



ครอบคลุมพื้นที่

๖๒ ตำบล

๑๓ อำเภอ

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. มูลนิธิชัยพัฒนา เว็บไซต์ก้าวเพื่อชัยชนะ เกียรติยศจักรดาว ๒๕๖๔ วารสารชัยพัฒนา สิงหาคม ๒๕๖๓ และกองทัพบก

โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์พระราชทาน

ผลิต สะสม และสำรองเมล็ดพันธุ์พืชผักพื้นบ้าน อาทิ กวางตุ้ง ผักบุ้ง มะระ โหระพา กะเพรา พริกขี้หนู ไว้เป็นเมล็ดพันธุ์พระราชทานแก่ผู้ที่ประสบภัยพิบัติ ปัจจุบันศูนย์ฯ ผลิตเมล็ดพันธุ์ได้กว่า **๘๐๐,๐๐๐ กิโลกรัมต่อปี** และมีเครือข่ายเกษตรกรผู้ร่วมผลิตกว่า **๓๐,๐๐๐ ครัวเรือน** ทั่วประเทศ





โครงการ “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง”

โครงการที่ต่อยอดจากหลักคิดเรื่อง “การพึ่งพาตนเอง” โดยใช้เมล็ดพันธุ์ที่ดีจากต้นพันธุ์ที่สมบูรณ์ของศูนย์ฯ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนปลูกพืชผักกินเองในครัวเรือน และมีผักที่ปลอดภัยหมุนเวียนกินตลอดปี ซึ่งหากเหลือจากบริโภค ยังสามารถนำไปจำหน่ายเป็นรายได้เสริม หรือแลกเปลี่ยนแบ่งปันพืชผักและเมล็ดพันธุ์ระหว่างกัน เป็นการกระจายพันธุ์พืชสู่ชุมชนได้ทางหนึ่ง กลายเป็นการสร้างเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งด้านความมั่นคงทางอาหาร





โครงการ “ทางนี้มีผล ผู้คนรักกัน”

เดิมชื่อว่า “ซอยนี้มีรัก ปลูกผักแบ่งปัน” เป็นการขยายผลจากโครงการ “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง” มีแนวคิดคือ ปลูกไม้ยืนต้นที่บริโภคได้ตามริมถนนในหมู่บ้าน เพื่อให้คนทั้งในหมู่บ้านและคนทั่วไปสามารถเก็บใบและผลไปประกอบอาหารได้ โดยเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ พระองค์ได้พระราชทานกล้าไม้ผลต่าง ๆ เช่น มะม่วง ขนุน ฝรั่ง มะขาม น้อยหน่า และอื่น ๆ เพื่อสร้างสังคมแห่งการแบ่งปันและการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล





โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ๑๐๕ พระราชทาน “เพื่อนช่วยเพื่อน”

เมื่อปี ๒๕๕๕ มีรับสั่งให้ผลิตและสำรองพันธุ์ข้าวคุณภาพเพื่อพระราชทานแก่เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ประสบภัยธรรมชาติ โดยให้มีคณะกรรมการควบคุมคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวดูแลตั้งแต่การเตรียมแปลงนา การเก็บเกี่ยว ไปจนถึงการคัดแยก



นอกจากนี้ ยังมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ผลิตพันธุ์ปลาน้ำจืดพระราชทาน “เพื่อนช่วยเพื่อน” เพื่อผลิตปลานิลจิตรลดา (ปลานิลสายพันธุ์พระราชทาน) เพราะมีจุดเด่นคือ เจริญเติบโตเร็ว ให้ผลผลิตสูง และอุดมด้วยโปรตีนคุณภาพ พร้อมกับขยายพันธุ์ปลาพื้นบ้านอื่น ๆ เช่น ปลาตะเพียน ปลาปึกแดง เพื่อสร้างความหลากหลายทางอาหารในระดับชุมชน

- **โครงการผลิตพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ๑๐๕ พระราชทาน**

  การเข้าร่วม: ๓ จังหวัด

  สุรินทร์ ๑๑ กลุ่ม

  บุรีรัมย์ ๑ กลุ่ม

  ศรีสะเกษ ๑ ราย



- **โครงการ “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง” ขยายผลสู่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ**

  ภารกิจ: ใช้พื้นที่ว่างในโรงพยาบาลปลูกผัก

  ประโยชน์: เจ้าหน้าที่และประชาชนเก็บผักสดกลับบ้านได้

  เป้าหมาย: ส่งเสริมการบริโภคผักและลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน



- **โครงการปลูกผักปลอดภัยภายใต้มาตรฐาน GAP** มีเกษตรกรสมาชิกกว่า ๓,๐๐๐ ราย ผ่านการรับรอง GAP แล้วทั่วประเทศ

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. มูลนิธิชัยพัฒนา เว็บไซต์ก้าวเพื่อชัยชนะ เกียรติยศจักรดาว ๒๕๖๔ วารสารชัยพัฒนา สิงหาคม ๒๕๖๓ และกองทัพบก

โครงการปลูกผักปลอดภัยภายใต้มาตรฐาน GAP[๕]

ศูนย์ฯ ได้ริเริ่มโครงการปลูกผักปลอดภัยภายใต้มาตรฐาน **GAP (Good Agricultural Practices)** เพื่อยกระดับคุณภาพผลผลิตของเกษตรกรรายย่อย ทว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ปลูกผักเป็นแปลงขนาดเล็ก ซึ่งไม่เพียงพอต่อการขอรับการรับรอง GAP ในรูปแบบรายแปลง ศูนย์ฯ จึงได้รวมกลุ่มเกษตรกร **(Cluster GAP)** เพื่อให้พื้นที่ปลูกรวมของแต่ละกลุ่มมีขนาดพื้นที่เพียงพอต่อการยื่นขอรับการรับรองมาตรฐาน ซึ่งไม่เพียงแก้ไขปัญหาด้านพื้นที่ขนาดแปลงที่จำกัด แต่ยังทำให้สมาชิกในกลุ่มมีความสามัคคี ดูแลกันและกัน ปลูกพืชให้ปลอดภัยตามมาตรฐานอย่างเคร่งครัด เพราะหากผลผลิตของสมาชิกรายใดไม่ผ่านการตรวจสอบ จะส่งผลให้ทั้งกลุ่มไม่ผ่านการรับรองมาตรฐาน ปัจจุบันมีเกษตรกรสมาชิกกว่า **๓,๐๐๐ ราย** ผ่านการรับรอง GAP แล้วทั่วประเทศ

[๕] Good Agricultural Practices การตรวจรับรองมาตรฐานแหล่งผลิตพืช โดยกรมวิชาการเกษตร

ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริจึงเป็นมากกว่าศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ หากคือ **“ศูนย์กลางแห่งความมั่นคงทางอาหาร”** ที่หล่อเลี้ยงทั้งชีวิต เศรษฐกิจ และความหวังของประชาชน โดยมีมูลนิธิชัยพัฒนาและสำนักงาน กปร. ร่วมกันสนับสนุนให้ทุกเมล็ดพันธุ์แห่งความดีงอกงามทั่วผืนแผ่นดินไทย



ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ จัดตั้งโดยมูลนิธิชัยพัฒนาและมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง เพื่อเป็นแกนหลักในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร



ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชและผักเพื่อใช้เป็นเมล็ดพันธุ์พระราชทาน



โครงการ “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง” น้อมนำพระราชดำริสู่ชีวิตประจำวัน
เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือนและชุมชน



ทรงตระหนักว่าเมล็ดพันธุ์คือจุดเริ่มต้นของการผลิตอาหารอย่างมีเสถียรภาพ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต



ผลผลิตที่ผ่านมาตรฐาน GAP จะวางจำหน่ายในร้านจันกะผัก โกลเด้น เพลซ
รวมถึงค้าปลีกชั้นนำอย่างกูร์เมต์ มาร์เก็ต และท็อปส์

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

- ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ ร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ปรับปรุงพัฒนาพันธุ์พืชผักและผลไม้สายพันธุ์ใหม่ ผ่านการทดสอบตามหลักวิชาการจนสามารถขึ้นทะเบียนเป็นพันธุ์พืชใหม่ของมูลนิธิชัยพัฒนา จำนวน ๒๒ สายพันธุ์ (ข้อมูลปี ๒๕๖๘)
- โครงการ “บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง” ขยายผลไปยังโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ปลูกผักบนพื้นที่ว่างในโรงพยาบาล ให้เจ้าหน้าที่และประชาชนที่มาโรงพยาบาลเก็บผักกลับไปทำอาหารที่บ้านได้
- มีชุมชนเข้าร่วมโครงการผลิตพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ๑๐๕ พระราชทาน ใน ๓ จังหวัด คือ ***จังหวัดสุรินทร์*** มีกลุ่มเกษตรกร ๑๑ กลุ่ม ใน ๖ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอจอมพระ อำเภอศีขรภูมิ อำเภอชุมพลบุรี อำเภอสำโรงทาบ และอำเภอสังขะ ***จังหวัดบุรีรัมย์*** มีกลุ่มเกษตรกรในอำเภอลำปลายมาศ จำนวน ๑ กลุ่ม และ***จังหวัดศรีสะเกษ*** มีเกษตรกรในอำเภอราษีไศล จำนวน ๑ ราย
- พระราชทานเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ๑๐๕ จำนวน ๘๐๔,๑๙๕ กิโลกรัม แก่เกษตรกรและประชาชนจำนวน ๑๑,๘๙๓ ราย ซึ่งประสบอุทกภัยและภัยแล้งในปี ๒๕๖๗ ครอบคลุมพื้นที่ ๖๒ ตำบล ๑๓ อำเภอ ในจังหวัดบุรีรัมย์ รวมพื้นที่เสียหาย ๕๓,๖๑๓ ไร่ (ข้อมูลวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๖๘)

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร., มูลนิธิชัยพัฒนา และเว็บไซต์ก้าวเพื่อชัยชนะ

• โครงการทหารพันธุ์ดี

ด้วยพระราชดำริอันแยบยลของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในปี ๒๕๕๙ มีพระราชดำริให้มูลนิธิชัยพัฒนาร่วมกับศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริและกองทัพบก นำพื้นที่ว่างเปล่าภายในหน่วยทหารมาพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยการทำ **“เกษตรอินทรีย์”** หรือการทำการเกษตรด้วยกรรมวิธีทางธรรมชาติ และให้เป็นสถานที่ฝึกฝนทักษะให้แก่พลทหารและทหารประจำการที่มีความสมัครใจเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์อย่างครบวงจร ตั้งแต่การเตรียมดิน ปรับปรุงดิน คัดเลือกเมล็ดพันธุ์เพาะปลูก ทำสารชีวภาพป้องกันและกำจัดแมลง และการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์เพื่อนำไปเพาะปลูกในครั้งต่อ ๆ ไป เพื่อลดต้นทุนและค่าใช้จ่าย เป็นการสร้างต้นแบบแห่งการพึ่งพาตนเองให้แก่กำลังพล

เมื่อปลดประจำการ พลทหารจะมีความรู้ด้านการปลูกผักปลอดภัยติดตัวไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต บนพื้นฐานของความพอเพียง โดยจะได้รับพระราชทานเมล็ดพันธุ์ผักเพื่อไปชักชวนเพื่อนบ้านมาปลูกพืช นำไปสู่การพึ่งพาตนเองและการต่อยอดสร้างรายได้จากผลผลิตส่วนเกินที่ไม่ใช้ในการบริโภคภายในครัวเรือน

โครงการทหารพันธุ์ดี



๑๕๐ หน่วยทหารทั่วประเทศ
เข้าร่วมโครงการทหารพันธุ์ดี



สร้างเครือข่ายเกษตรกรและทหารกว่า
๒๐๐,๐๐๐ คน
ร่วมขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารให้ประเทศ



เป็นศูนย์เรียนรู้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์

ภารกิจ: เปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าศึกษาดูงาน



เป้าหมาย: ถ่ายทอดแนวทางที่ประสบความสำเร็จ



ผลลัพธ์: นำไปปรับใช้เป็นต้นแบบในพื้นที่ของตนเอง



ทหารปลดประจำการได้รับเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน ๑๑ ชุด
ส่วนตัว: ๑ ชุด สำหรับเพาะปลูกในพื้นที่ของตนเอง
ขยายเครือข่าย: ๑๐ ชุด มอบต่อให้คนในชุมชน



๑ ชุด ▶ ๑๐ ชุด
เมล็ดพันธุ์ผักพระราชทาน

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. มูลนิธิชัยพัฒนา เว็บไซต์ก้าวเพื่อชัยชนะ เกียรติยศจักรดาว ๒๕๖๔ วารสารชัยพัฒนา สิงหาคม ๒๕๖๓ และกองทัพบก

จากจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร ในช่วงการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 “ทหารพันธุ์ดี” ยังได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจพิเศษในการช่วยเหลือประชาชนอย่างเร่งด่วน เจ้าหน้าที่ทหารที่ผ่านการฝึกอบรมได้นำผลผลิตทางการเกษตรจากหน่วยของตนเอง ออกจำหน่ายในราคาย่อมเยาให้แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รอบค่าย ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี

นอกเหนือจากการช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบภัยพิบัติหรืออยู่ในภาวะขาดแคลนแล้ว โครงการฯ ยังได้ขยายผลต่อยอดเป็นโครงการ **“ชุมชนเบิกบาน อาหารปลอดภัย”** มุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งอาหารและสร้างแหล่งเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริให้แก่โรงเรียนในถิ่นทุรกันดารรวมถึงชุมชนที่ยังขาดแคลน ที่ผ่านมาโครงการฯ ได้มอบพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่ได้มาตรฐานให้แก่โรงเรียนและชุมชนไปแล้วกว่า ๓๐๐ แห่งทั่วประเทศ

โครงการทหารพันธุ์ดีจึงมิใช่เพียงการปลูกผักหรือเลี้ยงสัตว์ แต่คือการปลูก “รากแห่งชีวิต” ที่หยั่งลึกในจิตสำนึกของผู้คน ให้ตระหนักว่า

“อาหารคือรากฐานของความมั่นคง”

และความมั่นคงที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือความมั่นคงที่เกิดจากสองมือของประชาชน





โครงการทหารพันธุ์ดี สร้างความมั่นคงทางอาหารผ่านองค์ประกอบ “พันธุ์พืชดี พันธุ์สัตว์ดี ดินดี น้ำดี และคนดี” เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนตามพระราชประสงค์



โครงการฯ จะนำข้าวเปลือกอินทรีย์คุณภาพดีไปใช้เป็นเมล็ดพันธุ์เพื่อแจกจ่ายแก่เกษตรกรในพื้นที่ต่อไป

ตัวอย่างผลสำเร็จของโครงการ

โครงการทหารพันธุ์ดี

- **ผลลัพธ์การขยายเครือข่าย (ต่อปี)**



ทหารปลดประจำการประมาณ
๑,๒๐๐ นาย/ปี

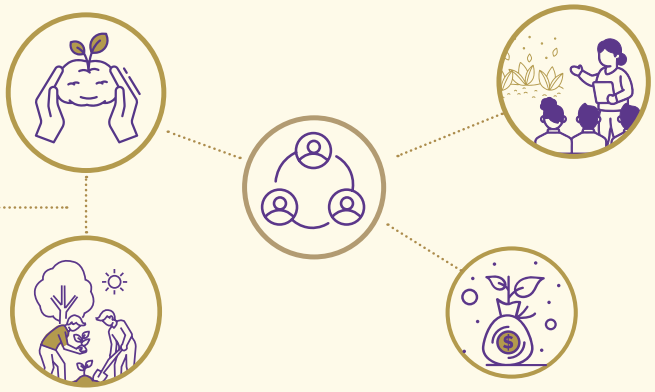

สร้างเครือข่ายใหม่ประมาณ ๑๒,๐๐๐ ราย/ปี

เป้าหมาย: เครือข่ายจะขยายผลเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์

- **ร้านจันกะผักและภัทรพัฒน์** เป็นแหล่ง**จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร** และ**ผลิตภัณฑ์แปรรูป**คุณภาพกว่า **๔๐๐ รายการ** จากโครงการต่าง ๆ ของมูลนิธิชัยพัฒนา
- **มียอดจำหน่ายกว่า ๗๐ ล้านบาทต่อปี**



ร้านจันกะผักและภัทรพัฒน์
จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร

๔๐๐
รายการ

๗๐
ล้านบาทต่อปี

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. มูลนิธิชัยพัฒนา เว็บไซต์ก้าวเพื่อชัยชนะ เกียรติยศจักรดาว ๒๕๖๔ วารสารชัยพัฒนา สิงหาคม ๒๕๖๓ และกองทัพบก

• ช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์

จากแนวคิด “เกษตรเพื่อชีวิต” การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่อาจครบถ้วนสมบูรณ์ได้ หากขาดการสร้างอาชีพและตลาดรองรับผลผลิต จึงเป็นที่มาของการจัดตั้งร้าน **“จันกะผัก”** และ **“ภัทรพัฒน์”** แหล่งจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์แปรรูปคุณภาพกว่า **๔๐๐ รายการ** จากโครงการต่าง ๆ ของมูลนิธิชัยพัฒนา มียอดจำหน่ายกว่า **๗๐ ล้านบาทต่อปี** ไม่เพียงสร้างรายได้ให้ชุมชน แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของ “เศรษฐกิจแห่งคุณธรรม” ที่เกิดจากการทำงานด้วยหัวใจและความรับผิดชอบต่อสังคม

จันกะผัก

“จันกะผัก” เป็น**ชื่อและตราสัญลักษณ์พระราชทาน**โดยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อใช้เป็นช่องทางจำหน่ายผลผลิตจากโครงการตามพระราชดำริ โดยเฉพาะผักสดและเมล็ดพันธุ์คุณภาพจาก **ศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ** จังหวัดเชียงราย

ร้าน “จันกะผัก” ทำหน้าที่เป็นทั้ง **แหล่งเรียนรู้เกษตรอินทรีย์และช่องทางจำหน่ายผลผลิตโดยตรงจากแปลงสู่ผู้บริโภค** ภายในร้านมีผักสดปลอดภัย เมล็ดพันธุ์พืช ผลิตภัณฑ์แปรรูป และอาหารสุขภาพ เช่น น้ำสลัดและไอศกรีมผลไม้ ลูกค้าสามารถเลือกผักสดจากแปลงผลิตแล้วให้ร้านปรุงอาหารได้ทันที สะท้อนแนวคิด “สดจากแปลง สู่จาน” ที่ส่งเสริมการบริโภคอาหารปลอดภัยและตระหนักถึงคุณค่าของผลผลิตในท้องถิ่น

โครงการยังขยายเครือข่ายจำหน่ายร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ภาคเหนือ เพื่อกระจายผักสดและเมล็ดพันธุ์คุณภาพสู่ตลาดชุมชนและสถานศึกษา ปัจจุบันมีเกษตรกรในเครือข่ายกว่า **๕๐๐ ราย** ที่ได้รับประโยชน์และสร้างรายได้เพิ่มขึ้นจากผลผลิตที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP

“จันกะผัก” จึงเป็นมากกว่าร้านค้า แต่คือ **ต้นแบบร้านเกษตรอินทรีย์ครบวงจร** ภายใต้แนวคิด *“ปลูกด้วยใจ กินอย่างรู้คุณค่า”* และเป็นอีกหนึ่งผลสำเร็จของการพัฒนาที่ทรงสืบสานและต่อยอด เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชนให้มั่นคงและยั่งยืนด้วยพระเมตตาแห่งการพัฒนา

◆ ร้านจันกะผัก

- มีเกษตรกรในเครือข่ายกว่า ๕๐๐ ราย **ที่ได้รับประโยชน์และสร้างรายได้เพิ่มขึ้นจากผลผลิตที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP**
- ผลิต: **เมล็ดพันธุ์คุณภาพดี**

  วัตถุประสงค์: ประชาชนมีพืชผักไว้บริโภค

  ผลลัพธ์ระยะยาว: สร้างหลักประกันความมั่นคงทางอาหารของประเทศจากรุ่นสู่รุ่น
- **บมจ. การบินไทย บริการข้าวหอมมะลิ “จันกะผัก”** จากแหล่งผลิตที่ดีที่สุดของไทย ให้ผู้โดยสารในชั้นหนึ่งและชั้นธุรกิจ (ข้อมูลปี ๒๕๖๖)

แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. มูลนิธิชัยพัฒนา เว็บไซต์ก้าวเพื่อชัยชนะ เกียรติยศจักรดาว ๒๕๖๔ วารสารชัยพัฒนา สิงหาคม ๒๕๖๓ และกองทัพบก



ชื่อร้าน “จันกะผัก” มาจากคำว่า “จักรพันธ์” เป็นหนึ่งในช่องทางการตลาดที่มั่นคงของเกษตรกร

ภัทรพัฒน์

“ร้านภัทรพัฒน์” เป็นโครงการภายใต้การดำเนินงานของ**มูลนิธิชัยพัฒนา** ที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงดำรงตำแหน่งองค์นายกกิตติมศักดิ์และองค์ประธานกรรมการ มีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็น **ช่องทางจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** และโครงการพัฒนาที่มูลนิธิฯ ดำเนินการร่วมกับหน่วยงานและชุมชนทั่วประเทศ

ร้านภัทรพัฒน์ มุ่งเชื่อมโยงผลผลิตของเกษตรกรและชุมชนสู่ตลาดผู้บริโภคในรูปแบบที่เป็นธรรมและโปร่งใส ผลิตภัณฑ์ภายใต้ตรา “ภัทรพัฒน์” ได้รับการคัดสรรจากแหล่งผลิตคุณภาพทั่วประเทศ อาทิ ข้าวอินทรีย์และข้าวกล้องหอมมะลิจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ น้ำผึ้งและกาแฟอะราบิกาจากภาคเหนือ รวมถึงสมุนไพรและผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูปจากโครงการศูนย์พัฒนาพันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ

นอกจากนี้ ยังมีสินค้านวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เช่น สบู่จากน้ำมันใช้แล้ว บรรจุภัณฑ์ย่อยสลายได้ และสินค้าลดการใช้พลาสติก เพื่อส่งเสริมการบริโภคอย่างมีความรับผิดชอบ

ปัจจุบัน ร้านภัทรพัฒน์มีทั้งรูปแบบ **ร้านค้าจริงและช่องทางออนไลน์** รวมกว่า **๓๐ แห่งทั่วประเทศ** จำหน่ายผลิตภัณฑ์กว่า **๔๐๐ รายการ** มียอดจำหน่ายเฉลี่ยปีละกว่า **๗๐ ล้านบาท** รายได้กลับคืนสู่ชุมชนผ่านการรับซื้อผลผลิตอย่างเป็นธรรม และการพัฒนาศักยภาพผู้ผลิตให้เติบโตต่อเนื่อง





“ร้านภัทรพัฒน์ และร้านจันกะผัก จำหน่ายสินค้าคุณภาพ ทั้งผลิตภัณฑ์แปรรูป งานฝีมือ ผักผลไม้ปลอดภัย อาหารสุขภาพ และเมล็ดพืชพันธุ์ดี









เดือนกรกฎาคม ๒๕๔๙ ได้พระราชทานชื่อ “ภัทรพัฒน์” (PatPat) ซึ่งสื่อถึงสิ่งดีงามและความเจริญยั่งยืน เพื่อใช้เป็นตราผลิตภัณฑ์ของมูลนิธิชัยพัฒนา

ร้านภัทรพัฒน์

- มีทั้งรูปแบบ**ร้านค้า**จริง และ**ช่องทางออนไลน์ รวมกว่า ๓๐ แห่งทั่วประเทศ**
- **จำหน่ายผลิตภัณฑ์กว่า ๔๐๐ รายการ มียอดจำหน่ายเฉลี่ยปีละกว่า ๗๐ ล้านบาท เป็นรายได้กลับคืนสู่ชุมชน ผ่านการรับซื้อผลผลิตอย่างเป็นธรรม มากกว่าสินค้า คือการฟื้นฟูป่า**

วัตถุประสงค์แฝง: สินค้าภัทรพัฒน์มีคุณค่าที่ซ่อนอยู่

ตัวอย่าง: การปลูกต้นชาน้ำมัน

ประโยชน์ที่แท้จริง: ไม่ใช่แค่น้ำมัน แต่คือการพลิกฟื้นผืนป่าที่ถูกทำลาย



แหล่งข้อมูล: สำนักงาน กปร. มูลนิธิชัยพัฒนา เว็บไซต์ก้าวเพื่อชัยชนะ เกียรติยศจักรดาว ๒๕๖๔ วารสารชัยพัฒนา สิงหาคม ๒๕๖๓ และกองทัพบก

“ชัยชนะของการพัฒนา” หลักการทรงงานข้อที่ ๒๗



การแก้ไขปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นเหมือนการเข้าสู่สงครามที่ไม่ใช้อาวุธในการแก้ไขปัญหา แต่ใช้การพัฒนาเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และทุกครั้งที่สามารถแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ จึงถือเป็นการได้รับชัยชนะโดยการพัฒนา

การทรงงานผ่าน **มูลนิธิชัยพัฒนา** ดังที่ได้ยกตัวอย่างข้างต้น ไม่เพียงสะท้อนถึงพระวิริยอุตสาหะของพระองค์ที่ทรงมุ่งช่วยเหลือประชาชนให้มีความร่มเย็นเป็นสุข อยู่ดีกินดี หากยังเป็นหลักฐานแห่งการสืบสานพระราชปณิธานด้านการพัฒนาของสมเด็จพระบรมชนกนาถ ที่ทรงมุ่งมั่นอย่างไม่เคยเสื่อมคลาย

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเหล่านี้ มิได้หยุดอยู่แค่การให้เพื่อบรรเทาทุกข์ชั่วคราวหรือการมอบความช่วยเหลือระยะสั้น เพราะได้ก้าวข้ามไปสู่การ “สร้างคน” ด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้และ “สร้างโอกาส” ให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงในทุกสถานการณ์ นี่คือแก่นแท้ของการพัฒนาที่หยั่งรากลึก นำไปสู่ความมั่นคงของประเทศ คือชัยชนะแห่งการพัฒนา ซึ่งออกผลสัมฤทธิ์ตราบจนปัจจุบัน

มูลนิธิชัยพัฒนา



- **มูลนิธิชัยพัฒนา** เป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) แห่งแรกในประเทศไทยที่ก่อตั้งขึ้นโดย **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙** พระองค์ทรงดำรงตำแหน่ง **นายกกิตติมศักดิ์** ด้วยพระองค์เอง มีพระราชประสงค์ให้มูลนิธิฯ เป็น “กลไกคู่ขนานกับภาครัฐ” ที่สามารถดำเนินงานได้อย่าง **ยืดหยุ่น คล่องตัว และทันท่วงที** ในการช่วยเหลือประชาชน
- มูลนิธิฯ มีลักษณะเด่นคือ **ไม่ดำเนินงานซ้ำซ้อนกับโครงการของรัฐ** แต่จะมุ่ง **สนับสนุนและเสริมเติมเต็ม** ให้เกิดความต่อเนื่องและประสานสอดคล้องกัน เช่น การทดลองนวัตกรรมพัฒนาในพื้นที่จริง ก่อนขยายผลผ่านหน่วยงานของรัฐ
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงออกแบบ **ตราสัญลักษณ์มูลนิธิชัยพัฒนา** ด้วยพระองค์เอง โดยแต่ละองค์ประกอบมีความหมายลึกซึ้ง ดังนี้ *พระแสงขรรค์ชัยศรี* หมายถึง จะทรงนำทัพเอง *ธงกระบี่ธุช* หมายถึง ทรงปรารถนาอยากจะให้ทุกคนติดตามและช่วยรบอยู่ในกองทัพของพระองค์ด้วย *พระมหาสังข์* หมายถึง เพื่อให้เกิดความร่ำรวยงอกงาม เจริญก้าวหน้า และ *ดอกบัว* หมายถึง ความบริสุทธิ์ ความสงบ มีคุณธรรม
- มูลนิธิฯ ได้รับการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเลขที่ **๓๙๗๕** เมื่อวันที่ **๑๔ มิถุนายน ๒๕๓๑** และนับเป็นองค์กรที่ทรงริเริ่มขึ้นก่อนที่แนวคิด **“การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)”** จะได้รับการบัญญัติอย่างเป็นทางการในระดับสากล
- ปัจจุบัน มูลนิธิฯ ดำเนินโครงการกว่า **๕,๐๐๐ โครงการทั่วประเทศ** ครอบคลุมการเกษตร แหล่งน้ำ การศึกษา สิ่งแวดล้อม และสาธารณสุข โดยมีพระราชปณิธานว่า *“จะช่วยให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ และดำรงชีวิตอย่างสมดุลกับธรรมชาติ”*

“ได้ทำงานช่วยคนอื่น ถือว่าเป็นเกียรติ ทำให้เรามีความสุข”

พระอักษรสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
พระราชทานในโอกาสเสด็จฯ ไปประกอบพิธีเปิดอาคารสำนักงาน
มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์
วันที่ ๒๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖

ทรงสร้างสุข...เพื่อความผาสุกของประชาชน



ในทุกย่างก้าวของการทรงงาน สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นแบบอย่างที่ชัดเจนของการพัฒนาเพื่อความสุขที่ยั่งยืน

“ความสุข” ในที่นี้เป็นทั้ง “จุดเริ่มต้น” และ “ปลายทาง” ของการพัฒนาในทุกโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หากมองให้ลึกกว่าสิ่งปลูกสร้าง แหล่งน้ำ หรือผืนป่า จะพบว่าพระราชปณิธานของพระองค์ได้ก่อให้เกิด “ประโยชน์สุข” ความสุขที่เกิดจากการสร้างประโยชน์ซึ่งงอกงามอยู่ในหัวใจของประชาชน และปรากฏขึ้นจริงในทุกพื้นที่ทั่วประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง

ตลอดหลายปีที่ผ่านมา โครงการในพระราชดำริจำนวนมากได้เปลี่ยนแปลงชีวิตผู้คน และเป็นแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่เห็นคุณค่าของการทำงานเพื่อส่วนรวม โดยมี “สำนักงาน กปร.” ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน ติดตาม และต่อยอดพระราชดำริให้ก้าวไปข้างหน้า เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงแก่นแท้ของการพัฒนาที่เปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ในบทนี้จึงนำเสนอเรื่องราวผ่านสองมุมมองสำคัญจาก

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล
เลขาธิการ กปร. คนที่ ๑ **ผู้เห็นภาพรวมของปฐมบทการพัฒนา**
นางสุพร ตรีนรินทร์
เลขาธิการ กปร. คนปัจจุบัน **ผู้สืบสานและต่อยอดการพัฒนาให้เหมาะสมกับยุคสมัย**
ซึ่งได้ร่วมกัน “มองย้อน” และ “มองไกล” ถึงภารกิจอันเป็นที่มาแห่งความสุขที่ยั่งยืน

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล
กรรมการและที่ปรึกษาพิเศษอาวุโสมูลนิธิชัยพัฒนา และที่ปรึกษาสำนักงาน กปร.
เลขาธิการ กปร. คนที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๒๔ - ๒๕๔๒)

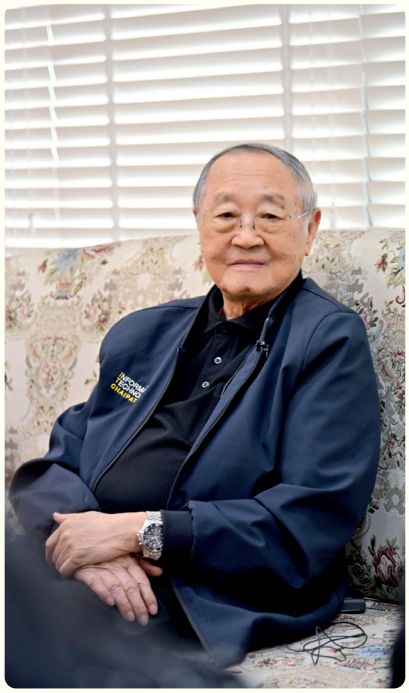

ตลอดเส้นทางการทำงานของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ผู้อยู่ในห้วงเวลาปฐมบทของการก่อตั้งสำนักงาน กปร. สิ่งที่ท่านเน้นย้ำเสมอคือ การจะเข้าใจ กปร.[๖] ให้ถึงแก่น ต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจ "แนวทางการทรงงาน" ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสียก่อน

พระองค์ทรงเริ่มต้นจาก "จุดเล็ก ๆ" ค่อย ๆ แก้ไขปัญหาในแต่ละพื้นที่ ให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ด้วยหลักคิดที่ทุกคนรู้จักกันดีในวันนี้ว่า "ระเบิดจากข้างใน" คือการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนจากภายในเพื่อให้ประชาชนยืนหยัดด้วยลำแข้งของตนเอง

ดร.สุเมธเล่าว่า แนวพระราชดำริเช่นนี้ไม่เพียงเป็นรากฐานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินับพันโครงการในรัชกาลที่ ๙ เท่านั้น หากยังกลายมาเป็นรากฐานสำคัญที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับช่วงและ "ต่อยอด" ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์เอง ท่านอธิบายว่า

"สิ่งที่ทรงรับจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ มีค่ายิ่งกว่าตัวเลขโครงการห้าพันกว่าโครงการ ไม่ใช่แค่ 'จำนวน' งานพัฒนา แต่คือ 'วิธีคิด' และ 'ความเป็นผู้ให้' ที่ลงไปถึงรากเหง้าและต้นตอของปัญหาจริง ๆ"

จากจุดเริ่มต้นเช่นนี้ เรื่องเล่าในห้วงแรกของการก่อตั้งสำนักงาน กปร. จึงไม่ใช่แค่เรื่องโครงสร้างหน่วยงาน แต่เป็นเรื่องของ "ความท้าทาย" ในการวางรากฐานการพัฒนา และเป็นการร่วมกันค้นหาคำตอบว่า "ความสุขที่แท้จริงของประชาชน" ในสายพระเนตรของทั้งสองพระองค์หมายความว่าอย่างไร และคนรุ่นใหม่ควรเรียนรู้สิ่งใดเพื่อนำไปสานต่อและขยายผล "ความสุข" นี้ให้ยืนยาวคู่แผ่นดินไทย

---

[๖] ในบทความนี้ คำว่า "กปร." หรือการกล่าวถึงตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับ "กปร." ทั้งหมด หมายถึง "สำนักงาน กปร."

บทบาทของ กปร. ในช่วงเริ่มต้น จากหน่วยงานกลาง สู่หัวใจการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

เมื่อครั้งที่สำนักงาน กปร. ก่อตั้งขึ้นในยุคแรกเริ่ม ดร.สุเมธเล่าว่า ภารกิจหลักของ กปร. ได้รับการกำหนด “เป้าหมายอย่างชัดเจน” ตั้งแต่ต้น นั่นคือการเป็นหน่วยงานกลางที่รวบรวม สนับสนุน และขับเคลื่อนโครงการในพระราชดำริให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

ในทางปฏิบัติ กปร. ต้องทำงานแบบบูรณาการ เชื่อมโยงหน่วยงานราชการ หน่วยงานวิชาการ และภาคประชาสังคม ให้เข้าไปร่วมพัฒนาในพื้นที่ต่าง ๆ ตามพระราชดำริ ท่ามกลางข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ บุคลากร และความเข้าใจของหน่วยงานบางแห่งในระบบราชการ แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้ทุกอย่างขับเคลื่อนไปได้ คือ “ศรัทธา” ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ โดย ดร.สุเมธได้อธิบายเพิ่มเติมว่า พลังแห่งศรัทธานี้เองที่ทำให้หลายฝ่ายยอม “เปลี่ยนวิธีคิด” จากเดิมที่เคยมีมุมมองว่าประชาชนหรือชาวบ้านเป็นเพียง “ผู้รับความช่วยเหลือ” เปลี่ยนไปสู่การมองว่าพวกเขาคือ “ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนา”

“นี่แหละคือจุดเริ่มต้นของ ‘การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม’ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงริเริ่มไว้ ไม่ใช่ประชาชนรอรับ แต่เขามีศักดิ์ศรีและมีส่วนร่วมสร้างอนาคตของตัวเอง”

สำหรับสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี นั้น ดร.สุเมธเล่าว่า พระองค์ทรงเริ่มต้นงานพัฒนาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ เพราะทรงติดตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ เสด็จฯ ไปยังพื้นที่ทุรกันดารอย่างต่อเนื่อง ทรงซึมซับทั้ง “หัวใจ” และ “วิธีการ” ในการทรงงานอย่างลึกซึ้ง สิ่งที่ทรงได้รับจากสมเด็จพระบรมชนกนาถ จึงไม่ใช่เพียงองค์ความรู้ด้านเทคนิค หากคือวิธีมองคน มองชุมชน และมองปัญหาแบบเข้าถึงต้นตอ

“พระองค์ไม่มองปัญหาแค่ ‘ผิวหน้า’ แต่ทรงลงลึกไปถึงรากของปัญหา และนี่แหละคือสิ่งที่ทำให้ กปร. ต้องปรับวิธีคิดของตัวเองใหม่ทั้งหมด”

เรียนรู้จากพื้นที่จริง “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

ดร.สุเมธได้เล่าถึงประสบการณ์การตามเสด็จสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ลงพื้นที่ในยุคเริ่มแรกว่าเป็นช่วงเวลาที่ทำให้เห็นพระวิริยอุตสาหะอย่างชัดเจน พระองค์เสด็จฯ ไปยังพื้นที่ทุรกันดารอย่างไม่ทรงย่อท้อ ทรงปฏิบัติพระราชกิจอย่างหนักเพื่อให้เข้าถึงและรับทราบสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งรวมถึงการขึ้นดอย เดินเท้า ลุยฝน ข้ามลำห้วย





*“การสนองพระราชดำริของพระองค์ไม่ใช่แค่งานพัฒนาตามตำรา แต่คือ**การเรียนรู้ความเป็นมนุษย์** เข้าใจความหลากหลายของผู้คน และเดินตามรอยหลักการ **‘เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา’** ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงวางไว้ เป็นแก่นแห่งศาสตร์การพัฒนาที่ยั่งยืน หลักคิดนี้เองกลายเป็นหลักคิดสำคัญที่เรานำมาใช้ในการทำงานสนองงานพระราชดำริ”*

จากประสบการณ์ดังกล่าว ดร.สุเมธสรุป “หลักคิดสำคัญ” ที่ กปร. น้อมนำมาปรับใช้ ได้แก่

ทรงเข้าใจชีวิตของประชาชนอย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่เข้าใจผ่านรายงานหรือเอกสาร แต่ผ่านประสบการณ์ตรง ทรงเห็นความยากลำบากของประชาชน และวิธีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงช่วยเหลือประชาชนด้วยการ “เข้าไปเรียนรู้จากพื้นที่ก่อน” ทุกครั้ง พระราชทานพระราชดำริที่ละเอียด ลึกซึ้ง และคำนึงถึงความยั่งยืน ทำให้ กปร. ต้องปรับกระบวนการคิดใหม่ ไม่ใช่แค่ออกแบบโครงการ แต่ต้องเข้าไปเรียนรู้จากพื้นที่ก่อนเสมอ

ทรงยึดหลักความต่อเนื่อง กปร. จึงต้องออกแบบโครงการให้มีความต่อเนื่อง ไม่ใช่ทำปีเดียวแล้วจบ ต้องวางระบบให้เกิดผลอย่างยั่งยืน และให้ประชาชนสามารถดูแลพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

ทรงให้ความสำคัญยิ่งกับการศึกษาและการพัฒนามนุษย์ โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล กปร. จึงขยายบทบาทจากการพัฒนาการเกษตร แหล่งน้ำ และปัจจัยพื้นฐาน ไปสู่การประสานที่ครอบคลุมทั้งหน่วยงานด้านการศึกษา สาธารณสุข โภชนาการ และวัฒนธรรม เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสพัฒนาตนเองครบทุกด้าน

ดร.สุเมธเน้นย้ำว่า *“พระองค์ไม่ได้ทรงเป็นแค่ผู้ ‘รับช่วง’ งานพัฒนาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ แต่ทรง ‘ต่อยอด’ อย่างเป็นระบบ ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์เองจริง ๆ”*

ตัวอย่างพระราชดำริที่ก่อเกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรม และสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในพื้นที่

“ผมมีโอกาสร่วมทำงานสนองพระราชดำริของกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ อย่างใกล้ชิดมาหลายปี สิ่งที่เห็นชัดเจนที่สุดคือ พระองค์ทรงเข้าใจปัญหาจากพื้นที่จริง และทรงลงมือทำเองเสมอ พระราชดำริทุกเรื่องจึงไม่ใช่แค่แนวคิด แต่เป็น ‘แนวทางปฏิบัติ’ ที่นำไปใช้ได้จริง และสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในชีวิตผู้คน”

โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารฯ

“หนึ่งในโครงการที่เห็นผลชัดเจนที่สุดคือ การพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารฯ ทรงตระหนักว่าเด็กในพื้นที่ชายแดนจำนวนมากขาดโอกาสพื้นฐาน โดยเฉพาะเรื่องอาหารและการเรียนรู้ จึงมีพระราชดำริให้เริ่มต้นจากสิ่งจำเป็นที่สุด คือการสร้าง ‘ความอิ่มท้อง’ ผ่านโครงการอาหารกลางวันผักสวนครัวในปี ๒๕๒๓ ก่อนจะขยายเป็นโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันทั่วประเทศ

หลักการพัฒนาของโครงการนี้คือ การพัฒนาไม่อาจเริ่มจากยอด แต่ต้องเริ่มจากฐานชีวิตของเด็ก

จากโครงการเล็ก ๆ ในวันนั้น วันนี้ได้พัฒนาต่อยอดจนกลายเป็นระบบการพัฒนาเด็กแบบองค์รวมครอบคลุมทั้งอาหาร โภชนาการ สุขภาพ การศึกษา ทักษะอาชีพ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ตั้งแต่เด็กเล็กไปจนถึงวัยรุ่นอย่างครบวงจร เป็นตัวอย่างของการพัฒนาที่เริ่มจากโจทย์ง่าย ๆ แต่เปลี่ยนภาพอนาคตของทั้งชุมชนได้”

โครงการทหารพันธุ์ดี

“อีกหนึ่งโครงการที่สะท้อนพระวิสัยทัศน์ได้ดีมากคือ โครงการทหารพันธุ์ดี ซึ่งริเริ่มขึ้นในปี ๒๕๕๙ หลายคนอาจไม่เคยคาดคิดว่า ‘ทหารเกณฑ์’ จะสามารถเปลี่ยนบทบาทมาเป็นกำลังสำคัญด้านการเกษตรได้ แต่พระองค์ทรงมองเห็นศักยภาพ และมีพระราชดำริให้ต่อยอดทักษะเพื่อเป็นรากฐานในการประกอบอาชีพภายหลังการปลดประจำการ ไม่ว่าจะเป็นการปลูกผักปลอดสารเคมี เลี้ยงสัตว์ แปรรูปอาหาร จนสามารถกลับไปสร้างอาชีพได้จริง

พระองค์ทรงมองเห็นคุณค่าในคนทุกกลุ่ม และทรงสร้างโอกาสใหม่จากสิ่งที่สังคมมักมองข้าม

เมื่อทหารกลับไปสู่บ้านเกิด เขากลายเป็นต้นแบบให้ชุมชน ชวนเพื่อนบ้านปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ มีอาหารปลอดภัยในครัวเรือน เกิดความสามัคคี และทำให้ความรู้แพร่ขยายไปอย่างเป็นธรรมชาติ สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงพลังของ ‘การขยายผลผ่านคน’ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของงานพัฒนา”

บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง

“จากโครงการทหารพันธุ์ดี ต่อยอดไปสู่ ‘บ้านนี้มีรัก ปลูกผักกินเอง’ และ ‘ชุมชนเบิกบาน อาหารปลอดภัย’ ซึ่งเป็นการนำเมล็ดพันธุ์พระราชทานและกิ่งพันธุ์ไม้ผลเข้าไปในครัวเรือน ให้ประชาชนปลูกผักกินเอง ไม่ต้องพึ่งพา

ของแพง และยังได้อาหารปลอดภัย นับเป็นอีกตัวอย่างของศาสตร์การพัฒนา 'ทำง่าย แต่ได้ผลจริง' ซึ่งเป็นหัวใจในการสนองงานของ กปร."

นอกจากนี้ ดร.สุเมธยังได้กล่าวถึงบทบาทของ กปร. ว่า

"สิ่งที่ผมเรียนรู้จากการสนองพระราชดำริคือ การพัฒนาไม่ใช่เรื่องใหญ่โตเสมอไป แต่ต้อง 'ถูกที่ ถูกคน ถูกเวลา' และต้องให้ประชาชนลุกขึ้นทำด้วยตัวเอง พระองค์ทรงเข้าถึงปัญหาจริง มองถึงรากเหง้า และทรงให้วิธีคิดมากกว่าวิธีทำ นี่แหละคือเหตุผลที่ กปร. ต้องเรียนรู้จากพื้นที่ และต้องทำงานอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่ปีเดียวแล้วจบทุกโครงการที่ทรงริเริ่ม ไม่ว่าจะเป็นเด็ก ทหาร หรือชุมชน ล้วนสะท้อนความเมตตาและพระวิสัยทัศน์อันลึกซึ้งที่มุ่งทำให้ประชาชน 'พึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคง' ซึ่งเป็นหัวใจแท้จริงของการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ"

น้ำ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต มองทุกอย่างเป็นภาพเดียวกัน

ในเรื่องน้ำและสิ่งแวดล้อม ดร.สุเมธย้ำว่า เราไม่อาจแยกบทบาทของสองรัชสมัยออกจากกันได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงให้ความสำคัญกับ "น้ำ" มาโดยตลอด ทั้งเรื่องเขื่อน ฝายชะลอน้ำ การฟื้นฟูป่าต้นน้ำ และกังหันน้ำชัยพัฒนา เพราะทรงมองว่า "น้ำคือชีวิต"

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสืบสานพระราชปณิธานด้านน้ำไว้อย่างมั่นคง แต่ยังทรงขยายมิติใหม่เพิ่มเติม โดยเน้นเรื่อง "น้ำเพื่อคุณภาพชีวิต" ของคนและชุมชน โดยเฉพาะในโรงเรียนและพื้นที่ห่างไกล ทรงเน้นน้ำดื่มสะอาด การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า และการปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เด็ก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและระยะยาว เช่น การจัดการน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้ ทรงคิดค้นนวัตกรรมมากมาย

ส่วนพระราชดำริของกรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ นั้น *เน้นเสริมมิติด้านการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยเฉพาะในโรงเรียน* ทรงมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมที่เด็กได้เรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ การแยกขยะ การทำน้ำหมักชีวภาพ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า และการเป็นผู้ปกป้องทรัพยากรด้วยตนเอง

"พระองค์ไม่เคยมองน้ำ สิ่งแวดล้อม การศึกษา สุขภาพ แยกขาดจากกันเลย ทรงมองทุกอย่างเป็น 'ภาพเดียวกัน' เพื่อเป้าหมายเดียว คือคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของประชาชน"

สำหรับ กปร. นั่นหมายความว่า ต้องปรับวิธีทำงานจากเดิมที่เน้นแค่โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ขุดสระ สร้างฝาย มาสู่การทำงานด้านการสื่อสาร การสร้างความตระหนักรู้ และการประสานภาคีในพื้นที่ให้ร่วมกันดูแลทรัพยากรของตนเอง

กปร. และมูลนิธิชัยพัฒนา พลังเสริมกันของสองกลไก

ดร.สุเมธยังเล่าถึงความสัมพันธ์ระหว่าง กปร. กับมูลนิธิชัยพัฒนาว่า เป็นตัวอย่างของการประสานพลังระหว่าง “กลไกภาครัฐ” และ “องค์กรพัฒนาเอกชน” ที่เดินอยู่บนฐานเดียวกันคือ แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ และเป้าหมายเดียวกันคือ “ประโยชน์สุขของประชาชน”

มูลนิธิชัยพัฒนามีความคล่องตัวสูง สามารถ “คิดเร็ว ทำเร็ว แก้ปัญหาได้เร็ว” ส่วน กปร. ในฐานะหน่วยงานของรัฐ มีข้อจำกัดด้านระเบียบ งบประมาณ และโครงสร้างราชการ แต่ก็มีศักยภาพด้านการขยายผลเชิงระบบ

ในหลายพื้นที่ กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ ทรงใช้**มูลนิธิชัยพัฒนาเป็นหน่วยนำคิด นำร่อง ในการริเริ่มโครงการใหม่ เมื่อได้ผลแล้ว กปร. จะเข้าไปเสริมด้วยกลไกภาครัฐ** เช่น จัดงบประมาณสนับสนุน ประสานหน่วยงานในพื้นที่ให้เข้ามาสานต่อ และยกระดับเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในระบบ ไปจนถึงเข้ามาสนับสนุนให้ขยายผล

พระองค์ทรงเป็นองค์ประธานกรรมการมูลนิธิชัยพัฒนา แต่ก็มีพระราชดำริผ่าน กปร. อย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน ทรงมีพระปรีชาสามารถสูงมากในการเชื่อมโยงภารกิจของสององค์กรเข้าด้วยกันอย่างมีระบบ ทรงติดตามงานอย่างใกล้ชิด ไม่เคยมองว่าสององค์กรนี้แยกขาดจากกัน แต่ทรงเห็นว่าต่างฝ่ายต้องเสริมกัน เมื่อเข้าสู่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน พระราชภารกิจของพระองค์ยังคงดำเนินต่อเนื่อง ผมคิดว่าบทบาทของ กปร. ในปัจจุบันนั้นทำได้ดีแล้ว ในการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนมากขึ้น รวดเร็วขึ้น เน้นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม และใช้เทคโนโลยีและฐานข้อมูลในการวิเคราะห์และสนองพระราชดำริ รวมทั้งการรวบรวมองค์ความรู้จากโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ พระราชทานไว้ นำมาพัฒนาเป็นคลังองค์ความรู้พระราชดำริเพื่อถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ โดยปัจจุบัน กปร. ได้ร่วมมือกับมูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และภาคเอกชน อย่างเช่น ‘โครงการความร่วมมือเพื่อขยายผลองค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริสู่เยาวชน’ ซึ่งดำเนินงานต่อเนื่องมาเป็นระยะที่ ๒

“หลายโครงการ พระองค์ทรงใช้มูลนิธิชัยพัฒนาเป็น ‘หน่วยนำร่อง’ ทดลองให้เห็นผลก่อน แล้วให้ กปร. เข้าไปเสริมด้วยกลไกของรัฐ ทั้งการจัดงบประมาณ ประสานงานพื้นที่ และยกระดับเป็นโครงการในระบบราชการ”

ไม่เพียงเท่านั้น ในรัชกาลปัจจุบัน กปร. ยังใช้เทคโนโลยีและฐานข้อมูลเข้ามาช่วยวิเคราะห์และสนองพระราชดำริได้รวดเร็วและแม่นยำยิ่งขึ้น รวมทั้งมีบทบาทในการรวบรวมองค์ความรู้จากโครงการพระราชดำริ มาพัฒนาเป็นฐานความรู้เพื่อถ่ายทอดสู่เยาวชน ผ่านความร่วมมือกับมูลนิธิชัยพัฒนา หน่วยงานการศึกษา และภาคเอกชน

“ในมุมของผม กปร. ไม่ได้เป็นแค่ ‘กลไกรัฐ’ แต่ต้องเป็น ‘ผู้นำการพัฒนาเชิงคุณธรรม’ เพราะการสนองพระราชดำริ คือการตอบแทนแผ่นดินด้วยงานที่เกิดผลต่อประชาชนจริง ๆ”

ข้อคิดถึงบุคลากร กปร. และคนรุ่นใหม่ ทำงานด้วยหัวใจที่มี “ประชาชนและแผ่นดิน”

เมื่อกล่าวถึงบทเรียนที่อยากฝากถึงบุคลากร กปร. และคนรุ่นใหม่ ดร.สุเมธเลือกใช้ภาษาตรงไปตรงมา ทว่าแฝงความหมายลึกซึ้ง

“งานสนองพระราชดำริ ไม่ใช่งานตามคำสั่ง แต่คืองานที่ต้องทำด้วยหัวใจ”

ท่านอธิบายว่า คนทำงานราชการทั่วไปอาจทำงานตามหน้าที่และระเบียบ แต่คนที่ทำงานสนองพระราชดำริต้องเพิ่ม “หัวใจ” เข้าไปด้วย ต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน ซื่อสัตย์ต่อพระราชปณิธาน และไม่มองโครงการเป็นแค่ “ตัวเลข” หรือ “ผลงาน”

“อย่ามองโครงการเป็นแค่ชิ้นงาน ให้มองว่าแต่ละพื้นที่คือ ‘ชีวิตคน’ เด็กแต่ละคน ชาวบ้านแต่ละครอบครัว เขาคือความหวัง ไม่ใช่แค่ตัวเลขในรายงาน”

ในขณะเดียวกัน ดร.สุเมธเน้นว่า คนทำงานสนองพระราชดำริจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่น เปิดใจเรียนรู้ กล้าคิดใหม่ กล้าทำงานร่วมกับภาคส่วนอื่น และรับฟังเสียงของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง

เหนือสิ่งอื่นใด ท่านย้ำถึงการ “ไม่หยุดเรียนรู้จากพระองค์”

“กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ ทรงเป็นครูของการพัฒนาอย่างแท้จริง ทรงไม่เคยหยุดฟัง ไม่เคยหยุดเรียนรู้ และไม่เคยมองข้ามพื้นที่เล็ก ๆ ที่ไม่มีใครสนใจ ถ้าคนรุ่นใหม่เข้าใจพระองค์จริง ๆ เขาจะมีพลังใจในการทำงานไปได้อีกนาน”

และในประโยคที่อาจเรียกได้ว่า เป็นหัวใจของข้อคิดทั้งหมด ดร.สุเมธกล่าวไว้ชัดเจนว่า

“ถ้าหัวใจไม่มีคำว่า ‘ประชาชน’ และ ‘แผ่นดิน’ อยู่ข้างใน อย่าทำงานสนองพระราชดำริแบบผ่าน ๆ เพราะงานนี้คือการรับใช้บ้านเมือง แทนพระราชหฤทัยของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงห่วงใยประชาชนทุกคน”

ก่อนจะทิ้งท้ายด้วยถ้อยคำให้กำลังใจว่า

“ผมขอเป็นกำลังใจให้บุคลากรของ กปร. และคนรุ่นใหม่ทุกคน ท่านกำลังทำงานที่มีเกียรติสูงสุด เพราะเป็นการสืบสานพระราชปณิธานของพระมหากษัตริย์ไทย ขอให้ท่านทำงานอย่างมีความสุข มีหัวใจนักพัฒนา และเดินไปข้างหน้าอย่างมั่นคง คนทำงานเพื่อประชาชนและแผ่นดิน ไม่มีวันไร้ความหมายเลยแม้แต่วันเดียว เพราะ ‘เขาสุข เราก็สุขด้วย”

ดังพระราชกระแสรับสั่งที่ยังดังก้องอยู่ในใจเสมอว่า

“ได้ทำงานช่วยคนอื่น ถือเป็นเกียรติ ทำให้เรามีความสุข”

จากบทเรียนในยุคก่อตั้งที่ ดร.สุเมธถ่ายทอดไว้ ทั้งในแง่ของการวางรากฐาน การมองปัญหาจากพื้นที่จริง และการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม งานของ กปร. จึงเดินหน้ามาอย่างมั่นคงจนถึงยุคปัจจุบัน พร้อมเผชิญความท้าทายใหม่ ๆ ของโลกยุคดิจิทัล ซึ่งต้องอาศัยผู้นำที่มองไกลและเข้าใจหัวใจของการพัฒนาอย่างแท้จริง

นางสุพร ตรีนรินทร์
เลขาธิการ กปร. คนที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ปัจจุบัน)



ตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา สำนักงาน กปร. ทำหน้าที่สนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการพัฒนาเชิงระบบและการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในทุกภูมิภาค

นางสุพร ตรีนรินทร์ เลขาธิการ กปร. คนปัจจุบัน เล่าว่า ภารกิจในยุคนี้ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การขับเคลื่อนโครงการด้านโครงสร้างพื้นฐาน แต่ต้อง “สืบสานและต่อยอดองค์ความรู้” ให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ และยกระดับให้โครงการพระราชดำริกลายเป็น “โอกาส” ที่สร้างคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนให้ประชาชนได้จริง

“สิ่งที่สำนักงาน กปร. ทำ ไม่ใช่แค่โครงการ แต่คือการดูแล ‘ชีวิตของประชาชน’ เป้าหมายสูงสุดของเราคือ ทำให้เขาอยู่ดีมีสุขอย่างแท้จริง ซึ่งก็คือหัวใจของงานพระราชดำริทั้งหมด”

บทบาทและภารกิจของสำนักงาน กปร. ในปัจจุบัน

เลขาธิการ กปร. อธิบายว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา สำนักงาน กปร. ยืนอยู่ในฐานะ “หน่วยงานหลัก” ที่แปลงพระราชดำริให้เป็นแผนและการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

“งานโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนในพื้นที่ป่า น้ำ การอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมถึงโครงการด้านสิ่งแวดล้อม เป็นภารกิจสำคัญที่ต้องบูรณาการหลายหน่วยงาน เราจึงยึดหลัก ‘กปร.ประสานราชการ มูลนิธิชัยพัฒนาประสานเอกชน’ เพื่อให้ทุกภาคส่วนทำงานร่วมกันอย่างมีพลัง” และกล่าวเสริมว่า การทำงานยุคปัจจุบันต้องพิจารณาข้อจำกัดด้านกฎหมายและระเบียบราชการอย่างรอบคอบกว่าสมัยก่อน แต่ *“แก่นของการทำงาน”* ยังคงเดิมคือ ต้องทำงานให้เหมาะกับสภาพการณ์ และให้ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด

“ถึงแม้กฎหมายเข้มงวดขึ้น แต่เจตนารมณ์ของเรายังชัด เราต้องทำให้โครงการพระราชดำริเดินไปได้อย่างถูกต้อง และยังคงมุ่งไปที่การช่วยประชาชนเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง”

พระปรีชาสามารถและพระราชจริยวัตรในทุกมิติของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

เมื่อกล่าวถึงสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เลขาธิการ กปร. เอ่ยถึงด้วยน้ำเสียงเต็มไปด้วยความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ

“กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ ทรง ‘เห็นจากของจริง เรียนจากของจริง’ ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ไปตามพื้นที่ทุรกันดารทั่วประเทศ จึงทรงมีพระปรีชาสามารถรอบด้าน รู้ลึกในทุกสาขาที่เกี่ยวกับการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ ป่า โภชนาการ หรือการศึกษา”

สิ่งที่ท่านได้กล่าวเน้นเป็นพิเศษคือ พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับ “ทุนมนุษย์” ตั้งแต่คุณแม่ตั้งครรภ์ เด็กเล็ก วัยเรียน ไปจนถึงผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ



“พระองค์ทรงวางระบบการพัฒนาทั้งชีวิตคนอย่างเชื่อมโยงกัน ประกอบด้วยโภชนาการที่ถูกต้อง การมีอาหารกลางวันที่ดี มีโอกาสเรียนต่อ ไปจนถึงการส่งเสริมอาชีพหลังเรียนจบ เพื่อให้เขามีคุณภาพชีวิตที่ดีครบทุกด้าน” และท่านยังย้ำว่า พระองค์ทรงสืบสานพระราชปณิธานในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างมั่นคง ตั้งแต่พืชพรรณท้องถิ่น ป่าชายเลน พันธุกรรมพืช ไปจนถึงการส่งเสริมให้เยาวชนเรียนรู้วิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบ

“ถ้ามองให้ลึก จะเห็นว่าพระองค์ทรงสร้าง ‘สมดุล’ ระหว่างการพัฒนามนุษย์กับการอนุรักษ์ธรรมชาติไว้อย่างงดงามมาก”

การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การทำงาน

เลขาธิการ กปร. เล่าว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็น “ฐานคิดสำคัญ” ของการทำงาน

“พระองค์ทรงย้ำเสมอว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่แค่เรื่องการเกษตร แต่คือการทำอะไรให้เหมาะสมกับสิ่งที่ตนเองเป็น ไม่ฟุ่มเฟือย และไม่เกินตัว”

สำนักงาน กปร. จึงนำหลักนี้มาปรับใช้ทั้งในระดับโครงการและภายในองค์กร เช่น

- การสร้างถนนโดยไม่ทำลายต้นไม้
- ใช้งบประมาณอย่างพอเหมาะ
- การช่วยเหลือกันผ่าน “ตะกร้าปันสุข”
- การสอนให้โรงเรียนและมหาวิทยาลัยประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

“เราอยากให้คนเห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงทำได้จริงในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่แค่คำสวยหรู แต่เป็นวิธีคิดที่ทำให้ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า”

กรณีศึกษาการต่อยอดงานพระราชดำริ จากหญ้าแฝกสู่เวชภัณฑ์

หนึ่งในความภาคภูมิใจของสำนักงาน กปร. ในยุคปัจจุบันคือ การต่อยอดงานอนุรักษ์ดินและน้ำด้วย *“หญ้าแฝก”* ไปสู่การพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เวชภัณฑ์

เลขาธิการ กปร. เล่าด้วยความปลาบปลื้มว่า

“โครงการดังกล่าวเริ่มจากแนวพระราชดำริดั้งเดิมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ และเราได้นำมาต่อยอดด้วยการประยุกต์ใช้นวัตกรรม จนสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ออร์แกนิก ๑๐๐% ทั้งยาสีฟันและน้ำยาบ้วนปาก พระองค์ยังทรงพระกรุณาทดลองผลิตภัณฑ์ด้วยพระองค์เอง เพื่อให้มั่นใจในความเหมาะสมและมีความปลอดภัยสูงสุด ดิฉันเห็นว่าสิ่งนี้เป็นบทพิสูจน์ที่ชัดเจนว่า นวัตกรรมที่เกิดจากแนวพระราชดำรินั้น สามารถยกระดับและก้าวสู่มาตรฐานระดับสากลได้จริง

ปัจจุบัน โครงการนี้ยังได้รับความสนใจจากบริษัทต่างประเทศ เช่น ญี่ปุ่นและซาอุดีอาระเบียอีกด้วย”

การพัฒนาบุคลากรให้รู้เท่าทันโลก และการปรับตัวของ กปร. ต่อบริบทโลก

เพื่อให้ทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เลขาธิการ กปร. จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากร

“ดิฉันอยากให้เจ้าหน้าที่ทุกคนทุกระดับศึกษาเรียนรู้อยู่เสมอ พัฒนาความรู้ให้เท่าทันโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะในด้านเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม และสื่อดิจิทัล เราจัดฝึกอบรมทั้งด้านไอทีและการสื่อสาร เพื่อให้เจ้าหน้าที่เป็น ‘นักประชาสัมพันธ์แนวพระราชดำริ’ ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ประชาชนได้อย่างรวดเร็วและเข้าใจง่ายยิ่งขึ้น แนวทางนี้สอดคล้องกับพระราชดำริที่ว่า การเปลี่ยนแปลงของโลกมีทั้งด้านบวกและด้านลบ เจ้าหน้าที่ควรต้องรู้เท่าทัน และพิจารณาเลือกใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติ



ในส่วนของบทบาทของสำนักงาน กปร. เราพยายามปรับปรุงแนวทางการดำเนินงานอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ และกระแสสังคม ตัวอย่างเช่น ส่งเสริมการพัฒนา ‘ตลาดประชาชน’ ในศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้ง ๖ แห่ง เพื่อให้ประชาชนสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน อย. ซึ่งขณะนี้ได้รับการรับรองจาก อย. แล้วกว่า ๑๐๐ รายการ สนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้สามารถต่อยอดผลิตภัณฑ์และสร้างรายได้อย่างยั่งยืน นำแนวคิดเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น AI และเกษตรแม่นยำ มาใช้ในโครงการต่าง ๆ และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรระหว่างประเทศ เพื่อขยายผลโครงการในเชิงพาณิชย์และสังคม เป็นต้น”

พร้อมกันนี้ท่านยังเน้นว่า *“เราต้องทำให้โครงการพระราชดำริเป็น ‘โอกาสใหม่’ ของเศรษฐกิจและสังคม ไม่ใช่แค่ความสำเร็จในเอกสาร”*

ภาพอนาคตของสำนักงาน กปร.

เมื่อถามถึงอนาคตของสำนักงาน กปร. เลขาธิการ กปร. ตอบอย่างมั่นใจแต่เรียบง่ายว่า

“ในอนาคต ดิฉันอยากให้สำนักงาน กปร. ก้าวไปเป็น ‘องค์กรแห่งองค์ความรู้’ อย่างเต็มรูปแบบ เราต้องรวบรวม สังเคราะห์ และถ่ายทอดแนวพระราชดำริให้เป็นระบบยิ่งขึ้น และใช้เทคโนโลยีมาหนุนเสริมการทำงานในพื้นที่ให้แม่นยำและเร็วกว่าเดิม”

ทั้งยังมองว่า กปร. ในยุคหน้าจะต้องเปิดกว้างมากขึ้น เชื่อมกับภาคส่วนต่าง ๆ และต่างประเทศ เพื่อให้โครงการพระราชดำริเป็น “โอกาสของประเทศ” และสร้างผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมได้จริง

“ดิฉันอยากให้เยาวชนตระหนักว่า องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้พวกเขาสามารถวางแผนชีวิต ดูแลครอบครัว และสร้างอาชีพได้จริง ถ้ามีการเข้าถึงความรู้ดังกล่าวอย่างทั่วถึง ประเทศไทยจะมีอนาคตที่มั่นคงและแข็งแกร่งมาก

และสำหรับอนาคตของ กปร. เราจะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงตลอดไป ถ้ายึดมั่นหัวใจเพียงอย่างเดียว คือ ‘ประชาชนต้องได้ประโยชน์จริง’ งานใดที่ประชาชนได้ประโยชน์ งานนั้นคือคำตอบของเราเสมอ”

สุดท้ายนี้ เลขาธิการ กปร. ยังได้ฝากถึงประชาชนด้วยความอ่อนโยนแต่หนักแน่นว่า

“โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริไม่ได้มีเพียงเรื่องเล่า แต่มี ‘เครื่องมือและองค์ความรู้’ ที่มีความพร้อมให้คนไทยได้นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจริงได้ ขอเพียงทุกท่านเปิดใจเข้าไปศึกษาเรียนรู้ ท่านจะประจักษ์ว่าพระองค์ทรงทำเพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และอยู่ร่วมกันด้วยความสุขอย่างยั่งยืน

เพราะความสุขที่แท้จริง ไม่ได้เกิดจากสิ่งที่เราได้รับ แต่เกิดจากสิ่งที่เรานำไปสร้างคุณค่าต่อ และส่งต่อประโยชน์นั้นให้เกิดกับผู้อื่นอย่างยั่งยืน”

“สำนักงาน กปร. ได้ดำเนินการอนุมัติงบประมาณโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อีกทั้งสำนักงาน กปร. ได้ดำเนินการส่งเจ้าหน้าที่สำรวจออกตามพื้นที่ เพื่อแนะนำ ให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ...โดยมีการสำรวจการดำเนินงานกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ประจำพื้นที่ เพื่อรับรู้ปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ เพื่อจะได้แก้ไขปัญหาได้ตรงจุด สามารถสร้างประโยชน์ให้กับประชาชนในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม”

พระราชดำรัส
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
ในโอกาสประชุมสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ประจำปี ๒๕๖๖ (ครั้งที่ ๔๒)
ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ออนไลน์) เมื่อวันอังคารที่ ๑๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๖๖



คำสั่ง สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ที่ ๕๓ / ๒๕๖๘
เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๗๐ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๖๘

เนื่องในโอกาสมหามงคลที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ ๗๐ พรรษา ในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๖๘ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ในฐานะหน่วยงานหลักในการดำเนินงานสนองพระราชดำริ มีความประสงค์ที่จะจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติ เพื่อเผยแพร่พระราชกรณียกิจ แนวพระราชดำริ ตลอดจนผลสัมฤทธิ์จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการพัฒนาด้านต่าง ๆ ที่พระราชทานไว้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร

หนังสือเฉลิมพระเกียรตินี้จะเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญสำหรับการค้นคว้าและอ้างอิง ตลอดจนเป็นการแสดงถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อพสกนิกรชาวไทย ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดทำหนังสือดำเนินไปอย่างเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ จึงขอแต่งตั้งคณะทำงานในการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติ พร้อมกำหนดองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

คณะที่ปรึกษา

๑. นางสุพร ตรีนรินทร์	เลขาธิการ กปร.
๒. นางพิชญดา หัศภาค	รองเลขาธิการ กปร.
๓. นายศุภรัชต์ อินทราวุธ	รองเลขาธิการ กปร.
๔. นางศศิพร ปาณิกบุตร	รองเลขาธิการ กปร.
๕. นายวัชระ หัศภาค	ที่ปรึกษาด้านการพัฒนา
๖. นางศิริลักษณ์ ทัสนารมย์	ที่ปรึกษาด้านการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

อำนาจหน้าที่

ให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางเกี่ยวกับขอบเขตเนื้อหาในการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๗๐ พรรษา ๒ เมษายน ๒๕๖๘

คณะทำงาน

๑. นางพิชญดา หัศภาค	ประธานคณะทำงาน
๒. นายวัชระ หัศภาค	รองประธานคณะทำงาน
๓. นายปริญญวัฒน์ วัชรอาภากร	คณะทำงาน
๔. นายสุทัศน์ ตั้งพิพัฒน์พงศ์	คณะทำงาน

/๕. นายอภิศักดิ์...

๕. นายอภิศักดิ์ สรวิสูตร	คณะทำงาน
๖. นางสาวสมลักษณ์ บุนนาค	คณะทำงาน
๗. นางสาวศีต์กร ต้นกำแหง	คณะทำงาน
๘. นายธนฤทธิ์ รัชตะประกร	คณะทำงาน
๙. นายเอกชัย เพ็งสว่าง	คณะทำงาน
๑๐. นายธเนศ มณีกุล	คณะทำงาน
๑๑. นางวิไล หมอกอรุณ	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๒. นางเบญจรัตน์ อัครพลวงศ์	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๓. นายอิทธิพล วรนุช	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๔. นางสาวสิริจิตต์ บุญธรรม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕ นางสาวรัชดาพร ศาลากิจ	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖. นายโชคชัย อุ่นใจ	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

๑. ร่วมพิจารณาขอบเขตเนื้อหา และรูปแบบเพื่อนำเสนอผู้บริหารสำนักงาน กปร.
๒. รับผิดชอบในการจัดเตรียมข้อมูลต้นฉบับเนื้อหาเกี่ยวกับพระราชประวัติพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตลอดจนพระราชดำริ และพระราชดำรัสต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา
๓. ติดต่อประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขอความอนุเคราะห์ข้อมูล
๔. พิจารณาการออกแบบปกและรูปแบบการจัดพิมพ์ให้สวยงามเหมาะสมและสมพระเกียรติ
๕. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อความและการใช้ภาษา
๖. ปฏิบัติงานอื่นตามที่ผู้บริหารสำนักงาน กปร. มอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

(นางสุพร ตรีนรินทร์)
เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

บรรณานุกรม

พรทิพย์ อังคปรีชาเศรษฐ์, **นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร และจำปีสิรินธร.** สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ. บริษัท ฟันนี่พับบลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๖.

มูลนิธิโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **พันร้อยสิบเอ็ด เสด็จฯ โรงเรียน ตชด.**, ๒๕๖๖.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **สัจธรรมแห่งแนวพระราชดำริสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน.** กรุงเทพฯ. บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **พระทรงเป็นดวงแก้วส่องไทย**. กรุงเทพฯ. บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๘.

_____.**คู่มือการจัดการน้ำสะอาดในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน**. กรุงเทพฯ. บริษัท แอ็บโซลูท มังกี้ จำกัด, ๒๕๖๒.

สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี. **พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เกี่ยวกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน**. กรุงเทพฯ. บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๑.

_____.**ความร่วมมือไทย-ลาว: การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี**. กรุงเทพฯ. บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๓.

_____.**แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๙**. กรุงเทพฯ. บริษัท แอคทีฟ พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๖๐.

_____.**คู่มือการปฏิบัติงาน โครงการสร้างป่าสร้างรายได้ ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี**. กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์อาสารักษาดินแดน กรมการปกครอง, ๒๕๖๑.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **๗๐ พรรษา เจ้าหญิงแห่งปวงประชา**. กรุงเทพฯ. บริษัท สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๖๘.

เว็บไซต์

www.psproject.org

โครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

sirindhorn.net

กองงานในพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

kanchanapisek.or.th

โครงการพัฒนาตามพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

projects.rdpb.go.th

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

km.rdpb.go.th

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

www.chaipat.or.th

มูลนิธิชัยพัฒนา

www.ก้าวเพื่อชัยชนะ.com

ก้าวเพื่อชัยชนะ โดยมูลนิธิชัยพัฒนา

www.porpeang.org

พอเพียง

www.pmsf.or.th

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา

www.princess-it.org

มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

www.pmca.or.th

มูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหาจักรี

www.yavf.or.th

มูลนิธิยุวทูตความดี

www.rspg.or.th

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

news.dnp.go.th

ข่าวกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

sirindhornpark.or.th

อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร

thai.tourismthailand.org
Amazing Thailand โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
www.mhesi.go.th
กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
www.moac.go.th
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
www.forest.go.th
กรมป่าไม้
doc.anamai.moph.go.th
ศูนย์ติดตามผลการปฏิบัติงาน กรมอนามัย
sakonnakhon.prd.go.th
สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดสกลนคร

เพจเฟซบุ๊ก

ศูนย์วิจัยและศึกษาธรรมชาติ ป่าพรุสิรินธร
ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาอมก๋อย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่
มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ

เอกสารเผยแพร่

รายงานการดำเนินงานโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๗ โดยโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

รายงานการประเมินผลโครงการครูป่าไม้ สนองพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี พ.ศ. ๒๕๖๗ โดยสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ร่วมกับคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนปฏิบัติการ อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๘ โดยอุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร

รายงานผลการดำเนินงานสนองพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ในเขตพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช มีนาคม ๒๕๖๗ โดยสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เกษตรกรตัวอย่าง สร้างป่าสร้างรายได้ ปี ๒๕๖๘ โดยโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

๒๔ ปี ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โดยโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

วารสารชัยพัฒนา สิงหาคม ๒๕๖๓

สมเด็จพระเทพฯ เจ้าฟ้านักพัฒนา โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ชุดเผยแพร่องค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริ ทรงงานสานต่อสร้างสุขปวงประชา โดยสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เทพรัตน ธ เกริกฟ้า ทั่วหล้าสรรเสริญ โดยสำนักนายกรัฐมนตรี

คู่มือการปฏิบัติงาน โครงการสร้างป่าสร้างรายได้ ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โดยสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักพระราชวัง

แผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐ โดยสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

DO IT NOW ทำทันที ไม่มีเดี๋ยว เกียรติยศจักรดาว ๒๕๖๔ โดยพลเอก วิจักขณ์ สิริบรรสพ นักเรียนเตรียมทหาร รุ่นที่ ๑๘

รายงานการสำรวจข้อมูลและติดตามผลการดำเนินงานเบื้องต้น โครงการศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน โดยสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

รายงานประจำปี ๒๕๖๔ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

รายงานผลการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในเขตพื้นที่ภาคใต้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ โดยสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ผลการดำเนินงานประจำปี ๒๕๖๕ มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

๗๐ พรรษา รัตนราชสุดา

สานสายธารแห่งการพัฒนา

จัดทำโดย **สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)**
๒๐๑๒ ซอยอรุณอมรินทร์ ๓๖ ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๔๔๗ ๘๕๐๐
โทรสาร ๐ ๒๔๔๗ ๘๕๖๒
เว็บไซต์ www.rdpb.go.th

เลขมาตรฐานประจำหนังสือ 978-616-7671-73-4
พิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน ๒๕๖๙
จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม

ขอขอบคุณ
กองงานในพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

บรรณาธิการ นางพิชญดา หัศภาค
ภาพถ่ายประกอบ นายช่างภาพ กองประชาสัมพันธ์ สำนักงาน กปร.
คณะทำงานร่วมดำเนินการ นายพิสิทธิ์ วิเชียรทศพร
นางสาวทัศพร กาญจนเรขา
นายปวีร์ จุลสุคนธ์
นางสาวณัฐมน คงอาษา

ออกแบบรูปเล่มและพิมพ์ที่ บริษัท อมรินทร์ คอร์เปอเรชั่นส์ จำกัด (มหาชน)
๓๗๖ ถนนชัยพฤกษ์ (บรมราชชนนี) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๔๒๒ ๙๐๐๐ โทรสาร ๐ ๒๔๓๔ ๑๓๘๕
อีเมล amarin@amarin.co.th เว็บไซต์ www.amarin.co.th



“ข้าพเจ้าขอตั้งความปรารถนาต่อที่ประชุมนี้
ที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้สมกับตำแหน่งและฐานะโดยเต็มกำลัง สติปัญญา และความสามารถ
เพื่อให้สำเร็จประโยชน์สุขอันไพบูลย์
และความเจริญวัฒนาแก่ประเทศชาติ และประชาราษฎร์ทั้งมวล”

พระราชดำรัสต่อที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์และสมาชิกในราชตระกูลทุกมหาสาขา
เนื่องในโอกาสที่ทรงได้รับสถาปนาพระอิสริยศักดิ์ขึ้นเป็น
“สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี”
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๐